

MATIU

E Matiu voh a paeh va pa havun me ra poa vamömhe pe Ieesu', ka meh ëhnaneah e Livaë. E' a te' kokon takis, pare' kiu non pa kaman va Room. E Ieesu' to kon voh poan, ke' tavus e vamomhë pe'.

E Matiu to kiun koman ke voh en pa napan pe' varih o Jiu' po puk va'ih. O Jiu' to koman voh ne pan, a si' ö hat ka te' ne Sosenën to vate' se nö en ma', ko tavus en a te' sunön pee. Ka manih po to pa napan va Hibru, nee to popoka' ne poë e Mesaëa', ka manih po to pa napan va Grik, nee to popoka' ne poë e Kristo. A nap apa'puh po Jiu' to hikta nat ne pa ö ne Ieesu' se nö vah va ma', ivëh, no a napan kurus va Israël to töhkak suk. E Matiu to iu vavaasis non raoe pan, e Ieesu', e' e Kristo vamaman, e' e sunön po Jiu', ivëh, ke' vavaato suk non e Ieesu', pare' soe a ö ne' se tavus vamanih pa te' sunön. E' me to kon tane' a ma meh ö soe manih pa ma kiun voh po te' vanënën soe. Ee to vavaato suk voh ne e Kristo a te' ne Sosenën to vate' ke' nö ma'. A ma soe poë varih to puh voh pa ö ne Kristo to tavus manih po oeh vëh. A meh tah ne' to kiun suk voh manih po vavaasis pe Ieesu', ivëh, a vatös pea vamanih pa kën tom kea manih pa matan e Sosenën. Ka manih pa soe vakoan ne' to kiun voh pan, ea a napan se hop manih pa Matop Vih pe Sosenën, ivëh ka kuru, ne Sosenën to matop e non pea.

A Ma Ëhnëëra Kën Sipun E Ieesu' Kristo

Luk 3:23-38

¹ Iva'ih o vahutët va pa kën sipun e Ieesu' Kristo. E Ieesu' a te' va po vute' va pe Devit. Ke Devit e' a te' va po vute' va pe Abraham.

² Ke Abraham e taman e Aësak.

Ke Aësak e taman e Jekop,
Ke Jekop e taman voh e Juda' pe ra kën kea pe'.

³ Ke Juda' e taman voh Perës, pen Sëra'.

Ke sinëëre pon ivëh e Tema'.

Ke Perës e taman e Hësron.

Ke Hësron e taman e Rëm.

⁴ Ke Rëm voh e taman e Aminadëp.

Ke Aminadëp e taman e Nason.

Ke Nason e taman voh e Salmon.

⁵ Ke Salmon e taman e Boas.

Ke sinan voh eah ivëh e Rehap.

Ke Boas voh ivëh e taman e Obet.

Ke sinan voh e Obet ivëh e Rut.

Ke Obet voh e taman e Jësi'.

⁶ Ke Jësi' voh e taman e a te' sunön vëh e Devit.

Ka te' sunön vëh e Devit voh e taman e Solomon.

Ke sinan voh e Solomon e köövo moaan voh pe Uraëa'.

⁷ Ke Solomon e taman voh e Rëhoboam.

Ke Rëhoboam voh e taman e Abaëia'.

Ke Abaëia' voh e taman e Esa'.

⁸ Ke Esa' voh e taman e Jehosafat.

Ke Jehosafat voh e taman Jehoram.

Ke Jehoram voh e taman Usaëa'.

⁹ Ke Usaëa' voh e taman e Jotam.

Ke Jotam e taman voh e Ehës.

Ke Ehës voh e taman e Hesekaëa'.

¹⁰ Ke Hesekaëa' voh e taman e Manësa'.

Ke Manësa' e taman voh e Emön.

Ke Emön e taman voh e Josaëa'.

¹¹ Ke Josaëa' voh e sipun ere Jehoiakin me ra ma vu kea pe'.

Manih po poen pamëh no a nap vëvënsun va Babiron to me a napan va Israël, kee te' va ne manih pa nap aun manih pa muhin va Babiron.

¹² Taneo non po poen nee to te' ne paan a matop va Babiron,

E Jehoiakin he te' non e taman e Siatiel.
Ke Siatiel he te' non e sipun e Serubabël.

¹³ Ke Serubabël he te' non e taman e Abiut.
Ke Abiut te' non e taman e Ilaëakim.
Ke Ilaëakim te' non e taman e Esor.

¹⁴ Ke Esor he te' varu' non e taman e Sedok.
Ke Sedok he te' non e taman e Ekim.
Ke Ekim te' non e taman e Eriut.

¹⁵ Ke Eriut he te' non e taman e Eliesa'.
Ke Eliesa' he te' non e taman e Matan.
Ke Matan he te' non e taman e Jekop.

¹⁶ Ke Jekop he te' non e taman e Jeosëp manih pa poen pamëh ne Jeosëp to te' non e voe manot pe Maria'.

Ke Maria' pamëh to tavus voh e sinan e Ieesu' vëh nee to popoka' ne sih poë e Kristo. A te' ne Sosoenën to vate' voh marën a voen hah a ma hat pa ma napan kurus.

¹⁷ Taneo non pe Abraham pare' nö ko öök non pe Devit, a pau pa napan va Israël to antoen ne o pöh havun me ro taana' manih pa kën sipuiire. Pare' taneo non manih pe Devit ko öök non manuh pa ö no Babiron to matop non a napan va Israël, a pau pee to onöt avoe' e ne po pöh havun me ro taana' manih pa kën sipuiire. Taneo hah non manih pa matop va Babiron pare' öök non manih pe Ieesu' Kristo, a pau pee kurus to onöt avoe' e ne po pöh havun me ro taana' manih pa kën sipuiire.

E Maria' To Vahuh E Ieesu' Kristo

Luk 2:1-7

¹⁸ Iva'ih a ö no vahutët va pa ö ne Ieesu' Kristo to koa' vavoh ma'. E sinaneah, Maria', nee to vahe' voh rapoë pen e Jeosëp. Ivëhkëk, ee to hikta koroh vëtkin avoe' ne pon. Ke Maria' nat en pa ö ne' to han koa' en, no a Tuvuh Vasio' to vate' en pe koa' manih pa komaneah. ¹⁹ Ivëhkëk, e neseneah Jeosëp e' a te' no a taate' pe' to totoopin ke' hikta iu vapoet non e köövo pe' Maria' manih pa matëëra

nap peo, pare' kehkeh koe aven e non pe'. ²⁰ E Jeosëp to koman avoe' e non pa ö ne' se këh en pe Maria'. Ka ankero' pe Sosenen tavus poan manih po tatarep, pare' soe ke poan pan, "Jeosëp, eën a te' va po vute' pe Devit, koe a naöp in a me e Maria', pe' e köövo pën, parën pënton nom, e koa' vëh to te' non manih pa komaneah no a Tuvuh Vasio' to he' poan. ²¹ E Maria' se vahuh a koa' oete' pamëh, këh vëhnan eah e Ieesu', suk ataeah, e' se kon hah këh a napan pe' pa hat."

²² Ka ma moeh tah kurus poë varih se tanok marën a vamaaka a soe ne Sunön to soe tavus voh manih pa rivooro te' vanënen soe. O te' vanënen soe to soe voh pan, "Pënton öm!

²³ A pah köövo muriaknan se kiuk,
pare' kon a pah koa' oete'.

Kën vëhnan eah,
"e Imanuel",

o ëhnan "Immanuel"

Ais 7:14

to soe va non manih, "Sosenen to te' me e non pea."

²⁴ Ke Jeosëp sun, ko me po' en pe köövo pe', vamanih pa ö no ankero' pe Sunön to soe ke poan po tatarep.

²⁵ Ivëhkëk, e' to hikta koroh vëtkin avoe' me non poan, ke' öök non na manuh po poen ne Maria' to vahuh e koa' oete' pamëh. Ko vëhnan en pe' e Ieesu'.

2

O Te' Susunön To He' E Ieesu' A Ma He' Pee

¹ E Ieesu' to koa' voh manih pa koman a vöön vëh Bëtrëhëm. A vöön pamëh to te' non po komön o oeh va Jiutia'. Manih po poen pamëh ne Hëërot to sunön non nën. Pare' matop non a muhin pamëh. Ko poen ne Maria' to vahuh vahik en pe koa' Ieesu', ka ma te' susunön tane' ma' pa ö no potan to pepeah ke non ma', pare vos ee Jerusalëm, ko hi ee pa napan pan, ² "E koa' sipoan pa

napan va Israël te' non nih? Emöm to ep ma' a vesun to vëknöm non poan to paapa ke non ma' manuh pa ö no a potan to pepeah ke non ma'. Emöm to vatet ma' a vesun pamëh marën a vataare a taate' ta manih pe'."

³ E Hëërot to pënton a soe va'ih pare' pah koman va'naöp en, me a napan to te' ne Jerusalëm, ee me to pah koman va'naöp ee. ⁴ Ivëh ke Hëërot ununun en po te' ësës he' susunön me ro te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës,* pare' hi rapoë pan, "E Kristo a te' vëh ne Sosoenën se vanö ma' marën a kon hah a napan pe' varih Israël se tavus rakah pa vöön poanheh?" ⁵ Kee piun poë pan, "Manih Bëtrëhëm, pa muhin va Jiutia'. A te' vanënën soe to soe voh pan,

⁶ 'Bëtrëhëm,
manih pa muhin va Jiutia',
eën se nat nom vasuksuk vatëh nom ma' a ma
vöön apa'puh varih to te' ne manih Jiutia'.

Suk ataeah,
amot manih pën no a pah te' sunön se tavus,
pare' matop non a napan peö' varih Israël.' " *Mai*
5:2

⁷ Ivëh ke Hëërot vaoe aven en pa ma te' varih to tane' ma' manuh pa ö no a potan to pepeah ke non ma', pan ee se nö ma' manih pe'. Ke' hi aven rapoë po poen poanheh no a vesun pamëh to taneo tavus voh ma'. ⁸ Murin in o si' iho' pamëh ne Hëërot to vanö en pee manuh Bëtrëhëm, pare' soe ke rapoë pan, "Eöm se nö paröm vaiu vavih rakah këh e koa' pamëh, paröm hah koe ke ma' manih ko soe vanat a neo', kö' sih nö varu', parö' vasunön eah."
⁹ A ma te' sunön poë varih to tënan vahik ee pa soe pe

* 2:4: [... o Vavaasis pe Mosës,] E Sosoenën to he' koe a ma Vavaasis varih pe Mosës manih pa napan va Israël. Ep na pa tonun o Puk to te' non a Kölösöri' pa maaka vaviih a tah no o Vavaasis pe Mosës to soe suk non.

meh sunön pee, Hëërot, pare nö pet ee. Ee to ep hah ee pa vesun vëh nee to ep moaan voh ne ma'. Ke' vovoh nö ke non pee, pare' nö ko pah te' totoopin rakah e non manih pa iuun vëh ne koa' to te' non pen sinaneah Maria'. ¹⁰ Ko poen nee to ep in a ö no a vesun to te' totoopin e non nën, ee to puh rakah ee po vaeö. ¹¹ Ee to ho ee manuh koman iuun, pare taum ee pe koa' pen e sinaneah Maria'. Pare vapeo' pasun ke poë, ko vatokon, pare kë a ëhnan e koa', ko pure' a ma mon he' pee, ko he' ee pe'. Ee to he' poë a gol me o tah a voavuh vih me o vanom a voavuh vih vëh o voen vapeah. ¹² Ivëhkëk, e Sosoenën to tavus o te' poë varih manih po tatarep, pare' soe ke rapoë pan, ee se nat ne koe hah ke manuh pe Hëërot. Ivëh kee koe ke pa meh hanan to nö hah non manuh pa muhin pee.

E Jeosëp Me Ra Poa Tom Sinan Pe'

¹³ Vasuksuk in o poen no o te' sunön to hah ee manuh pa muhin pee, ka ankerö' pe Sunön tavus e Jeosëp po tatarep, pare' soe ke poan pan, "Jeosëp! Sun ah! Parën rusin me a poa tom sinan pën manuh Isip. Paröm te' nem nën, ke' antoen rakah non a ö nö' se soe vanat hah oah a ö nën se hah ma'. Suk ataeah, e Hëërot to vavaiu vah non e koa' pan e' se ip vamët poan."

¹⁴ Ke Jeosëp sun, ko pön me en pa poa tom sinan pe', kee nö ko vos ee manuh Isip. ¹⁵ Ee to te' ne nën ke' antoen po poen ne sunön va Jiutia' e Hëërot to mët. Ke' a tah pamëh to vapuh rakah en pa soe ne Sunön to soe ke voh o te' vanënën soe pan, "Eö' to vaeo nös e koa' peö' te' tavus këh ma' a Isip." *Hos 11:1*

E Hëërot To Ip Vamët O Koa' Oete'

¹⁶ E Hëërot to nat en pa ö no o te' sunön varih to tane' ma' manuh pa ö no a potan to pepeah koe ke non ma' to piuk in poë, ko kokoman pe' pah hat oah rakah en po

heve, ke' ta' en pa ma nap vëvënsun pe', kee nö ee manuh Bëtrëhëm, me pa ma si' vöön to te' vatët ne nën. Ee to nö pare ip vamët o koa' oete' sosone', taneo non po te' o kon varu' ko öök ne po te' varih to te' me ne a ma pöök kirismas.

E' to nat e non pe' to pöök kirismas voh non ka ma te' susunön soe ke poë a ö nee to ep a vesun. Ivëh, ne' to ta' suk a ma te' vëvënsun pe', pan ee se ip vamët a ma koa' oete' sosone'. ¹⁷ A tah pamëh to vapuh non a soe ne Sosenën to soe ke voh a te' vanënën soe pe' vëh e Jeremaëa'. E Jeremaëa' to soe voh pan.

¹⁸ “Manih Rema', † no a napan to pënton a vakoei,
a napan to pënton o vaokook vatamak.

E Resel‡ to okook non o pus koa' pe',

ka napan hikta onöt ne a vatö o kokoman pe'.

Suk ataeah o pus koa' pe' to mët vahik ee.” *Jer 31:15*

Jeosëp Me A Poa Tom Sinan Pe' To Hah Ee

¹⁹ Vasuksuk, ne Hëërot to mët en. Ka ankerö' pe Sosenën tavus e Jeosëp po tatarep manih Isip. ²⁰ A ankerö' pe Sosenën to soe ke Jeosëp pan, “Jeosëp! Sun ah! Parën me hah a poa tom sinan pën, köm hah manuh Israël, suk ataeah, o te' varih to kehkeh ip vamët ne e koa' to mët vahik ee.” ²¹ Ivëh ke Jeosëp sun, pare' me hah en pa poa tom sinan pe', kee hah ee manuh Israël.

²² Ivëhkëk, e Jeosëp to pënton hah a soe to soe non pan, e Akereas to kon a tasun pe tamaneah Hëërot, pare' tavus a te' apuh va Jiutia'. Ivëh, ke Jeosëp to nanaöp non a nö hah manuh Jiutia'. Ivëhkëk, e Sunön to tavus hahah kov en pe' po tatarep, pare' soe ke poan a ö ne' se nö hah en manuh pa muhin va Galili'. ²³ E' to me hah en pa poa tom

† 2:18: Rema' e' a ö oeh to te' vatët non manih Jerusalëm ‡ 2:18: E Resel to sun ke non a kën sipuneah

sinan pe', kee te' e ne Nasarët. Ee to te' ne nën marën a vapuh a soe voh po te' vanënën soe to soe non pan,
 “A napan se popoka' amot ne poë, a to Nasarët.” *Ais 11:1*

3

*E Jon Tövapupui to Vavatvus Non A Soe
 Mak 1:1-8, me Luk 3:1-18, me Jon 1:19-28*

¹ Manih po poen pamëh ne Jon Tövapupui te' to tavus ma', pare' te' non pa moeh upin va Jiutia'. E' to taneo en pa vavaasis a napan varih to nö ma' manih pe', pare' soe ke rapoë pan, ² “Panih öm a ma taate' hat peöm, paröm vatet a taate' vih, suk ataeah, a Matop Vih va pa Vöön va Kin to öök vatët en ma'!” ³ E Jon pamëh no a te' vanënën soe vëh e' Aisaëa', to soe suk voh pan,
 “Manih pa moeh upin no a pah te' to vavaoe non ma' pan,
 ‘Vamatop öm a hanan pe Sunön,
 paröm vatotoopin a ma hanan pe'.’” *Ais 40:3*

⁴ Ko ohop ne Jon to ohop non nee to nok voh pa uvin këmol, pare' voh non o voh to tavi non a vuvuhuneah, pare' ënëën non sih o koka', ko kakaaktön non po hun tankekvö va muhin. ⁵ E' to këh ma' a moeh upin, pare' nö ko te' non pa muhin to te' non sinten a ruen Jödën, ka napan varih to nönö ne ma' manih pe' to tatane' ne ma' manuh Jerusalëm me a ma ö kuru va Jiutia' me manih pa muhin vëh ne' to te' non. ⁶ Ee to nö ma', pare soe tavus a ma hat pee, ke Jon pupui raoe manih pa ruen Jödën.

⁷ E Jon to ep in o Jiu' varih to vavatet vakis ne sih a taate' pa kën sipun, me ro Sëdiusi to nö ma' manih pe' pan e' se pupui rapoë, ivëhkëk, ee to hikta soe tavus momoan a ma hat pee. Ke Jon soe ke raoe pan, “Eöm to te' rakah va e nem manih po kuru' to rurusin këh ne o sura'. Eteh to kömköm a neöm, köm rurusin këh e nem po heve pe Sosenën ne' to se vanö ma'?” ⁸ Eöm se panih, paröm këh

a ma taate' hat, ko vataare a panih manih pa taate' peöm. ⁹ Paröm nat nem soe vamanih pan, 'E Abraham e sipuura, ivëh, ke Sosenën hikta se vakmis a rora a ma vute' pe'.' Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, e Sosenën to onöt e non pa vate' a ma vös varih, kee tarih ee a ma pus koa' pe Abraham. ¹⁰ A ipoa' pe Sosenën to vamatop e non pa taka a ma aan in a ma naon kurus varih to hikta vovoa' ne a ma voa' vih, a ma naon poë varih se moes, ko vi ee po sura', kee ës ee. Ke tövaneah pa rak taka en pee, pare' vi en pee po sura' kee ës ee. E Sosenën se nok va ka neöm nën."

¹¹ "Eö' to pupui a no' neöm pa ruen to vëknöm e non peöm to panih em pa ma taate' hat peöm. Ivëhkëk, a te' vëh se suk a ma' neo', no o kiki pe' to te' oah e non po te' kiki peö'. Eö' to hikta vih onöt no' a ihan këh eah o uris vëh pa poa su' pe'. E' se pupui a neöm pa Tuvuh Vasio' me o sura'. ¹² E' se nö ma', ko pitö' këh a kon hat manih pa kon vih pe'. Pare' ununun a kon vih pe' manih pa iuun vavaho' kon. Ko ës en pa kon hat manih po sura' ësës tamoan."

E Jon To Pupui E Ieesu'

Mak 1:9-11, me Luk 3:21-22

¹³ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to këh ma' a muhin va Galili', pare' nö en manuh pa ruen Jödën. E' to nö manuh pe Jon pare' iu non a ö ne Jon se pupui poan. ¹⁴ Ivëhkëk, e Jon to punö' poan te' panih o kokoman pe', pare' hi poan pan, "E' to vih non pa ö nën se pupui varoe a neo'. Vahvanih kën nö ma' parën ta' a neo' a pupui a oah?" ¹⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun a soe pe Jon pare' soe ke poan pan, "Koe ah, parën nok vamanih pa ö nö' to sosoe va no'. Ea se keh nok va nën, ea se vapuh rakah ee pa tah ne Sosenën to iu non na se nok." Ivëh, ke Jon vatet en pa soe pe Ieesu', pare' pupui en pe'.

¹⁶ E Jon to pupui vahik en pe Ieesu', ke' tatakini nō non, pare' ep in a akis to nō vakēh. Ka Tuvuh Vasio' pe Sosoenēn kunah va ma' manih pa panuh, ko atantōn e non pe'. ¹⁷ Ka to tane' ma' manuh pa vōōn va kin to soe va non manih pan,

“Iva'ih e koa' peö' nō' to iu oah vi no' eah,
parö' vaeö me no' eah.”

4

E Susun Po Ora' Hat To Punö' E Ieesu'

Mak 1:12-13, me Luk 4:1-13

¹ Manih po poen pamēh no a Tuvuh Vasio' to me en pe Ieesu' manuh pa moeh upin, pan e susun po ora' hat se punö' poan. ² Manih pa ma poen poë varih ne Ieesu' to hikta ēēn po 40 potan me o 40 poen. Ko vasuksuk ne' to maē vōrep en. ³ Ka te' va pa punö' o te' nō ma' ko tavus en pe', pare' soe ke poan pan, “Eēn se keh te' nom pan eēn e Koa' pe Sosoenēn, kēn ta' a ma vōs varih, kee panih, pare tarih varu' ee a ma mu'.” ⁴ Ivēhkēk, e Ieesu' to piun va in a soe pe susun po ora' hat pamēh manih pan, “O Puk Vapenpen to soe ka rora sih pan,

‘O mu' to hikta onöt non a he' o to'to' tamoan manih pa napan,

a ma soe varoe pe Sosoenēn to antoen ne pa he' a ra o to'to' pamēh.’” *Lo 11:1*

⁵ E Ieesu' to soe va in poan manih, ke susun po ora' hat me vos en pe' manuh Jerusalēm, ko me peah en pe' manuh pa ö noton in a Iuun Hinhin Apuh. ⁶ Pare' soe ke poan pan, “Eēn se nom te' nom pan eēn e Koa' vamaman pe Sosoenēn, kēn surap tane' manih, parēn vu' kunah eom na manuh po oeh. Suk o Puk Vapenpen to soe non pan, ‘E Sosoenēn se soe ke ro ankerö' pe', kee ut vavih rakah e ne pēn.

O ankero' se öt ee pën pa ma koreere,
 ka hikta pah vös to onöt non a ruk a momah.' *Sng*
91:11-12

⁷ E Ieesu' to piun poan, pare' soe, "O Puk Vapenpen to soe pet e non pan,

'Eën se nat nom pupunö' nom pa vöknah e Sunön pën e Sosoenën.'" *Lo 6:16*

⁸ E susun po ora' hat to me peah hahah kov en pe' manuh pa tope a pah va kin vörep, pare' vataare vahik rakah en pe' pa ma muhin kurus, me a ma moeh tah vihvih pe'. ⁹ Pare' soe ke poan pan, "Eën se keh vatokon, parën vapeo' pasun ko vasunön a neo', a, eö' se he' vahik rakah eo' pën pa ma moeh tah kurus varih." ¹⁰ Ke Ieesu' piun varu' va in a soe pe susun po ora' hat pamëh vamanih pan, "Susun po ora' hat, nö na, o Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe non pan,

'Eën se vasunön varoe ko e Sunön Sosoenën pën.

Parën vatet varoe ko o iu pe'.'" *Lo 6:13*

¹¹ Ivëh ke susun po ora' hat këh en pe Ieesu', ko ankero' pe Sosoenën nö ma', pare matop e ne pe'.

E Ieesu' To Taneo En Pa Kiu Pe'

Mak 1:14-15, me Luk 4:14-15

¹² E Ieesu' to pënton en pa soe va pa ö nee to vaho' ee pe Jon pa nohnoh, pare' hah en manuh pa muhin va Galili'.

¹³ E' to këh en pa vöön va Nasarët, pare' nö ko te' non manuh Kapaneam, a vöön pamëh no a napan to hikta te' ne o Jiu' to te' ne. E' to te' vatët non pa sinten a tonon va Galili'. E' a ö muhin pee Sebulun pen Naptali'. ¹⁴ E Ieesu' to nok a tah va'ih marën a vapuh a soe ne Sosoenën to to tavus voh manih pa rivon a te' vanënën soe pe', Aisaäa',

¹⁵ "A muhin va Sebulun,

me a te' muhin va Naptali',

to vënton ke ne tahi' manih sinten a ruen Jödën.

Manih Galili' no a napan to hikta te' ne o Jiu' to te' ne nën.

¹⁶ A napan poë varih to te' ne sih pa popoen,
ee se ep ee po maaka apuh.

Ee to te' ne pa ö to parin a popoen,
ivëhkëk, o maaka se vaëman en pee.” *Ais 9:1-2*

E Ieesu' To Vaoe A Taana' Te'

Mak 1:16-20, me Luk 5:1-11

¹⁷ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to te' avoe' e non manih Kapaneam pare' taneo en po vavaasis pe' manih pa napan. E' to soe ke rapoë pan, “Eöm se panih a ma taate' hat peöm, paröm vatet a ma taate' vih, suk ataeah, a Matop Vih va pa Vöön va Kin to öök vatët en ma'.” ¹⁸ E Ieesu' to ëhë nõ non pa sinten a tonon va Galili', pare' ep a poa tom kea, e Saëmon, nee to poka' ne poë e Pita' pen e kea pe' Ëndru'. E'e pon to tatana' iian ne sih pa kë pee manih pa tonon va Galili', ov in a vavoen. ¹⁹ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Suk a ma' neo' öm pom, kö' sih vavaasis a neöm pa vaon a napan, kee hop ma' manih pa Matop Vih pe Sosenën.” ²⁰ Ka varu' rakah vakomanih ne ee pon to këh ee ma' pa kë pee, pare vatet ee pe Ieesu'. ²¹ E' to hë en pa meh si' ö, pare' taum en pa meh poa tom kea, e Jëmis pen kea pe' Jon a poa koa' oete' pe Sëbëdi', e'e to tok ne po parö' ke tamëëre. Pare vunvun hah ne a kë pee to tökrus, ke Ieesu' vaoe en na pee pon. ²² Ka varu' rakah vakomanih nee to këh ee ma' pe tamëëre me o parö', pare vatet ee pe Ieesu'.

E Ieesu' To Vavato' Hah A Nap Peo

Luk 6:17-19

²³ E Ieesu' to vatvi vahik rakah en pa ma vöön varih to te' ne pa muhin va Galili'. Pare' vavaasis non a ma napan manih koman a ma iuun hinhin sone' pee. E' to vavaasis non a soe va pa Matop Vih pe Sosenën manih pa ma napan. Pare' vavato' hah nõ non a ma napan varih to hara' ne a ma vu mët. ²⁴ Manih Siria' no a napan to vavahutët

suk vavi' e ne pa ma tah ne Ieesu' to nonok non, ko te'te' kov e ne ma' po te' to hara' ne a ma vu mët, me a ma vu kamis. O te' me varih no o ora' hat to öt ne rapoë, me ro te' mëtsoni me ro te' kokonoh. Ke Ieesu' vavato' vahik rakah en pee. ²⁵ A nap peo poë varih to tane' ma' pa muhin va Galili', me manih pa te' muhin va Dekapolis, me manih Jerusalëm, me manih pa ma vöön to te' ne pa koman a muhin va Jiutia', me pa pap tonon vöh. Ee kurus to vatet ee pe Ieesu'.

5

E Ieesu' To Te' Non Pa Tope Pare' Vavaasis Non A Soe Vih Nën

¹ E Ieesu' to ep in a nap peo rakah to te' va'peh me ne poë, pare' tok peah pa si' ö tope, pare' iho' non ka ma vamomhë pe' nö ma' manih pe'. ² Ke' taneo en pa vavaasis rapoë.

E Ieesu' To Soe Pan, A Napan Se Te' Me O Vaeö

Luk 6:20-23

- ³ “A napan varih to koman ne pan,
ee to kökööt ne pa ma taate' pe Sosenën.
Ee se vaeö,
suk ee a pap te' poë varih se hop manih pa Matop Vih
va pa Vöön va Kin.”
- ⁴ “Ka napan varih to okook vatamak ne sih,
ee se vaeö.
Suk ataeah, e Sosenën se vamö en pee.”
- ⁵ “Ka napan varih to vöknah ne a ma taate' pee,
ee se vaeö.
Suk ataeah, e Sosenën se he' en pee po oeh.”
- ⁶ “A napan varih to mamaë ne a vatet a taate' totoopin,
ee se vaeö rakah.
Suk ataeah, e Sosenën se makën vamhun en pee pataeah
nee to iu ne.”
- ⁷ “Ka napan varih to ururuan ne sih o upöm te',

ee se vaeö.

Suk ataeah, e Sosoenën se ururuan me en pee.”

⁸ “Vaeö rakah pa napan varih no a ma kokoman pee to vivihan,

ee se ep ee pe Sosoenën.”

⁹ “Vaeö rakah pa napan varih to vavahik hah nö ne a ma vapus,

me a ma vaheheve.

Amot nee se tavus ee o pus koa' pe Sosoenën.”

¹⁰ “Vaeö rakah pa napan varih to tahinën suk a ma taate' totoopin pe Sosoenën nee to vavetet ne.

Varu' vamanih, nee se vaneah avoes e ne pa Matop Vih va pa Vöön va Kin.”

¹¹⁻¹² “Vaeö rakah peöm varih,

no a napan to vateen a neöm pa ma soe hat,

pare hinën ka neöm ko vakmis a neöm,

ko ruk a neöm pa ma soe piuk,

suk eöm to te' nem a napan peö'.

E' a pah taate' hat ko pamëh to tanok moaan voh manih po te' vanënën soe varih to te' vovoh voh ka no neöm.

Ivëh, köm se vaeö rakah,

pe' o voen vih peöm to anoeh e non ma' peöm manuh

pa vöön va kin.”

O Vaman Pa Te' To Te' Va Non Manih Pa Sö Me o Maaka

Mak 9:50, me Luk 14:34-35

¹³ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, “Eöm to te' va nem manih pa sö va po oeh. O tetehean pa sö se keh hik këh en pe', a hikta ö nöm se nok vah va in eah, ke' tetehean hah. Ke' vih non peöm se ru in na eah po oeh, paröm kom töttöön eah pa ma moeeneöm.

¹⁴ Eöm to te' va nem manih po maaka va po oeh. A pah vöön apuh to te' non ma' pa tope pare' hikta antoen non a vakoaan. ¹⁵ A napan to hikta antoen ne a vëkrea o ram pare kupkup po kove. Ahik! A napan to vëvëkrea ne sih o

ram pare vahan manih pa ö hanhan pe', suk a ö ne' se he' non o maaka manih pa napan kurus varih koman iuun. ¹⁶ E' to te' akuk va kov e non manih pa taate' vih peöm, nöm se vataare a napan. Kee sih inan a ma taate' vih nöm to nonok nem pare kë a ëhnan e Tamëneöm vöh pa vöön va kin.”

A Soe Va Pa Taate' Pe Sosoenën

¹⁷ “Eöm se nat nem koman nem pan eö' to nö voh ma' marën a mirö' o Vavaasis pe Mosës me a Soe po Te' Vanënën Soe. Ahik! Eö' to hikta nö voh ma' pa mirö', eö' to nö ro voh ma' marën a vapuh a ma soe poë varih. ¹⁸ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, taneo non kuru pare' öök non po poen no a akis me o oeh se hik, ahik rakah ta si' pah ö kiun me ta si' ö vëknöm va po Vavaasis pe Mosës se ro. O Vavaasis pamëh se te' va kov e non manih ko antoen rakah manih po poen no o Vavaasis pamëh me a ma Soe po Te' Vanënën Soe se tavus vaman. ¹⁹ Ivëhkëk, ta pah te' se keh pënton varo o vavaasis va'ih, pare' vavaasis pet a ma upöm te' pa taate' vatösoe, a, e' to hikta antoen non a kon o ëhnan apuh manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. Ivëhpëhkëk, a te' vëh to vavatet vakis non a taate' pënton soe, pare' vavaasis pet non a ma upöm te' pa taate' pamëh, e' se kon o ëhnan apuh manuh pa vöön va kin. ²⁰ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Eöm se keh hikta vavatet vavih nem o iu pe Sosoenën, me a taate' totoopin peöm se keh hikta te' oah non a taate' totoopin po Parësi', me ro te' nat in o Vavaasis pe Mosës, a, eöm to hikta antoen nem a te' hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin.”

A Taate' Va Pa Vatotoopin A Soe

Luk 12:57-59

²¹ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe, “Eöm to pënton voh em pa ma soe no a kën sipuura to sosoe voh ne. Ee to sosoe voh ne pan,

'Koe a ip vamët a meh te!' *Eks 21:13; Lo 5:17*
 Ta pah te' se keh ip vamët a meh te', e' se sun en manih
 po vahutët."

²² "Ivëhkëk, eö' to soe keo' peöm pan, a te' to heve non e
 kea pe', e' se sun en po vahutët. Me eteh to vapöpöötan e
 kea pe', e' me se sun en pa matëero Vakum Te' Susunön po
 Jiu'. Me eteh se keh veveot a meh te', e' se tahinën rakah
 en po sura' ësës tamoaan."

²³ "Ivëh, kën se kehkeh te' nom ma' o he' pën manih pa
 pok vapenpen, pan eën se he' na e Sosoenën, parën koman
 antoen o vakihat peöm pom kea pën, ²⁴ eën se vaho' voh
 o he' pën manih pa sinten a pok vapenpen, ko hah voh
 manuh pe kea pën, köm vaöt koren vovoh voh ma', parën
 hah po' ma' ko he' po' na e Sosoenën o he' pën."

²⁵ "Eteh se kehkeh vaho' a nom oah po vahutët, eën
 se vavih vëhö' hah eah, e' he me' e non pa vaho' a oah
 po vahutët. Eën tome' varëërë nom, ke' vaho' en pën
 pa koren e tökiiki soe. Ke' he' en pën po pirisman. Kee
 nohnoh ee pën. ²⁶ Eö' to soe vaman rakah keo' pën, eën to
 hikta onöt rakah nom a këh tavus oho' ma' a iuun nohnoh,
 ke' antoen non a ö nën se voen vahik a moni' no e tökiiki
 soe to vate' ka oah."

A Taate' Va Pa Mirö' O Vaen

²⁷ "Moan voh ne eöm to pënton voh em pa soe to soe
 non pan,

'Eöm varih a nap vavaen, eöm se nat nem këh a ma köövo
 peöm,

paröm nö manuh pa ma meh köövo ko koroh me
 raoe,

eöm to mirö' em pa taate' va po vaen.' *Eks 20:14;*

Lo 24:1

²⁸ Ivëhkëk, eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Ta pah te'
 se keh ep ta pah köövo pare' manin vahat poan manih po
 kupu pe', e' to te' akuk va kov e non manih pa ö ne' to

koroh me en pe', e' me a te' pamëh to mirö' en pa taate' va po vaen.”

²⁹“A papmatö vëh pa matömah se keh rëh a oah pa nok a taate' hat, të kon eah ko vi na. E' to vih non pa ta pah ö va pa sioniumah se hikta te' non, pe' to rëh e non pën pa nok a taate' hat. E' to hat non pa ö no sioniumah se kamis manih po sura' ësëës tamoaan. ³⁰ Ka papmatö pa koreomah se keh rëh a oah pa nok a taate' hat. Moes kurus eah ko vi na. E' to vih non pa ta pah ö va pa sioniumah se hikta te' non, pe' to rëh en pën pa nok a taate' hat. E' to hat non pa ö no sioniumah se kamis manih po sura' ësëës tamoaan.”

A Taate' Va Pa Kök O Vaen

Matiu 19:9, me Mak 10:11-12, me Luk 16:18

³¹“Moaan voh no a soe to soe non pan,
‘E voe teh to koman non a veo e köövo pe',
e' se he' momoaan voh o kiun to soe vanat non
a ö ne' se kök en po vaen pee.’ *Lo 24:1*

³² Ivëhkëk, eö' to soe vaman rakah keo' peöm. E voe se keh veo akuk e köövo to hikta te'te'vaasi' non, ke köövo nö pare' me hah a meh voe, e köövo pamëh to kök pet me en pa taate' va po vaen. Ka hat pamëh ne voe moaan pe' to nok tariuk ke poan. Ke voe teh to me hah e köövo vëh moaan voh ne voe pe' to veo poan, e' me to nok en pa taate' rëhrëh.”

Vapuh A Soe Vaman Pën

³³“Eöm to pënton voh em pa soe no a kën sipuura to sosoe voh ne pan,
‘Eën se nat nom piuk parën soe vaman na manuh kin pe
Sunön.

Eën se keh nonok nom ta pah tah parën soe vaman
na manuh pe Sunön,

eën se vatet vatotoopin rakah a soe pamëh.’ *Lev 19:12; Nam 30:2; Lo 19:21*

³⁴ Eö' to soe rakah keo' peöm. Eöm se nat nem soe vaman na manuh pa ehnan a vöön va kin marën a vakikis a soe peöm. Suk ataeah, a vöön pamëh e' a ö vöön pe Sosenën. ³⁵ Paröm koe a soe vaman manih po oeh, marën a vakikis a soe peöm, suk ataeah, o oeh e' a ö vavakom pe Sosenën. Paröm nat nem soe vaman manuh Jerusalëm marën a vakikis a soe peöm. Suk ataeah, a vöön pamëh e' a vöön pe Sunön Sipoan. ³⁶ Paröm nat nem soe vaman manih pa ma naineöm marën a vakikis a soe peöm. Suk ataeah, eën to hikta antoen nom a panih a uviumah ke' tavus kakaare, ke' e' se tavus vapö. ³⁷ Eöm se soe varoe kuru, oman, pa ö ne' se te' non o man. Ka hik, pa ö ne' se te' non a hik. Eën se keh kon pet a soe, e' a soe ko pe susun po ora' hat ipamëh.”

Koe A Piun A Hat Pa Hat

Luk 6:29-30

³⁸ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, “Eöm to pënton voh em pa soe nee to soe voh ka neöm pan, ‘Ta pah te' se keh mirö' a matan a meh te',

a, e' to vih non peöm se mirö' varu' em pa te' mataneah.

Ka ta pah te' se keh tös kök a riu rivot a meh te',

a, eöm se tös kök varu' em pa te' riurivoneah.’ *Eks*

21:24; Lev 24:20; Lo 19:21

³⁹ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Koe a piun a hat no a meh te' to nok manih peöm. Ta pah te' se keh tapan a panömah, a, tarih, parën he' na a meh papan, ke' tapan.

⁴⁰ Ta pah te' se keh vaho' a oah manih po vahutët suk a ötop pën, kën se keh hikta onöt nom a piun a ötop pamëh, eën se he' eom pe' po ohop vatonun pën. Parën vatok pet na po ohop voon pën, ke' kon. ⁴¹ A pah te' vëvënsun se keh iu non a ö nën se te' a ma tah pe' pa paeh a kiromita', a, eën se te' a ma tah pe' pa poa kiromita'. ⁴² Ta pah te' se keh hin a oah ta pah tah sën he' eah, a, eën se he' eom

pe'. Me ta te' se kehkeh ötop non manih pën, kën nat nom amun eah.”

A Taate' Va Pa Iu O Te' Varih To Hat Ka Nom Oah Sih

Luk 6:27-28; 6:32-36

⁴³E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, “Moaan voh ne eöm to tēnan voh em pa soe to soe non pan, ‘Eöm se iu a ma poëeneöm,’ *Lev 19:18* ‘paröm rēs o te' varih to hat ka no neöm.’ ⁴⁴Ivëhkëk, kuru nö' to soe keo' peöm pan, ‘Eöm se iu o te' varih to vakihat me a no neöm, paröm hin na o va'aus manuh pe Sosoenën, ke' ururuan o te' varih to hihinën a no neöm. ⁴⁵Eöm se keh vatet a ma taate' varih, eöm se tavus vamaman rakah em o pus koa' pe Sosoenën e Tamëneöm va pa vöön va kin. Pare' vavatvus non ma' sih a potan, ke' paapa non sih a napan varih to nonok ne a ma taate' vih, me o te' varih to nonok ne a ma taate' hat. Pare' soe ka uhön ke' nus ma' manih po te' varih to nonok ne a ma taate' totoopin, me ro te' varih to hikta te' totoopin ne manih po epep pe Sosoenën. ⁴⁶Eöm se keh iu varoe nem o te' varih to iu a no neöm, keteh se po' voen a neöm? A nap kokon takis to nonok e ne pa pah taate'. ⁴⁷Ke eöm se keh vih varoe ke nem a kën kea peöm, eöm se po' vih oah vah va i ro upöm te' nih? Suk ataeah, o te' varih to hikta nat ne sih pe Sosoenën to vih me ke ne pa ma kën kea pee. ⁴⁸Ka ma taate' peöm sih te' totoopin va ne manih pa ö no a taate' pe Tamëneöm vöh pa vöön va kin to te' totoopin va non.’”

6

A Taate' Va Pa Va'aus A Meh Te'

¹“Matop nem, eöm se nat nem nok a ma taate' va'aus peöm marën a ö no te' se ep. Eöm se keh nonok va nem nën, eöm to hikta onöt nem a kon o voen vih peöm, manih pe Tamëneöm vöh pa vöön va kin. ²Eën se kehkeh he' nom ta tah pën manih po te' arus, koe a piu vovoh a suvin

vamanih pa ö no te' möhmöh to nonok va ne sih manih pa ma koman iuun hinhin sone' me manih pa ma hanan. Ee a pap te' pikpiuk möhmöh poë varih to iu ne pan a napan se kë ne a ma ëhnëere. Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a pap te' poë varih to kon vahik voh ee pa ma voen pee. ³Eën se kehkeh va'aus nom o te' arus, ka papkiruk nat non a nat pataeah no a papmatö pën to nonok non. ⁴Ivëh, ka taate' va'aus pën sih te' vakoaan non, eën tome' te' va nom manih pa te' möhmöh. Ke Tamömah sih nat non a ma va'aus pën a vakoaan, pare' piun ken pën pa ma va'aus poë varih.”

A Taate' Va Pa Hin

Luk 11:2-4

⁵“O poen nöm to hinhin nem, eöm se nat nem nonok va nem pa ö no te' moko' rivoë to nonok va ne sih, ee to iu rakah ne a ö nee se sun ne koman a ma iuun hinhin sone', me manih pa ma hanan. Pare hinhin ne pan a napan se inan ne pee o te' va pa hin. Pare ta ne rapoë. Keö' to soe rakah keo' peöm, a pap te' poë varih to kon vahik voh ee po voen pee.

⁶“Ivëhkëk, eöm se kehkeh hin nem, eöm se ho manih pa koman a ö te'te' peöm, paröm papanih ma' o hopa' paröm hin na pe Tamëneöm vöh na to hikta epep no eah. Ke Tamëneöm pamëh to nat non pa inan a tah to tatanok vakoaan non.

⁷“Ko poen nöm se hin, eöm se nat nem soe ta ma moeh soe peo, vamanih po te' moko' rivoë, ee to sosoe akuk rakah e ne pa tah to hikta te' non ta pusun eah. Ee to koman ne pan ee se nok ta ma soe peo ke Sosenën sih pënton a ma hin pee. ⁸Koe rakah a vatet a ma taate' pee. Eöm se kehkeh hin nem ta pah tah manih pe Tamëneöm, e Tamëneöm to nat momoiaan vur en pataeah nöm to kökööt e nem. ⁹O poen nöm se hin, eöm se soe vamanih pa hin peöm,

‘Tamamöm eën to te' nom vöön va kin.
Emöm to hin nem pan a ehñöömah se te' vasio' tamoaan non.

¹⁰ A Matop Vih pën se nö ma'.

Kemöm sih vatet vavih o iu pën manih po oeh,
vamanih pa ö nee to vavatet va ne sih manuh pa vöön va kin.

¹¹ He' a ma' möm a taëën to onöt non a ma poen kurus.

¹² Ihan anoe a ma hat pemöm,
vamanih pa ö nemöm to ihan anoe va voh in a ma hat no upöm te' to nok ka möm.

¹³ Parën nat nom vaonöt a punö',
ke' tavus manih pemöm,
kon këh a möm a ma punö' pe susun po ora' hat.' ”

¹⁴ “Oman rakah! Eöm se keh ihan anoe a hat pa meh te' ne' to nok manih peöm, ke Tamëneöm vöh pa vöön va kin me se ihan anoe en pa ma te' hat peöm. ¹⁵ Eöm se keh hikta ihan anoe a ma hat po upöm te', e Tamëneöm me to hikta se ihan anoe non a ma te' hat peöm.”

A Taate' Va Pa Vapenpen Pa Taëën

¹⁶ “Eöm se keh vapenpen nem pa taëën, eöm se nat nem ep vatamak va nem po te' moko' rivoë. Ee se ep vatamak ne pan a napan se ep ne rapoë to vapenpen ne pa taëën. Ivëh, kö' soe rakah keo' peöm. Ee to kon vahik voh ee pa ma voen pee. ¹⁷ Ivëhkëk, eöm se keh vapenpen rakah nem pa taëën, huip a uvineöm ko pupui a matëëneöm. ¹⁸ Ivëh, ka napan sih ep ka no neöm pare koman ne pan eöm to hikta vapenpen nem pa taëën. E Tamëneöm vöh no a napan to hikta epep ne sih poë, e' varoe a paeh to ep non, e' ro ko to ep non pa tah vakoaan ko se piun ken peöm.”

*A Taate' Va Pa Te', To Te' Me Non A Ma Tah Peo Manuh Pa
Vöön Va Kin*

Luk 12:33-34

¹⁹ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, “Eöm se nat nem ununun nem ta ma moeh tahkoek peöm manih po oeh vëh. Manih po oeh vëh no pui me o rato' to mimirö' vi ne a ma moeh tah. A nap kakaveo to onöt rakah e ne pa kök a iuun peöm, ko kaveo vahik ee pa ma moeh tavaho' peöm. ²⁰ Ivëhkëk, eöm se vatet a ma taate' vih manih po oeh, a ma taate' poë varih to ununun a tahkoek peöm manuh va pa vöön va kin. Suk ataeah, manuh va pa vöön va kin no o pui me o rato' to hikta te' ne nën marën a mirö' a ma moeh tahkoek peöm. Me a nap kakaveo to hikta te' ne nën marën a kök a iuun ko kaveo a ma moeh tahkoek peöm. ²¹ A ö poanheh no a ma moeh tahkoek peöm to pet ne, no o kupu peöm se pah pet vakis e ne na nën.”

A Te' He'he' To Te' Me Non O Maaka

Luk 11:34-36

²² “O matan to te' va non manih po ram va pa sionin. Ivëh, ka matömah se keh te' maaka non, eën se ep vavih e nom, ka sioniumah te' me e non po maaka. ²³ Ivëhkëk, a matömah se keh hat, eën hikta se ep vavih nom, ka sioniumah te' me e non pa popoen. Ivëh, kën se matop nom, suk ataeah, eën se keh te' me nom pa popoen, eën se mirö' suntan hah eo.”

A Hikta Pah Te' To Onöt Non A Kiu Manih Pa Poa Torara

Luk 16:13

²⁴ “A hikta pah te' to onöt non a matop a kiu pa poa torara, e' se hat ke non pa paeh, pare' iu e non pa meh. E' se pëpënton e non pa soe pa paeh, pare' he' tonun e non pa meh. Eöm to hikta onöt nem tavus a te' kikiu pa poa te', e Sosenën me a moni'.”

*A Taate' Va Pa Kokoman Vörep Me O Kokoman Punis
Luk 12:22-31*

²⁵ Ke Ieesu' sosoe avoe' ke non pa ma vamomhë pe' pan, "Ivëh, kö' soe ka neöm, eöm se nat nem koman vörep nem o to'to' peöm, paröm soe vamanih pan, 'Ea se ëën nös ataeah, ke' ea se kaak nös ataeah?' Paröm nat nem koman vörep nem a sionineöm, paröm soe pan, 'Ea se rara ataeah?' A taate' va pa vatet o iu pe Sunön ko te' vavih oah e non pa taate' va pa ëën vamhun. O to'to' to apuh oah rakah e non pa sioniumah me e' to apuh oah e non pa tah ohop. ²⁶ Ep këk öm po növan varih to nönö vah ne sih, ee to hikta nepnep taëën ne sih, ko osoes ne. Pare hikta ununun taëën ne sih pa ta ma iuun vavaho' taëën. Ivëhkëk, e Sosenën to mamakën e non pee. Ke eöm varih o te' eöm to apuh oah e nem po növan. ²⁷ Eöm se nat nem karë vörep suk nem a ma tah varih po oeh, ee to hikta se varë pet ne a pop peöm.

²⁸ "Vahvanih köm koman vörep nem a ohop peo? Eöm se inan voh pa ö no a töpka' to pupu va ne manih pa ma supui. Ee tötpka' vah va ne sih nih? Ee to hikta kikiu vëhva' ne sih pa vatëk hah rea. ²⁹ Ivëhkëk, eö' to soe voh keo' peöm, moaan voh e Solomon to ohop non a ma ohop mamatan vavih pe', ivëhkëk, a matan vavih pa ma töpka' varih to matan vavih oah e ne pa ma ohop pe Solomon. ³⁰ E Sosenën to vavatëk vavih e non po meon vëh. Ka sinup nee se puit ko vi ee po sura'. Ko meon to te' va non nën, e Sosenën to rara non sih poan. Ivëh, köm se nat va nem manih pan, e Sosenën to matop vavih oah e non peöm vamanih pa ö ne' to matop va i non o meon. O si' vaman peöm to sone' vörep. ³¹ Eöm se nat nem koman va nem manih pan, 'Ea se ëën ataeah, para kaak ataeah, para ohop ataeah?' ³² Ahik, a napan varih to hikta te' me ne o vaman to kokoman vörep ne a ma tah poë varih. Ivëhkëk,

e Tamëneöm va pa vöön va kin to nat e non pa ö nöm to kökööt nem a ma tah poë varih. ³³ Ivëhkëk, a tah to apuh oah non pa ö nöm se iu nem a ma tah vih to he' vaeö non e Sosoenën e Sunön peöm. Paröm vatet a taate' totoopin pe'. Ke' se he' a neöm a ma tah nöm to kökööt nem manih pa matop vih pe'. ³⁴ Ivëh, köm se nat nem kokoman vörep nem ataeah se tavus sinup me pa ma papaeh poen. A ma poen poë varih to te' me ne a ma punis koman pee.”

7

A Taate' Va Pa Vöknah A Taate' Pa Meh Te'

Luk 6:37-38; 6:41-42

¹ “Eöm se nat nem kiiki a ma taate' hat pa meh te'. E Sosoenën me se hikta kiiki a ma te' taate' hat peöm. ² E Sosoenën se kiiki me en pa ma taate' peöm, vamanih pa ö ne eöm to kiiki va i nem a ma te' taate' po upöm te'. A ma tah varih nöm to he'he' akuk nem sih o upöm te', e' a ma tah poë varih ne Sosoenën se piun hah ken peöm.

³ “Vahvanih kën kute' vavi' nom a tapisik sone' vëh to te' non pa matan e kea pën, ivëhkëk, eën to hikta koman nom a tanaon apuh vëh to te' non pa matömah?

⁴ Vahvanih, kën soe ke kea pën pan, ‘Kea kö' kan këh na a matömah pa tapisik vëh pa matömah.’ Ivëhkëk vamomoaan nën se inan hah voh eo, eën to te' vanun e nom pa tanaon apuh vëh to te' non pa te' matömah. ⁵ Eën a te' moko' rivon, kon momoaan a tanaon apuh vëh to te' non pa matömah. Ko vasuksuk po' nën se ep vamaaka nom, parën pah kan takin po' a tapisik sone' vëh to te' non pa matan e kea pën. A pusun in a soe va'ih to soe va non manih pan, ‘Eën se ep momoaan voh pa hat pën, parën pah vatotoopin po' e kea pën.’ ”

⁶ “Koe a he' o këh a tah vapenpen to vaneah non pe Sosoenën. O këh tome' tapiun ma' pare eën ee peöm.

Paröm nat nem vi ke na o ku' a ma mök vihvih peöm. O ku' to me' kom töttöön i rapoë pa ma moeere.”*

*Hin Vakis E Sosoenën Ataeah Nën To Kökööt Nom
Luk 11:9-13*

⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, “Hin vakis rakah na manuh pe Sosoenën, ke' sih he' a neöm ataeah ne eöm to kökööt nem. Me eöm se keh vavaiu vah nem e Sosoenën, eöm se taum em pe'. Me eöm se keh tekteok o hopa', ke Sosoenën se peret ken peöm. ⁸ Suk ataeah, o te' varih to hinhin vakis ne pe Sosoenën, ee se kon ee pa ma taneah nee to kökööt e ne. Ko te' varih to vaiu vah ne e Sosoenën, ee se taum ee pe'. Ko te' varih to tekteok ne o hopa', e Sosoenën se peret ken pee.

⁹ “Eöm se po' nok vahvanih pa ö no ta pah koa' peöm se keh hin e tamaneah to mu', e tamaneah se kës he' en pe' pa vös? Ahik. ¹⁰ Ke' e koa' se keh hin e tamaneah ta iian, e tamaneah se kës he' en pe' pa kuru'? E' me ahik. ¹¹ Eöm ro te' hat, eöm to he'he' nem sih a ma tah vihvih manih pa ma koa' peöm. Ivëh, köm se nat vavih va nem manih pan, e Tamëneöm to te' non manuh pa vöön va kin, e' se he' en ma' pa ma tah vihvih manih po te' varih to hinhin ne poë.”

¹² “A ma taate' ne eöm to iu nem pan o upöm te' se nok ka neöm, e' a ma taate' poë varih ne eöm se nok varu' ke raoe. Iva'ih a pusun rakah in o Vavaasis pe Mosës, me o Vavaasis po Te' Vanënën Soe.”

*A Hanan To Nö Non Pa Vöön Va Kin To Parin A Hiva'
Luk 13:24*

¹³⁻¹⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, “Eöm se suk rakah a hanan kopih. Pe' a hanan to nö non manuh

* ^{7:6}: A tah vapenpen me a ma mök vihvih ne Ieesu' to soe vapipino' suk non, ee to te' va ne manih, pa tah vapenpen to te' me non o vavaasis pe Ieesu'. A ma mök vihvih, to vëknöm ne o vavaasis pe'.

pa vöön va pa kon kamis to parin a papanö', pare' tö rakah pa suk, ivëh, ka nap peo vavattet ne a hanan pamëh. Ivëhkëk, a te' hanan vëh to koe ke non manih pa vöön va po to'to' tamoan, to parin sone' pare' kopih. Ke' hiva' rakah e non pa napan pa suk, ivëh, ka si' nap keok akuk to vavattet ne a hanan pamëh. Ivëh, keöm se suk rakah a hanan pamëh.”

Eöm Se Matop Vavih Nem Po Te' Vanënën Soe Pikpiuk

Luk 6:43-44; 13:25-27

¹⁵ “Eöm se vamatop vavih rakah nem po te' vanënën soe pikpiuk. Ee to nat vi ne a nok a ma to marën a vamanman a neöm. Pare te' va ne manih po këh poa to ohop ma' o peos sipsip ko huk vatët ma' po sipsip to not ta te'. ¹⁶ Eöm se inan koe raoe manih pa taate' hat nee to nonok ne. A taate' vih to hikta antoen non a tane' ma' manih pa nap hat. E' to te' akuk va kov e non manih, po no' voaën to hikta antoen non a pu tane' ma' po komön o no' uris to'to', me o kakau to hikta antoen non a vaveoh tane' ma' pa vu kensun. ¹⁷ E' to ep va kov e non manih, o nö' vih to vovoa' non sih o voa' vih. Ko nö' hat to vovoa' non sih o voa' hat. ¹⁸ O naon vih to hikta onöt non a voa' o voa' hat. Ko naon hat hikta antoen non a voa' o voa' vih. ¹⁹ Ka naon kurus varih to hikta vovoa' vavih ne, no a napan se moes vi ko vi ee pee po sura'. ²⁰ Eöm se inan koe i ro te' vanënën soe pikpiuk, manih pa ma taate' pee.”

O Vamomhë Vamaman

Luk 13:25-27

²¹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “E' to hikta te' non pan o te' kurus to popoka' a no neo' pan, ‘Sunön, Sunön, eën e Sunön pemöm’, se hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. O te' varoe varih to vavattet ne a ma tah ne Tamön vöh pa vöön va kin to iu non se hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. ²² Manih po poen

ne Sosenen se kiiki a ma taate' pa napan, a nap peo rakah se soe ka neo' pan, 'Sunön, Sunön, eën e Sunön pemöm. Emöm to nonok nem a ma kiu vanenën soe manih pa ehñöömah. Manih pa ehñöömah nemöm to veveo tavus nem o ora' hat, pamöm nonok nem a ma tah vatoksean.'
²³ Kö' se soe vamaaka rakah keo' pee pan, 'Këh a na neo' öm, peö' to hikta nat no' peöm. Suk eöm o te' va pa nok vatëh a ma taate' hat.' ”

A Poa Taate' Va Pa Eok A Iuun

Luk 6:47-49

²⁴ “O te' varih to pënton ne a ma tah nö' to sosoe no' pare vatet, ee to te' va ne manih pa te' natnat to eok a iuun pe' tonun a vös. ²⁵ Ka uhön nus ka ruen unat ka ivat ip ma', pare' kö en pa iuun. Ivëhkëk a iuun to hikta vu'. Suk ataeah a te' natnat to eok a iuun pe' tonun a vös. ²⁶ Ivëhkëk o te' varih to pënton varo ne a soe nö' to vavaasis no', pare hikta vatet, e'e to te' va ne manih pa te' papön to eok a iuun pe' pa tonun o kösan. ²⁷ Ka uhön nus suntan ma', ka ruen unat ma' ka ivat ip pet en ma', pare' kö en pa iuun. Ka iuun takök, pare' vu' vakëkëh rakah en manih po oeh.”

²⁸ E Ieesu' to sosoe vahik ko non a ma soe pe' ka napan töhkak vahat rakah ee po vavaasis pe'. ²⁹ E Ieesu' to hikta vavaasis va non manih po te' nat in o Vavaasis pe Mosës. Ahik, e' to vavaasis va non manih pa te' to te' me non a tasun.

8

E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Te', To Te' Me Non A Mët Töpa'

Mak 1:40-45, me Luk 5:12-16

¹ E Ieesu' to kunah tane' ma' manuh pa tope, ka nap peo rakah vatet poë. ² Ka pah te' to te' me non a mët töpa' nö ma' manih pe Ieesu'. Pare' vatokon, ko soe ke poan pan, “Sunön, eën se keh iu nom kën vato' hah eom peö'.”

³ Ke Ieesu' vaket en pe', pare' soe pan, “Eö' to iu e no'. Voon ah.” Ka varu' rakah vakomanih no a mët töpa' to hik këh en pa sionineah. ⁴ Ke Ieesu' vuhvuh poan pare' soe pan, “Eën se nat nom vavatët ta meh te' a tah va'ih to tanok manih pa sioniumah. Ivëhkëk, eën se nö parën vataare varoe a sioniumah manuh pa te' ësës he' po Jiu', köm ip ta vöna' paröm ës ke na e Sosenën vamanih pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe vavoh, ka tah pamëh se vataare non a napan a ö no mët pën to hik en, kën voon hah eom.”

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Kikiu Pe Susun Pa Nap Vëvënsun Va Room

Luk 7:1-10

⁵ E Ieesu' to nö en manuh pa vöön va Kapaneam. Ko poen ne' to vos nën ka pah te' susun pa 100 te' vëvënsun va Room nö en ma' manih pe'. Pare' hin poan o va'aus, ko soe pan, ⁶ “Sunön a te' kikiu peö' to hara' non a kamis pare' koroh e non ma' iuun. E' to hikta onöt non a riu a sionineah. Me e' to hara' suntan e non po kamis.” ⁷ Ke Ieesu' soe ken pe susun pa nap vëvënsun pan, “Eö' se nö eo' nös parö' vato' hah eo' pe'.” ⁸ Ivëhkëk, e susun pa nap vëvënsun to piun a soe pe Ieesu', pare' soe pan, “Sunön sipoan, eö' to hikta te' vih onöt no' a ö sën nö na pa iuun peö'. Eën se soe varoe ko ma' ka te' kikiu peö' to' hah. ⁹ Suk ataeah, eö' me to te' no' paan in a te' vëh to vovoh ka non eo' pa he' a neo' a kiu. Eö' koman to te' me no' po te' vëvënsun to te' ne paan. Eö' se këh soe ke a te' pamëh, ‘Nö ah,’ ke' nö en. Eö' se keh soe ke a te' pan, e' se nö ma', ke' se nö en ma'. Eö' se keh ta' a te' kikiu peö', ‘Nok a kiu va'ih’, e' se pënton en pa soe peö'. Pare' nok en pa kiu pamëh.” ¹⁰ E Ieesu' to pënton a soe va'ih, pare' pah kokoman vörep e non. Pare' soe ke ra napan varih to te' va'peh me ne poë pan, “O pöh man rakah, eö' to soe ka

neöm, manih pa muhin va Israël eö' to hikta ep no' ta pah te' no vaman pe' to eh va non manih pa te' susun pa nap vëvënsun vëh.

¹¹ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a nap peo rakah to hikta te' ne ro Jiu' se tane' ma' manuh pa ö no a potan to pepeah ke non ma'. Me manih pa ö no a potan to kukunah koe ke non, ee se nö ma' pare iho' ko vaëen me Abraham, ke Aësak, ke Jekop, manih pa koman a Matop Vih va pa Vöön va Kin. ¹² O Jiu' varih to koman vapiun ne pan ee se hop ee pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, ivëhkëk, e Sosoenën se vate' en pee pa vöön popoen. Ka manih pa vöön pamëh no a napan se okook kov e ne, ko vakuskus rivon me e ne po kamis o apuh rakah.

¹³ E Ieesu' to soe ken pe susun pa nap vëvënsun pan, “A te' kikiu pën se to' en, suk eën to vaman nom pan e' se to' hah en.” Ka varu' vakomanih no a te' kikiu to to' en.

*E Ieesu' To Vato' Hah E Noan E Pita'
Mak 1:29-31, me Luk 4:38-39*

¹⁴ E Ieesu' to nö en manuh pa iuun pe Pita', pare' taum e köövo noan e Pita' to koroh non. E' to hara' non a hiinana. ¹⁵ E Ieesu' to vaket pa koreneah ka hiinana pamëh hik këh en pe', ke' sun ko vamatop ken pe Ieesu' pa taëen.

E Ieesu' To Vavato' Hah A Ma Nap Peo To Hara' Ne A Ma Vu Mët

Mak 1:32-34, me Luk 4:40-41

¹⁶ Pa matan poen no a napan to te'te' kov e ne ma' po te' öt po ora' manih pe Ieesu'. Ke Ieesu' ta' o ora', kee këh ee po te'. E Ieesu' to vavahik a ma vu mët varih to öt ne a napan. ¹⁷ E Ieesu' to nok a ma tah vatoksean poë varih, marën a vapuh a to to tavus tane' voh manih pa rivon a te' vanënën soe vëh, e Aisaëa'. E' to soe voh pan, “E' to te' a ma kamis pea, pare' vahik en pa ma vu mët pea.”

Ais 53:4

A Pah Te' To Kehkeh Vatet Non E Ieesu'

Luk 9:57-62

¹⁸ Manih Kapaneam e Ieesu' to ep a napan to parin a peo vörep to tönun töön ne poë, pare' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, “Ea se pahan ee manuh pa pap tonon vöh.” ¹⁹ Ivëhkëk, a pah te' vavaasis to nat non o Vavaasis pe Mosës to nõ ma' manih pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, “Apuh, a ma vöön kurus nën to nõnõ nom, ne eõ' se suk eo' pën.” ²⁰ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “O këh poa to te' me ne a ma kove' te'te' pee, ko nõvan te' me ne pa ma he' te'te' pee. Ivëhkëk, eõ' e Koa' Te' pa Napan Kurus to hikta te' me no' ta ö ne eõ' se koroh ko vanot.” ²¹ Ka meh te', e' e vamomhë koman pe Ieesu' to soe ke poan pan, “Topoan, vaonöt ka neo' ah, kö' nõ parö' pe voh ma' e tamön.” ²² Ivëhkëk, e Ieesu' to piun poan pare' soe pan, “Ahik, suk a ma' neo' ah, parën koe o te' varih to hikta kon avoe' ne o to'to' tamoaan, kee nõ, pare pe o upöm te' mët pee.”

E Ieesu' To Soe Ka Tuvuh Ke' Tö

Mak 4:36-41, me Luk 8:22-25

²³ E Ieesu' to tok po parö' me a ma vamomhë pe', kee nõ ee. ²⁴ Ka ivat ip ma', ka supa susurap hop e non manih po komön o parö'. Ivëhkëk, e Ieesu' a koroh varo. ²⁵ Ka ma vamomhë nõ, pare kunkuin poë, pare soe pan, “Topoan, Topoan, hehe a ra ah, a si' ö hat, ko parö' roko' me en pea.” ²⁶ E Ieesu' to piun rapoë pare' soe pan, “Eöm nanaöp suk nem ataaeh? Eöm to te' me nem o vaman to parin a sone'.” Ke Ieesu' sun, pare' ta' a tuvuh me a supa, ka tuvuh tö en, ka supa hikta ririu hah non. ²⁷ Ka ma vamomhë pe' pah töhkak vahat ee, pare soe ee pan, “A te' vëh, e' rakah eteh? Ka tahi' me a tuvuh tēnan ee pa soe pe'?”

E Ieesu' To Veo Këh A Poa Te' Pa Tuvuh Hat

Mak 5:1-20, me Luk 8:26-37

²⁸ E Ieesu' to pahan pet en manuh pa pap tonon vöh, pare' takin en pa muhin pa napan va Gadara'. Nën no a poa te' no ora' hat to te' ne manih pee, to nö ee ma' pe Ieesu'. A poa te' poë varih to te'te' ne sih po vapeepe. Ee pon to vava'naöp ne sih a napan. Ka napan hikta onöt ne a suk a hanan to koe ke non po vapeepe pamëh. ²⁹ Ee pon to nö ma' manih pe Ieesu', pare kokoe' vakis rakah ee ma' pan, “Koa' pe Sosoenën, eën se nok ataeah manih pemöm? Eën to nö pö' ma' pa vakmis a möm, ha? O poen pën pa vakmis a möm to me' avoe' e non ma'.” ³⁰ Ee to te' vatët ne pa ö no vasun ku' peo to ënëën ne. ³¹ Ko ora' hat hin vakis ee pe Ieesu', pare soe ma' pan, “Eën se keh veo a möm, emöm se nö ko hop em po ku' varuh.”

³² Ke Ieesu' soe ke rapoë. “Nö öm.” Ka ma ora' hat poë varih këh ee pa poa te' pare nö ko hop ee po ku' poë varih. Ko vasun ku' poë varih vavaveo kunah ee pa ö vaere, ko susurap ee na pa tonon, pare vuk, ko mët vahik ee.

³³ Ka napan varih to matop ne sih po vasun ku' pamëh ep a tah va'ih, pare varurusin ee. Ee to vos manuh pa vöön apuh, pare vahutët ee pa ma taneah to tanok töön rapoë manih pa poa te' poë varih. ³⁴ Ka napan kurus va pa vöön apuh pamëh nö ee pa ep këh e Ieesu'. Ee to ep ee pe', pare hin vakis poë, pan e' se këh tavus a muhin pee, pare' nö pa ta meh muhin.

9

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Tëtënkun Mak 2:1-12, me Luk 5:17-26

¹ E Ieesu' to peah en po parö', pare' pahan hah en manuh pa pap tonon vöh. Ko vos en pa vöön koman pe' vëh Kapaneam. ² Ka ma pah te' te' ee ma' pa te' tëtënkun to koroh non po pan pe'. Ke Ieesu' inan o vaman pee, ivëh

ke' soe ke a te' tētēnkun pamēh pan, “Koa' peö', vatö o kokoman pēn, peö' to ihan anoe eo' pa ma hat pēn.”

³ Ko te' vavaasis varih to nat ne sih o Vavaasis pe Mosēs to pēnton a soe pe Ieesu', pare vavasoe aven e ne pan, “A te' vēh toto va non manih toh? E' to sosoe o'oah e non pe Sosenēn.”

⁴ E Ieesu' to nat vahik en pa ma kokoman pee, ivēh, ke' soe ke rapoë pan, “Suk ataeah, kōm te' me nem o kokoman hat? ⁵ E' hikta te' hiva' non pa soe ke a te' tētēnkun vēh pan, ‘A ma hat pēn nö' to ihan anoe eo’’. Suk ataeah, o upōm te' to hikta antoen ne a inan vamanih pan a ma hat pe' to hik ee. Ivēhkēk, e' to hiva' oah e non pa soe ke a te' tētēnkun pan, ‘Eēn se sun, ko nö eom’’. Suk ataeah, a ma napan se ep ne, pan a te' pamēh to to' hah en. ⁶ Ivēhkēk, eö' se vamaaka ka neōm a pah tah, kōm se vaman, ko nat ka neo' e Koa' Te' pa Napan Kurus to te' me no' pa tasun manih po oeh marēn a ihan anoe a ma hat. Ivēh, kō' ta' eo' pa te' tētēnkun pamēh pan, ‘Sun ah, parēn kon o pan pēn, ko nö eom manuh pa iuun pēn.’ ”

⁷ Ka varu' rakah vakomanih no a te' tētēnkun pamēh to sun, pare' kon o pan pe', ko nö en pa iuun pe'. ⁸ Ka napan varih to ep ne pa tah ne Ieesu' to nok manih pa te' tētēnkun pamēh tōhkak rakah ee. Pare naöp ko pah kē ee pa ēhnan e Sosenēn. Suk ataeah, e Sosenēn varoe kuru to he' o vu kikis vēh manih pa te' va po oeh ke' nonok non a ma kiu to matan va ne manih.

*E Ieesu' To Vaoe E Matiu, Tere' Suk Poan
Mak 2:13-17, me Luk 5:27-32*

⁹ E Ieesu' to kēh a ö ne' to te'te' non, pare' ep a pah te' kokon takis to iho' non pa iuun kokon takis. A ēhneaneah e Matiu. Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Suk a ma' neo' ah.” Ke Matiu sun, pare' vatet en pe'.

¹⁰ Po poen ne Ieesu' to enään non manih pa iuun pe Matiu, me a nap kokon takis, me ro te' no a ma taate' pee to hat, me a ma vamomhë pe', ¹¹ ko Parësi' ep e Ieesu' to enään va'peh me e non pa nap kokon takis, me ro te' no a ma taate' pee to hat, pare hi ee pa ma vamomhë pe Ieesu' pan, "Vahvanih ke tövavaasis peöm enään va'peh me non pa nap kokon takis me ro te' no a ma taate' pee to hat?"

¹² E Ieesu' to pënton a soe va'ih no Parësi' to ihi ne a ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "O te' varih to hikta hara' ne a mët, e'e to hikta nönö ne pa ep e rökta'. Ahik. A napan varoe varih to hara' ne a mët to nönö ne pe rökta'.

¹³ Eöm se nö paröm kokoman këh a pusun a soe va'ih to kiun non po Puk Vapenpen to soe non pan, 'Eö' to iu oah no' a taate' iu te'.

E' a taate' pamëh to apuh oah non a ö nöm to ip a vöna', paröm ës ke na e Sosenën.' *Hos 6:6*
Eö' to hikta nö voh ma' pa va'aus o te' varih to koman ne pan ee ro totoopin. Ahik. Eö' to nö voh ma' pa va'aus o te' varih to nat va ne manih pan ee ro te' hat."

A Taate' Va Pa Vapenpen Pa Eän

Mak 2:18-22, me Luk 5:33-39

¹⁴ Vasuksuk no a ma vamomhë pe Jon Tövapupui to nö ma' manih pe Ieesu', pare hi poë pan, "Vahvanih, kemöm me ro Parësi' vavetet e nem pa taate' vapenpen pa eän? Ivëhkëk, a ma te' vamomhë pën to kök ee pa taate' pea, pare hikta vapenpen ne pa eän a taään."

¹⁵ Ke Ieesu' piun rapoë pare' he' a soe vapipino' to vamaaka non a kiu pe' pare' soe ke rapoë pan, "E' to vih pö' non pa ma te' pe voe tövaen vavoon se hara' vatamak ne? Ahik. E voe tövaen vavoon se keh te' va'peh me non raoe, ee hikta se hara' vatamak ne. Suk ataeah, ee to vaeö me ne e voe tövaen vavoon. Ivëhkëk, a ma poen se tavus ma' no upöm te' se me ke ee pe voe tövaen vavoon, ke' këh

en pa ma te' pe'. Manih po poen pamëh e'e se vapenpen ee pa taëën. Suk ataeah e'e to tamak e ne poë. Ivëh, ka peah hah pe Ieesu' manuh kin to te' va i non manih pe voe tövaen to këh a ma vamomhë pe', kee vapenpen ne a taëën.”

¹⁶ E Ieesu' to sosoe vapipino' avoe' e non, pare' he' o meoh pöök soe vapipino' to vamaaka non o vavaasis voon pe', pare' soe pan, “A hikta pah te' to onöt non a kurus a ta rara voon pare' kumpip a töhko' vëh to te' non po ohop vamaaan. E' se keh nok va nën, pare' pupui vatëh non o ohop pamëh, e' se mirö' oah rakah en po ohop, ka ta rara vëh to kumpip non a töhko' tanunu' ka töhko' pah tökrus va'puh oah en. ¹⁷ Me a hikta pah te' to isu o voaën voon manih po pëk vamaaan nee to kun po kap sipsip. E' se keh isu en po voaën voon o voaën voon se kurus en po pëk vamaaan. Suk o pëk vamaaan to hikta onöt non a tëptot. Ivëh, ko pëk se tökrus en ko voaën tako' en. Ahik. Eöm se isu o voaën voon manih po pëk voon nee to kun po kap sipsip.”

Ivëh, ka se nat no öt vatös in o vavaasis moaan me o vavaasis voon pe Ieesu'.

E Ieesu' To Vato' Hah E Koa' Mon Pe Jaërus, Pare' Vavih Hah E Köövo To Hariun O Ohop Pe'

Mak 5:21-43, me Luk 8:40-56

¹⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë pe Jon Tövapupui, ka pah te' to susun non pa iuun hinhin sone' nö ma', pare' vatokon manih pa matan e Ieesu', pare' soe pan, “Varu' rakah vakomanih ne koa' mon peö' to mët en. Kö' iu no' a ö nën se nö, parën hariun eah pa koreomah, ke' to' hah.” ¹⁹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to sun, pare nö me ee pe susun va pa iuun hinhin sone' manuh pa iuun pe'.

²⁰ Ee to te' avoe' e ne manih hanan, ka pah köövo to vavahuh voh non o era' po pöh havun me ro pöök kirismas to huk vatët ma' tonun e Ieesu'. Pare' hariun a ö noton in o ohop pe'. ²¹ Suk e' to koman aven non manih po kokoman pe' pan, “Eö' se keh hariun akuk o ohop pe', ka mët vëh hik këh en peö'.”

²² Ke Ieesu' tarih, pare' ep in e köövo pamëh, pare' soe ke poan pan, “Vaeö rakah ah, koa' peö'. Eën to vaman nom neo', ka mët pën hik këh en pën.” Ka varu' rakah vakomanih no era' to hikta nönö hah non ma', ke' hara' vavih en.

²³ E Ieesu' to nö, pare' tavus en manuh pa iuun pe susun pa iuun hinhin sone', e' to ho pare' taum en pa napan to vaokook ne. Ko upöm nonok ne a ma taokook. ²⁴ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Sun öm, ko tavus, e koa' mon vëh to hikta mët. E' to koroh varoe.” Ivëhkëk, a napan varih to okook ne to vapikpiuk e ne pe', pare vavövöne' suntan ee pe'.

²⁵ E Ieesu' to veo tavus vahik en pa napan, pare' ho en manuh pa ö ne koa' to pet non, pare' öt a koreneah, ke' to' hah en.

²⁶ Ko vahutët va pa tah ne Ieesu' to nok nö vavah en manih pa koman a ö muhin pamëh.

E Ieesu' To Vato' Hah A Poa Te' Keho'

²⁷ Ke Ieesu' këh en pa iuun pamëh, pare' nönö non ka poa te' keho' suk ma' poë, pare taneo ee pa kokoe' suk na poë pan, “Koa' supnai' pe Devit uruan a möm ah.” ²⁸ E Ieesu' to nö, pare' ho en pa meh iuun. Ka poa te' keho' poë varih vatet ho ee pe'. Ke Ieesu' hi rapoë pan, “Eöm kës to vaman rakah e nem peö' se kap hah eo' pa ma matëeneöm?” Kee soe, “A, Topoan.”

²⁹ Ke Ieesu' vaket en pa poa matëëre, pare' soe ke rapoë pan, “Eöm to vaman em pa ö nö' se nok vavih a neöm, ivëh,

köm se ep vamaaka em.” ³⁰ Ka poa te' poë varih maaka matan ee. E Ieesu' to vuhvuh rakah en pee pan ee se nat ne hutët a tah va'ih to tanok manih pee pon pa ta meh te'. ³¹ Ivëhkëk, ee to këh e Ieesu', pare taneo ee pa hutët a ma taneah ne Ieesu' to nok manih pa koman a si' ö muhin pamëh.

³² A poa te' poë varih to këkëh ko ne e Ieesu' ka napan te' ee ma' pa meh te' no a ora' hat to vapapön non poan, ke' hikta onöt non a to. ³³ E Ieesu' to ta' vakis rakah en pa ora' pan, e' se këh tavus a te' pamëh, ke' vaato hah. Ka te' papön pamëh taneo hah en pa to. Ka napan pah vatötöhhkak ee, pare vasoe ee pan, “Ahik ta pah tah na to ep voh no to te' va non manih Israël.” ³⁴ Ivëhkëk, o Parësi' to soe pan, “E susun po ora' hat to he' kikis non sih poan, ke' veveo këh non a napan pa ma ora' hat.”

E Ieesu' To Tamak A Ma Napan

³⁵ Ke Ieesu' vavavih vah kov e non pa ma vöön apa'puh me a ma si' vöön sosone', pare' vavaasis non a napan pa ma koman iuun hinhin sosone' pee. E' to vavaasis non raoe pa Soe Vih va pa Matop Vih pe Sosoenën. Me e' to vavato' hah non a ma napan varih to te' me ne a ma vu mët me a ma vu kamis manih pa ma sioniire. ³⁶ E' to ep a napan to peo vörep, pare' pah uruan en pee, suk ataeah, a ma kokoman pee to nun, kee hikta nat ne peteh se va'aus rapöë. Ee to te' va i ne manih po sipsip varih no a hikta te' to matop non rapöë. ³⁷ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, “A napan o pöh peo to vamatop ne a vaman a neo' pa ö söm va'aus raoe. Ivëhkëk, a hikta nap peo pa vatvus ke raoe a Soe Vih. Ee to te' va ne manih pa voa' to vamatop manih koman a rak, ka hikta nap kiu peo pa oes a voa', ³⁸ Ivëh, köm se hinhin nem e Sosoenën, ke' se vamatop a ma napan peo, kee vaman a neo'. Eöm se hinhin nem e Sosoenën, ke' vanö ma' a nap kiu peo manih pa rak.”

10

*A Ma Ĕhnĕĕra Ma Aposol Pe Ieesu'**Mak 3:13-19, me Luk 6:12-16*

¹ E Ieesu' to vaoe ununun en pa havun me ra poa vamomhĕ pe', kee nĕ ee ma'. Ke' he' rapoĕ a tasun pe', marĕn a veo kĕh a napan po ora' hat, me a vavahik a ma vu kamis, me ma vu mĕt. ² Iva'ih a ĕhnĕĕra ma aposol pe Ieesu'. A te' a vamomoaan ivĕh, e Saĕmon a meh ĕhnaneah e Pita', ke kea pe' Ĕndru'. Ke Jĕmis pen kea pe' Jon, ee a poa sunai' Sĕbĕdi'. ³ Ke Filip pen Batromio'. Ke Tĕomas, ke Matiu vĕh, a te' kokon takis. Ke Jĕmis e sunai' Apias, ke Tĕdius. ⁴ Ke Saĕmon, a te' vĕh to tane' voh ma' po kum nee to popoka' ne Sĕrat.* Ke Jiutas Iskariot, to tane' ma' Kariot, e' a te' pamĕh se vikuh e Ieesu' manuh pa koreera napan varih to hat ov e ne poĕ.

*E Ieesu' To He' Kiu A Havun Me Ra Poa Vamomhĕ Pe' Pare' Vanĕ Rapoĕ**Mak 6:7-13, me Luk 9:1-6*

⁵ E Ieesu' to hara' vanĕ a havun me ra poa vamomhĕ pe', pare' soe ke rapoĕ pan, "Nat nem nĕ manuh pa napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Me pa ma vĕĕn no napan va Samĕria' to te' ne. ⁶ Eĕm se nĕ manuh pa napan va Israĕl, suk ee to te' va ne manih po sipsip to ro kĕh a te' to matop non rapoĕ. ⁷ Eĕm se nĕ, ko vavaasis a tah va'ih, "A Matop Vih va pa Vĕĕn va Kin to vatĕt en ma'." ⁸ Eĕm se nĕ parĕm vavato' hah o te' varih to hara' ne a ma kamis, ko kunkuin hah o te' mĕt, kee to'to' hah ee. Parĕm vato' hah o te' varih to te' me ne a mĕt tĕpa' manih pa sioniire, ko veo kĕh o te' po ora' hat. Eĕ' to he' akuk eo' peĕm po

* 10:4: A ma te' to tane' ma' po kum nee to popoka' ne Sĕrat, ee to vapus me ne a kaman va Room pan ee se matop koman hah a ne.

kikis va'ih, köm se nö ko va'aus akuk o upöm te'. Paröm nat nem hin rae o voen.

⁹ “Eöm se nat nem te' ta moni' vamanih pa gol, me a silva', me a kopa' manih pa ma kove peöm. ¹⁰ Ko poen nöm to nö, eöm se nat nem te' to kove, me to pöök ohop, me ta su', me to toknon. Suk ataeah, a te' to kiu vakis non pa va'aus a napan, a, a napan se he' ee pe' pa taään.

¹¹ Pare' soe pet ke rapoë pan, “Eöm se keh vos pa ta' vöön apuh, me ta si' vöön sone'. Eöm se inan vavih peteh va pa vöön pamëh no a taate' pe' to vih, pare' totoopin. Paröm te' va'peh me nem eah pa iuun pe', ke' antoen po poen nöm se këh a vöön pamëh. ¹² Eöm se keh ho pa ta pah iuun, eöm se soe ke ra napan va pa iuun pamëh pan, ‘E Sosenën se he' a neöm a taate' moomo.’ ¹³ Kee se keh kamö' ee peöm, këh ma' o kokoman tö me a soe vih peöm, kee te' me ne. Ivëhkëk, ee se keh rës ee peöm manih pa iuun pee, kon hah këh rae o kokoman tö me a soe vih peöm. ¹⁴ Ka manih pa ma meh vöön no a napan se keh hikta va oe a neöm pa ma iuun pee, pare hikta pënton a ma soe peöm. A, këh ma' a iuun me a vöön pamëh paröm susunuh o kusan vëh to te' non pa ma moeeneöm.† ¹⁵ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Manih po poen ne Sosenën se kiiki a taate' hat pa napan varih po oeh, a napan va pa poa vöön varih Södom me Gomora' ne' se vakmis vasone' en pee. Ivëhkëk a napan va pa vöön pamëh to koe ee pa pënton a soe peöm. Ivëh, ke Sosenën se vakmis oah en pee.”

*A Ma Punis Se Tavus Manih Peöm
Mak 13:9-13, me Luk 21:12-17*

† 10:14: A taate' va pa susunuh o kusan to te' non paan a moeera, e' a taate' po Jiu'. A taate' pamëh to vataare non a napan va pa vöön pamëh a ö ne Sosenën se vakmis rapoë, suk ee to pënton varo e ne pa Soe Vih.

¹⁶ “Pönton öm, eö' to vanö va ka neöm manih po sipsip to te' ne topnin o këh poa. Ivëh, köm se nö, paröm te' va'peh me nem rae, paröm vataare rae a taate' totoopin me a taate' natsean po kuru'. Paröm vatet a taate' po növan varih o panuh, suk ee to hikta nat ne pa mirö' a meh te', ka taate' pee tö. ¹⁷ Ko matop vavih nem po te' se öt a neöm, pare vaho' ee peöm po vahutët, ko ip ee peöm pa ma koman iuun hinhin sone' pee. ¹⁸ Ee se öt ee peöm, köm sun em pa matëëro te' apa'puh va pa kaman, me ro te' susunön, suk eöm to vaman, paröm vavatet a nem neo'. Köm soe tavus kem pee, me o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' a Soe Vih pe Sosenën. ¹⁹ Ee se öt ee peöm, pare vate' ee peöm po vahutët, köm nat nem nanaöp nem rae pan eöm se soe ke rae a soe taeah, me eöm se piun rae pa soe taeah. Manih po poen pamëh, no a Tuvuh Vasio' pe Sosenën se vataare en peöm pa soe taeah nöm se soe tavus ke rae. ²⁰ E' to hikta te' non pan eöm koman ivarih se soe tavus a soe pamëh, ahik, a Tuvuh Vasio' pe Tamëneöm ivëh, se vatvus ma' a soe manih pa ma kokoman peöm, köm vatvus pet ke rae.”

²¹ “O te' se he' mët ee pa ma kea pee manih pa nap hat, kee ip vamët ee pee. Ka kën taman se nok va ee nën manih pa ma koa' pee. Ka ma koa' pee se hat ke ne pa ma tamëëre me ra ma sinëëre, pare ip vamët ee pee. ²² A napan kurus se rës ee peöm, suk eöm to vaman, paröm vavatet a nem neo'. Ivëhkëk, a napan varih to te' vakis ne pa te' a ma punis, pare öök na po poen no oeh se hik, e Sosenën se hehe en pee. ²³ Eöm se keh tahinën manih pa koman vöön pamëh, këh a vöön pamëh, paröm nö em pa ta meh vöön. Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eöm se me' avoe' e nem pa vahik a kiu peöm manih pa ma vöön va Israël, eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus he nö eo' ma'.”

²⁴ “E koa' va pa siku to hikta antoen non a te' oah e

tövavaasis pe'. Ka te' kikiu me to hikta antoen non a te' oah e susun pe'. ²⁵ E koa' va pa siku se keh iu non a ö no a taate' pe' se vatoe me non e tövavaasis pe', e' to vih e non. Ka te' kikiu se keh iu non a ö no a taate' pe' se vatoe me non e susun pe', e' to vih e non. Ivëh, ke eö' a te' to vovoh no' po vute' se keh kon o ëhnan vëh Belsebu, a, o vute' avoes peö' se kon ee pa ma ëhnan to te' hat oah e ne po ëhnan pamëh.”

Ea Se Nanaöp Varoe No E Sosenën

Luk 12:2-7

²⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, “Eöm se koe a naöp o te' varih to kehkeh mirö' a ne neöm. Suk ataeah, a ma kokoman vakooan va pa mirö' a neöm amot se tera' ee, ka napan nat vahik ee pee.” ²⁷ Ka soe nö' to sosoe aven ka no' neöm, amot nöm se soe tavus eah pa matëëra napan. Ka soe nö' to vavisvis ka no' neöm, amot nöm se sun, ko vatvus eah pa napan. ²⁸ Eöm se nat nem nanaöp nem o te' varih se ip vamët a ma sionineöm, suk ee to hikta antoen ne a ip vamët a ma apeneöm. E' to te' ro non a pah te' vëh e Sosenën nöm se nanaöp nem eah, suk e' se mirö' en pa ma apeneöm me a ma sionineöm manih po sura' ësës tamoaan.”

²⁹ “Eöm to nat e nem po növan sosone' to hikta voen vapeah ne. O voen pee to parin kunah, köm se voen em pa poa növan pa paeh a toea' ro. Ivëhkëk, a hikta paeh va po si' növan poë varih se mët, e Tamëneöm vöh pa vöön va kin to koman e non pee. ³⁰ Me e' to ëh vahik voh en pa ma pa' uvin kurus neöm. ³¹ Ivëh, köm se nat nem nanaöp nem pataeah no a ma napan se nok amot manih peöm, suk eöm to te' oah rakah e nem po si' növan sosone'.”

Eën Se Soe Tavus Ke Ra Napan O Vaman Pën

Luk 12:8-9

³² E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, “Ta pah te' se keh vaman a no neo', ko vatvus a ëhnaneo' manih pa matëëra ma napan, a, eö' me se vatvus eo' pa ëhnan a te' pamëh manih pa matan e Tamön vöh pa vöön va kin.
³³ Ivëhkëk, a te' se keh vonih en pan e' to hikta nat a no neo' pa matëëra ma napan, a, eö' me se vonih eo' pe' pan eö' to hikta nat no' pe' manih pa matan e Tamön vöh pa vöön va kin.”

A Napan Kurus Se Iu Rakah Ne E Ieesu'

Luk 12:51-53; 14:26-27

³⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, “Eöm se nat nem koman nem pan eö' to nö voh ma' pa vahik a ma vapus va po oeh vëh. Me eö' to hikta nö voh ma' pa vahik a ma vaato vasuka', ahik, eö' to te' varoe ma' o rapis rë.
³⁵ Eö' to nö ma' to vateera' a taate' va pa vakihat.
 E koa' oete' se rës en pe tamaneah, suk e tamaneah to vaman en peö',
 ke koa' mon se rës en pe sinaneah, suk e' me to vaman en peö'.
 e köövo muvaen se rës en pe köövo töveneah,
 suk e köövo töveneah to vaman en peö'.

³⁶ O vute' pe voe se tarih,
 pare vahat koman hah me e ne pe', suk e voe pamëh to vaman en peö'.” *Mai 7:6*

³⁷ “O te' varih to iu oah ne a ma tamëëre, me a ma sinëëre, pare hikta iu vi a ne neo', ee to hikta onöt ne a tavus a ma vamomhë peö'. Ko te' varih to iu oah ne a ma koa' oete' pee, me ra ma koa' mon pee, pare hikta iu vi a ne neo', ee to hikta onöt ne a tavus a ma vamomhë peö'.
³⁸ Me a te' vëh to hikta koman non a mët va'peh me a neo' pa kuruse, e' me to hikta onöt non a tavus a vamomhë peö'. ³⁹ Ko te' varih se keh matop tamoan ne o to'to' pee, pare hikta vavatet a ne neo', o to'to' pee se ro amot ee. Ko

te' varih se keh koman a ne neo', pare mët suk a neo', a, amot ee se kon ee po to'to' tamoan.”

*E Sosoenën Se He' O Voen Vih Peteh To Va'aus A Meh Te'
Mak 9:41*

⁴⁰E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, “O te' varih to öt a neöm pare vih ka neöm, ee to öt me ee peö'. Me eteh to öt a neo', e' to öt me en pe Sosoenën vëh to vanö voh a ma' neo'. ⁴¹E Sosoenën se he' vaeö en peteh to me a te' vanënën soe ko matop non poan pa iuun pe'. E' se he' en pe' po vaeö to vatoe me non po vaeö no a te' vanënën soe to te' me non. Eën se keh me a te' no a taate' pe' to totoopin manuh pa iuun pën, ko matop i nom eah, suk e' a te' to te' me non a taate' totoopin, e Sosoenën se he' vaeö en pën pa ö ne' to he' vaeö va in a te' pamëh. ⁴²Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eteh to koman non a va'aus a ma vamomhë peö', me o upöm te' to vaman a no neo', pare' he' raeo a rui' tuvuh. A te' pamëh ne Sosoenën se he' en pe' po voen vëh to hikta antoen non a hik.”

11

*E Jon Tövapupui To Vanö A Ma Vamomhë Pe' Manuh Pe
Ieesu'*

Luk 7:18-35

¹E Ieesu' to soe vahik ken pa havun me ra poa vamomhë pe' pa soe ne' to vavaasis non rapoë. Pare' këh en pa ö ne' to te' non, ko nö en pa ma vöön va pa muhin va Galili' pa vavaasis me a vatvus a soe vih pe' manih pa ma napan.

²Manih po poen pamëh ne Jon Tövapupui to te' avoe' e non pa nohnoh, pare' tēnan na a soe va pa ma kiu ne Ieesu' to nonok non, e' to vanö en pa ma pah vamomhë pe' manuh pe Ieesu'. Kee hi poë pan. ³“Eën pö' kove vëh a te' to se voh nö ma', ke', emöm se anoeh nem ta meh te' eh?” ⁴Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe ke rapoë pan,

“Eöm pom se nö hah na manuh pe Jon, paröm soe vanat eah a ma taneah nöm to pënton, paröm ep in. ⁵ Eöm se soe vanat eah pan, ‘O te' kekeho' to opoep hah ee. Me o te' varih o hathat ma moe to nö vavavih hah ee. Ko te' varih to te' me ne a mët töpa', a ma sioniire to voon hah ee. Ko te' papön tenë, tëtënan vavih hah ee. Ko te' mët, to'to' hah ee, ko te' arus pënton ee pa Soe Vih pe Sosoenën. ⁶ Ko te' varih to vaman a ne neo', me pa ma tah nö' to nonok no', ee se nat ne hara' vahat ne, ee se vaeö, suk e Sosoenën se tapui en pee.’”

⁷ A ma vamomhë pe Jon Tövapupui to nönö hah ko ne, ke Ieesu' taneo en pa vahutët ke ra napan a ma taate' pe Jon. Pare' soe rapoë pan, “Eöm nö voh nös pa moeh upin pa ep ataeah? A mëto no a tuvuh to taata non, ha? ⁸ Ke', eöm to nö voh nös ko ep in pa ta te' to ohop non o ohop matan vavih ih? Ahik. A napan to ohop ne a ma ohop ep vavih to te' ne sih pa iuun pa te' sunön. ⁹ Ke', eöm nö po' voh nös pa ep in ataeah, eöm to nö pö' voh nös pa ep a te' vanënën soe, ha? A, eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' vanënën soe vëh e Jon, no a tasun pe' to apuh oah e non pa ma te' tasun po upöm te' vanënën soe. ¹⁰ Ke Jon ko pamëh no a soe to takiun suk voh manih po Puk pe Sosoenën to soe non pan,

“Pënton ah,

eö' se vanö nös a te' vëh se te' vovoh nös a soe peö' manem pën,

e' se vovoh ka oah,

pare' vamatop a hanan pën.”

Mal 3:1

“Manih pa moeh upin no a pah te' to vavaoe no ma' pan,

‘Vamatop öm a hanan pe Sunön,

paröm vatotoopin a ma hanan pe'.’”

Ais 40:3

¹¹ “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, e Jon Tövapupui no tasun pe' to te' oah e non pa ma te' tasun po upöm te' manih po oeh. Ivëhkëk, a te' to te' va non manih pa si'

koa' sone' manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin no a tasun pe' to apuh oah e non pa te' tasun pe Jon. ¹² “Taneo non ma' po poen ne Jon to vavatvus non a soe pe', pare' öök non ma' manih kuru, a nap peo rakah to kehkeh hop ne manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, vamanih pa napan to totoon ne o hopa' to hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. ¹³ O Vavaasis po Te' Vanënën Soe, me o te' Vavaasis pe Mosës to vavatvus voh i ne a soe pe Sosoenën ke' öök ma' po poen ne sinan e Jon to vahuh poan. ¹⁴ Eöm se iu pënton nem a soe, eöm se pënton. O Puk pe Sosoenën to soe non pan a te' vanënën soe vëh e Elaëja' se nö ma'. O puk pamëh to hikta sosoe voh non pan e Elaëja' koman ivëh se nö ma', ahik, e' to sosoe suk voh non e Jon vëh to nö voh en ma'. ¹⁵ Eöm o te' varih to te' me nem a tenëneöm, eöm se pënton a soe va'ih!

¹⁶ “Kö' se po' vëknöm vah va in a taate' pa napan vakuru nih, eö' se nok ataeah to vëknöm non rapoë? Ee to te' hutët e ne po si' koa' varih o pëpënton varo, to iho' ne pa ma ö totoaan, pare vavaasis piu ne, ivëhkëk, o meoh upöm pee to hikta vaëhëh ne. Kee varek ke raoe, pare soe pan,

¹⁷ 'Emöm to piu kem peöm po piu,
ivëhkëk, eöm to hikta pino'.

Kemöm vaëhëh kem peöm pa tah okook vatamak,
ivëhkëk, eöm to hikta tamak to ook.' ”

¹⁸ E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe pan, “E Jon Tövapupui to nö voh ma', pare' hikta ënëën vörep non, ko hikta kakaak voaën non, vamanih po upöm te'. Ivëhkëk, o upöm te' to sosoe ne pan, 'A ora' hat to te' non manih pe'.' ¹⁹ Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus to nö voh ma', parö' ënëën e no', ko kakaak e no'. Ka napan soe ee pan, 'Ep këk öm pa te' vëh, e' a pah ënëën vörep, pare' kakaak voaën suntan. Ke e' e vamomhë pa nap kokon takis, me ra napan va pa nok a ma taate' hat.' Ivëhkëk, a napan to vavatet ne

o nat vih pe Sosenën, e'e to vataare e ne pa taate' vih, e' o nat vih rakah, suk e'e to vaman ne e Sosenën.”

Varenan Rakah Pa Napan Varih To Hikta Panih A Ma Taate' Pee

Luk 10:13-15

²⁰ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe vakis rakah ken pee pan, “Varenan rakah pa napan va pa ma vöön apa'puh varih nö' to nok a ma tah vatoksean peo nën. Suk ateah, ee to hikta panih voh a ma kokoman pee, pare vahik a nok vatëh a ma taate' hat. ²¹ Varenan rakah peöm a napan va pa poa vöön varih Korasin, me Bëtsaëta'. A ma tah vatoksean varih nö' to nok voh topniineöm se keh tanok voh pa napan va pa poa vöön varih Taëa', me Saëdon, a, a napan poë varih se voh panih vahik voh ee pa ma taate' hat pee. Ee se voh ohop a ma ohop tatasi, pare vauh o ö to vataare non a ö nee to tamak ne a ma taate' hat pee. Ivëhkëk, ee hikta panih a ma taate' hat pee. ²² Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, amot po poen ne Sosenën se kiiki non a ma napan, a punis va Saëdon, me Taëa' hikta se te' apuh va non manih pa te' punis vëh nöm se taum, suk eöm to ep voh em pa ma vëknöm nö' to nonok voh no' topniineöm, ivëhkëk, eöm to hikta panih, ko vaman. ²³ Ke eöm varih a napan va pa vöön vëh Kapaneam! Eöm se nat nem koman nem pan, e Sosenën se ta a no neöm, suk eöm to ep voh e nem peö', ko pënton voh e nem peö'. Ivëhpëhkëk, e' se vi a neöm po sura' ësës tamooan. Suk a ma tah vatoksean varih nö' to nok voh topniineöm se keh tanok voh manih Södom, a napan va pa vöön pamëh to hikta se nonok vatëh ne a ma taate' hat. Ka kuru va'ih no a vöön pamëh se te' non a vöön apuh rakah. ²⁴ Ivëhkëk, eö' to soe keo' peöm, manih po poen no a napan se tavus manih po vahutët apuh pe Sosenën, a punis vëh to tavus voh manih pa vöön vëh Södom, to hikta te' apuh va non manih pa te' punis vëh nöm se taum.”

Eöm Se Nö Ma' Peö', Paröm Vanot

Luk 10:21-22

²⁵ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to soe pan, “Tamön, eën e Sunön va pa vöön va kin me po oeh! Eö' to vaeö rakah me nös oah, suk eën to koaan voh a ma tah varih manih pa nap natnat, me a nap natsean va po oeh. Ivëhkëk, eën to vataare eom pe' po te' to te' va ne manih po si' koa'. ²⁶ Tamön, a ta va'ih to tanok, to suk e non po iu me o manin koman pën.”

²⁷ E Ieesu' to hin vahik en, pare' tarih ma' manih pa napan varih to pënton ne poë, pare' soe pan, “E Tamön to he' voh en peö' pa ma moeh tah kurus. Ka hikta te' to nat non pe Koa', e Taman varoe to nat non. Me a hikta te' to nat non pe Tamön, e Koa' varoe, me ro te' varih ne Koa' to iu vataare non rae e Tamön, e'e me to nat e ne pe Tamön.”

²⁸ “Eöm varih a napan to kamis rakah nem sih pa te' a ma vu punis, eöm se nö ma' peö', kö' sih he' a neöm o vanot. ²⁹ Öt öm o vavaasis peö', paröm kon o nat peö', suk eö' a te' kamö', parö' te' no' paan a Tuvuh Vasio'. Suk ataeah, eö' to vöknah no' sih o iu peö', ko hikta se he' punis a no' neöm, köm taum em po vanot. ³⁰ Ko vavaasis nö' to he' a neöm, e' o tö rakah pa kon, ka teen nö' to he' a neöm, nöm se te', to parin are rakah.”

12

A Soe Va Pa Hikta Kiu Po Poen Apaapo

Mak 2:23-28, me Luk 6:1-5

¹ Ke' hikta te' rë non, vasuksuk in a ö ne Ieesu' to kömköm varu' non a napan va Kapaneam. Manih po pöh Poen Apaapo e' me a ma vamomhë pe' to nönö vah ne pa koman a rak vëh nee to nep voh a kon. Ka ma vamomhë pe' maë, pare kökök a ma voa' kon, ko eën ee. ² Ko Parësi' ep in a tah va'ih no vamomhë pe Ieesu' to nonok ne, pare

soe va ee manih pan o vamomhë pe' to nok ee pa hat, suk o vaman pee to soepip i non pa öt taëen koman o Poen Apaapo, pare soe ke Ieesu' pan, "Ieesu', a ma vamomhë pën to nonok e ne pa taate' vëh to vapenpen e non pa nok vamanih po Poen Apaapo."

³ Ke Ieesu' piun a soe pee pare' soe pan, "Eöm hikta ëh pö' voh pa soe va pataeah ne Devit to nok voh me ra ma vamomhë pe' to te' va'peh me ne poë manih pa ö nee to maë voh, ha? ⁴ E Devit me ra ma vamomhë pe' to ho voh pa koman a iuun vapenpen pe Sosenën, pare ëen ee pa taëen vëh to supon non pa te' akuk se ëen. O te' ësës he' varoe to soe vaonöt ne pa ëen a taëen pamëh. ⁵ Me eöm to ëh pö' voh em pa soe to kiun non manih po Puk va po Vavaasis pe Mosës to soe non pan, manih po Poen Apaapo o te' ësës he' pee to te' ne koman Iuun Hinhin Apuh, ee me to kök ee pa taate' va po Poen Apaapo. Ivëhkëk, o te' ësës he' to hikta nok a hat pa ö nee to nonok ne a kiu pee. ⁶ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' to te' non manih to apuh oah e non pa Iuun Hinhin Apuh. ⁷ O Puk Vapenpen to soe non pan,

'Eö' to iu oah no' a taate' iu te'.

E' a taate' pamëh to apuh oah non a ö

nöm to ip a vöna' paröm ës ke na e Sosenën.' *Hos*

6:6

Eöm to hikta nat vavih nem pa ö no a soe pamëh to soe va non. Eöm se keh nat vavih nem pa pusun in a soe pamëh, eöm hikta se kiiki nem a taate' pa ma vamomhë peö', suk ee to hikta nok voh ta taate' hat. ⁸ Suk ataeah, eö' koman e Koa' Te' Pa Napan Kurus to Sunön ke no' po Poen Apaapo."

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Tënkun Koren

Mak 3:1-6, me Luk 6:6-11

⁹ E Ieesu' to këh en pa rak vëh ne' to te' non, pare' nö ko vos en vöön, pare' ho en pa si' iuun hinhin sone' va pa vöön pamëh. ¹⁰ Manih pa koman iuun hinhin sone' pamëh

no a pah te' tēnkun koren to te' non nēn. Ko upōm te' to te' ne koman iuun, to kehkeh ep kēh ne ta hanan nee se öt koe e Ieesu', ivēh nee to hi suk poē pan, “E' vih kēs e non pea pa vato' hah ta pah te' to hara' non a mēt po Poen Apaapo, ke' ahik?”

¹¹ Ke Ieesu' piun ko soe pan, “Ta paeh va peōm se keh te' me non ta pah sipsip, ka sipsip pamēh vu' hop pa koman a kove' ruruvun po Poen Apaapo. E tövaneah antoen kēs e non pa rēh peah hah a sipsip pe' po poen pamēh, ke' a hik? ¹² Eō' to soe vaman rakah keo' peōm, a te' to apuh oah e non pa sipsip! Ivēh, ka taate' pea to vaonöt e non pea pa va'aus a meh te' po Poen Apaapo.” ¹³ Ke Ieesu' soe ken pa te' tēnkun koren pamēh pan, “Putot a koreomah.” Ke voe pamēh putot en pa koreneah, ke' totoopin, ko matan hah va en manih pa meh pap koren. ¹⁴ Ko Parēsi' kēh ee pe', pare tōnun ee, ko vavaiu vah kēh e ne ta hanan nee se ip vamēt koe in e Ieesu'.

E Ieesu' A Te' Kikiu Pe Sosoenēn

¹⁵ E Ieesu' to pēnton en pa ö no Parēsi' to iu ip vamēt ne poē, pare' kēh en pa vōön ne' to te' non. Ka nap peo suk ee pe' ke' vavato' en po te' kurus varih to hara' ne a ma vu mēt. ¹⁶ Ke Ieesu' vuhvuh en pee, pan ee se nat ne vatvus vateera' a ēhnaneah manih po upōm te'. ¹⁷ E' to vatvus voh a soe pamēh marēn a vapuh a soe ne Sosoenēn to vatvus voh manih pa rivot a te' vanēnēn soe pe', Aisaäa'. Ka soe pamēh to soe suk non a ma taate', me a kiu pe Ieesu',

¹⁸ “Iva'ih a te' kikiu peō',

eō' to kon voh eah.

Parō' iu suntan rakah e no' pe'.

Ko kokoman peō' vaeö rakah no' poan.

Parō' vaho' a Tuvuh Vasio' peō' manih pe'.

Ke' se soe vatvus a soe vih va pa taate' totoopin,

me e' se kiiki a ma taate' pa napan kurus manih po oeh.

E' se kiiki vatoe a ma taate' pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'.

¹⁹ Ke e' koman to hikta nat non pa to vasuka',
pare' hikta kë koman hah non a ëhnaneah.

²⁰ Me e' to hikta antoen non a mirö' o upöm te' varih no vaman pee to hikta te' kakis non.

E' se kikiu vëhva' non ke' onöt pa ö ne' se vöknah a taate' hat manih pa taate' vih.

²¹ Ka napan varih to hikta te' ne ro Jiu' se vaman poë,
pare anoeh ne poë, se va'aus rapoë.” *Ais 42:1-4*

O Parësi' To Koman Ne Pan E Ieesu' To Kiu Va'peh Me Non E Belsebu

Mak 3:20-30, me Luk 11:14-23; 12:10

²² Ka napan te' ee ma' pa te' keho' manih pe Ieesu'. A te' pamëh to hikta antoen non a ep a meh te', pare' hikta onöt non a to. Suk ataeah a ora' hat to vapapön e non pe'. Ke Ieesu' veo këh en pe' pa ora' hat, ka te' papön pamëh toto hah en, pare' opoep hah en. ²³ A napan kurus to töhkak, pare vaiihi koman e ne pan, “E Koa' ko vëh e' e Koa' supnai' pe Devit, ha?”

²⁴ O Parësi' to pënton a soe va'ih pare soe pan, “A te' vëh to veveo këh non a napan po ora' hat manih po kakis pe Belsebu, e susun pa ma ora' hat.”

²⁵ Ke Ieesu' nat en pa ma taneah no Parësi' to koman ne manih pe', ivëh ne' to soe suk va i rapoë manih pan, “A napan va pa pah muhin to te' ne paan a matop pa paeh susun se keh taki vakëh, ko nok o pöök vute', pare vapus koman hah, a, a muhin pamëh to hat rakah en. E' to vatoe me e non pa napan va pa pah vöön apuh, ke' o pöh vutom taman se keh taki vakëh, pare vapus koman hah, a vöön apuh pamëh, ke' o vutom taman pamëh hikta onöt rakah

ne a te' vakis. ²⁶ Ke' te' akuk va kov e non manih, pe susun po ora' hat se keh veo o ora' hat, ka nat ee po vakum pee se taki koman hah en. Ka matop pe' se po' te' vaeh vah va non nih? ²⁷ Eö' se keh veveo e no' po ora' hat po kakis pe Belsebu, keteh po' to vava'aus voh non a ma vamomhë peöm, kee veveo këh ne a napan po ora' hat? Ivëh, ko vamomhë koman peöm to vataare ee pan a soe peöm to hikta te' man non. ²⁸ Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' pe Sosoenën se keh va'aus a non neo', kö' veveo këh no' a napan po ora' hat, e' to vataare e non pan a Matop Vih pe Sosoenën to te' topnin e non peöm.”

²⁹ E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe suk e susun po ora' hat, pare' soe pan, “Ta pah te' se kehkeh ho akuk manuh pa iuun pa te' söë, pare' kokon a ma tah pe', e' se këk nohnoh vavih momoaan a te' söë po uris, pare' pah kokon po' a ma tah kurus va pa koman iuun pe'.”

³⁰ “A te' to hikta te' non e vakamö' peö', e' e tövakihat peö'. Ka te' to hikta va'aus a no neo' pa ununun ma' a napan manih pe Sosoenën, e' to veveo e non pa napan këh e Sosoenën. ³¹ Ivëh, nö' to soe suk va ka neöm manih pan, e Sosoenën se ihan anoe en pa ma taate' hat, me a ma soe viivi varih no a napan to nonok ne sih. Ivëhkëk, o te' varih to soe viivi a Tuvuh Vasio' ne Sosoenën hikta se ihan anoe non a hat pee. ³² Eteh to soe viivi a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus, e Sosoenën se ihan anoe en pa hat pa te' pamëh. Ivëhkëk, a te' vëh to soe viivi a Tuvuh Vasio', e Sosoenën hikta se a ihan anoe non a hat pe' kuru me amot.”

*O Nö' Hat To Vovoa' Non Sih A Voa' Hat
Luk 6:43-45*

³³ “Ea se keh iu no a voa' vih, ea se matop vavih no o naon, ea se keh hikta matop vavih no o naon, e' se voa' vahat en, a napan to natnat koe ne sih o naon vih, ke' o

naon hat manih po voa'. ³⁴⁻³⁵ Eöm varih o Parësi', eöm o hat rakah, paröm te' va e nem manih po kuru' hat. Eöm se po' soe vah va in ta soe vih nih? O te' vihvih to te' me ne a ma kokoman vih manih pa ma komëëre. Ivëh, nee to vavatvus suk ne sih a ma soe vih. Ivëhkëk, o te' varih to te' vatëh me ne a ma kokoman hat a taate' hat to puh rakah non manih pa ma komëëre. Ivëh, nee to vavatvus suk ne sih a ma soe hat. Suk a rivon a te' to vavatvus non sih a ma taneah to te' ne manih pa komaneah."

³⁶ "Eö' to soe rakah keo' peöm, manih po poen no a napan kurus se sun manih po vahutët pe Sosoenën, e' se uhio' vataare hah ken pea pa ma to pinpiun, na to tooto voh i no. ³⁷ A soe koman pën nën to soe voh, e' ivëh se vaho' a oah po vahutët, ko vataare a oah eën a te' vih, ke', eën a te' hat."

O Te' To Hin A Ö Nee Se Ep A Tah Vatoksean

Mak 8:11-12, me Luk 11:29-32

³⁸ Ivëhkëk, o te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me a ma to Parësi' a pap te' varih to vavatet vakis ne sih a taate' pa kën sipun to nö ma' manih pe Ieesu', pare soe pan, "Topoan emöm to iu ep nem oah se nok ta pah tah vatoksean to vataare a no möm pan eën a te' ne Sosoenën to vanö ma'."

³⁹ Ke Ieesu' piun a hi pee pare' soe pan, "Eöm, a napan va kuru, eöm a napan o hat. Paröm he' tonun in e Sosoenën. Eöm to iu ep nem a tah vatoksean. Ivëhkëk, eö' hikta se vataare a no' neöm. Eö' se vataare varoe a neöm a tah vatoksean vëh to tavus voh manih pa te' vanënën soe vëh e Jona'. ⁴⁰ E Jona' to te' voh o kukön potan me ro kukön poen manih pa koman a iian apuh. E' to te' akuk va kov e non manih pa ö ne eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se te' no' po kukön potan me a kukön poen manih pa koman a kove'."

⁴¹ “Ka manih po poen ne Sosenen se vate' a napan po vahutët, a napan va Ninivë' se sun me a neöm a ma napan va kuru, pare vatvus a ma taate' hat peöm. Suk a napan va Ninivë' to tēnan voh a soe ne Jona' to vatvus voh, ko panih ee pa ma taate' hat pee. Ka kuru no a te' to te' apuh oah non e Jona' to te' non topniineöm. Ivëhkëk, eöm to rës e nem pa pēnton a soe pe', ko panih a ma taate' hat peöm. ⁴² Manih po poen va po vahutët ne Köövo Sunön va Saöt se sun va'peh me a neöm kurus, pare' vavatët vahik en pa ma taate' hat pa napan va kuru. Suk ataeah, e Köövo Sunön pamëh to tane' varo rakah en ma', pare' nö ma' pa pēnton o nat vih no a te' sunön vëh e Solomon to vavatvus non. Ivëhkëk, a pah te' to te' non manih kuru to te' apuh oah e non pe Solomon, nöm to pēpēnton varo rakah e nem pa ma te' soe pe'.”

A Ora' Hat To Hah En Ma'

Luk 11:24-26

⁴³⁻⁴⁵ E Ieesu' to tooto avoe' e non pare' nok a soe vapipino' to sosoe suk non a napan va Israël to te' va ne manih pa te' no a ora' hat to te' non manih pe', pare' soe pan, “A ora' hat to te' non manih pa pah te'. Ka ora' hat pamëh se keh këh tavus a te' pamëh, e' se nö, ko nönö vah no ma' pa moeh upin to vavaiu vah këh non ta ö vavanot. Ivëhkëk, e' to hikta taum ta ö to vih non ne' se vanot. Ka ora' hat pamëh soe en pan, ‘Eö' se nö hah eo' manuh pa iuun moaan voh peö.’ Ko poen ne' to hah ma', e' to taum en pa iuun to te' upin avoe' e non, nee to veveo tavus voh a no', ke' maaka, pare vatotoopin a ma tah. Ivëh ke' nö hah, ko me en ma' pa meh tönim me a poa ora' hat to te' hat oah rakah e ne pe' pa nok a taate' hat. Kee nö ma', ko ho ee pa koman iuun pamëh. Moaan voh no a taate' pa te' pamëh to te' hat vatam voh e non, ivëhkëk, kuru no a

taate' pe' to pah hat oah rakah en. E' se vatoe me non pa napan nonok hat to te' ne manih po oeh kuru.”

E Sinan Me Ra Ma Kea Pe Ieesu'

Mak 3:31-35, me Luk 8:19-21

⁴⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa napan ke sinaneah me ra ma kea pe', nö ee ma'. Ee to sun e ne ma' manuh mahën. Pare iu vaato me ne poë. ⁴⁷ Ka pah te' nö, pare' soe ke Ieesu' pan, “E sinömah, me ra kën kea pën to te' ne mahën, ee to iu vaato me ne oah.” ⁴⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun a soe pa te' pamëh pare' soe pan, “Eteh e sinaneo', me eteh e kea peö'?” ⁴⁹ E' to huh na a ma vamomhë pe' pare' soe pan, “Eöm ep e nem eh, o te' varih, e'e to te' va ne manih pe sinaneo', me a ma kea peö'. ⁵⁰ A kën kea, me ra kën vamen, me e sinan vamaman peö', ivarih, o te' to nonok ne a ma tah ne Tamön vöh pa vöön va kin to iu non sih.”

13

A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon Manih Pa Koman A Rak Pe'

Mak 4:1-9, me Luk 8:4-8

¹ Manih pa potan avoe' pamëh ne Ieesu' to këh tavus en ma' pa iuun ne' to te' non, pare' nö ko iho' en sinten a tonon ko vavaasis en pa napan. ² Ka napan o pöh peo to tönun ma' pa havineah. Ivëh, ke' peah en po parö', pare' iho' non nën. Ka napan te' ne sinten tonon. ³ Ke Ieesu' vaho' a ma tah peo pa soe pe' manih pa soe vapipino', marën a vavaasis a napan. E' to soe ke rapoë pan, “A te' po'po' kon to nö pa rak pe', pare' po'po' a kon pe'. ⁴ E' to po'po' nö non a kon, ka ma meh voa' kon vu' ee manih po va'pet taan, ko növan nö ma', pare' ëën vahik ee pee. ⁵ Ka ma upöm voa' vu' ee manih pa moeh vösvös, pare' pisi' vëvëhö' ee ma', suk ataeah, o oeh to hikta te' ru non, ivëh, nee to pisi' oho' suk ma'. ⁶ Ivëhkëk, a potan to peah ma',

pare' pa varak hah en pee, suk ee to hikta te' aan vakis ne.
⁷ Ka ma upöm voa' kon vu' ee manih po komön o no' uris to'to', ko uris to'to' pu ma', ko kopös en pee, kee hikta pu vavih ma'. ⁸ Ivëhkëk, a ma upöm voa' kon to vu' manih po oeh vih, pare pu vavih ee ma'. Pare voa' vavih ee, ka ma upöm vu kon voa' ee po 30 voa', ka ma meh vu kon voa' ee po 60 voa', ka ma meh vun voa' ee po 100 voa'. ⁹ A te' to te' me non a tenaneah se pënton a soe peö'."

Suk Ataeah Ne Ieesu' To Vaho' Vakis Non A Soe Pe' Pa Soe Vapipino'

Mak 4:10-12, me Luk 8:9-10

¹⁰ Ka ma vamomhë nö ee ma' manih pe Ieesu', pare hi poë pan, "Eën vavaasis tamoaan suk nom sih a napan ataeah a ma soe pën manih pa soe vapipino'?"

¹¹ Ke Ieesu' piun a hi pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "E Sosoenën to vaonöt voh ken peöm pa nat a pusun in a soe vakooan va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. Ivëhkëk, o upöm te' to hikta onöt ne a nat vavih pa pusun in a soe vakooan pamëh. ¹²⁻¹³ Ta pah te' se keh kon voh o nat, pare' maaka i non a soe pe Sosoenën, e Sosoenën se he' va'puh oah en pe' po nat, ke' maaka vavih en. Ivëhkëk, a te' se keh koaan o nat vëh ne Sosoenën to he' voh poan, e Sosoenën se öt hah këh en pe' po nat pamëh. A napan se kute' e ne pataeah nö' to nonok no', ivëhkëk, ee to hikta antoen ne a ep in ta pah tah. Pare tënan e ne pa ma soe nö' to vavatvus no', ivëhkëk, ee to pënton varo e ne, ko hikta nat vavih ne, pare hikta maaka i ne a pusun in a ma soe poë varih. E' akuk kuru a pusun in a ö nö' to vavatvus suk ke no' a napan a ma soe peö' manih pa soe vapipino'. ¹⁴ Ivëh, kee ep ee pataeah nö a te' vanënën soe vëh e Aisaëa' to sosoe suk voh non to tavus man en, e' to soe voh pan, "Eöm se tënan em pa soe,

ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem a nat in a pusuneah,

paröm kute' e nem,
 ko kute' kov e nem
 ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem a inan ta pah
 tah.

¹⁵ Suk ataeah, a ma kokoman pee to nun,
 kee papanih a ma tenëëre,
 pare makus e ne.

Suk, ee tome' nat in a tah nee to ep in pa ma matëëre,
 ko tēnan a soe pa ma tenëëre.

Ee to koman ne pan ee tome' nat a pusun in a soe pamëh,
 ko tapiun hah ke ma' manih peö',
 kö' vato' hah raoe.”

Ais 6:9-10

¹⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë
 pe', pare' soe pan, “Vaeö rakah peöm o te' varih to ep
 in a ma tah nö' to nonok no' pa matëëneöm, paröm nat
 vamaaka a soe nöm to tēnan pa tenëëneöm. ¹⁷ Eö' to soe
 vaman rakah keo' peöm. O te' vanënën soe o peo rakah,
 me ra nap totoopin, ee to iu ep voh ne a ma tah nöm to
 ep in kuru. Ivëhkëk, ee to hikta ep voh. Pare iu tēnan
 rakah ne a soe pamëh. Ivëhkëk, ee to hikta tēnan voh a
 soe pamëh.”

A Pusun In A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon

Mak 4:13-20, me Luk 8:11-15

¹⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë
 pe', pare' soe pan, “Varu' vakomanih söm pēnton vavih
 pa pusun in a soe vapipino' va pa te' vëh to po'po' a kon
 manih pa rak pe'. ¹⁹ A ma voa' kon varih to vu' manih
 po va'pet taan to te' va ne manih po te' varih to tēnan ee
 pa soe va pa Matop Vih pe Sosenën, ivëhkëk, ee to hikta
 maaka vavih ne pa pusun in a soe pamëh. Ke susun po ora'
 hat nö ma', pare' kon ke en pa soe vih vëh ne Sosenën to
 po'po' manih pa koman a te' pamëh. ²⁰ Ka ma te' voa' kon
 varih to vu' manih pa moeh vösvös, ee to te' va ne manih

pa te' to pönton en pa soe, pare' kon vëvëhö' rakah en pe', pare' vaeö e non pe'. ²¹ Ivëhkëk, o vaman to hikta aan vakis manih pa komaneah. Ko poen no a napan to kehkeh vöknah ne a soe pe Sosenën, ee to he' ee pe' pa punis, ko hinën ee pe', ko vaman pe' ku' vëhö' en. ²² Ka ma voa' kon varih to vu' manih po komön o no' uris to'to' te' vah vapo' ne nih? Ee to te' va ne manih po te' to pönton ee pa soe, ivëhkëk, o kokoman pee to puh suk rakah non a ma tah peo va po oeh vëh. Pare koman vavi' me e ne pa ununun vapeo a moni'. E' a ma kokoman poë varih to kopös rakah ee pa soe pe Sosenën. Ka soe pamëh hikta vovoa' non. ²³ Ka ma te' voa' kon varih to vu' manih po oeh vih, to te' va e ne manih po te' to pönton ee pa soe, pare nat vavih ee pa pusuneah. Ka soe pe Sosenën vu' manih po kokoman pa te', pare' voa' pet en manih po to'to' pe'. Ka ma paeh to voa' ee po 100 voa', ka ma meh to voa' ee po 60 voa', ka ma meh to voa' ee po 30 voa'."

A Soe Vapipino' Va Po Meon Hat To Pu Ma' Manih Pa Koman A Rak

²⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va e non manih pa te' to po'po' a ma voa' kon manih pa koman a rak pe'. ²⁵ Ivëhkëk, pa popoen no a napan to koroh vahik ee, ka te' vëh to hat ov e non poan nö ma', pare' varapök pet en po meon hat manih pa koman a kiu kon, pare' hah en. ²⁶ Po vasuksuk no a kon to pisi' ee ma'. Pare pu ee ko kehkeh voa' po' ne, ka nap kiu taum ee po meon hat to pisi' en ma' manih pa kon. ²⁷ Ka nap kiu nö ee manuh pe tövaneah pa rak, pare soe ke poë pan, 'Topoan, emöm to koman nem pan eën to po'po' vavi' voh a kon manih pa rak pën, ivëhkëk, o meon hat tavus tane' po' ma' nih?' ²⁸ Ke tövaneah pa rak soe ke rapoë pan, 'O te' varih to vakihat me a ne neo' ivarih to varapök po meon hat manih pa rak peö'. Ka nap kiu hi

ee pe tövaneah pa rak pan. ‘Eën iu e nom pa ö se möm pö o meon hat vëh pa koman kon pën eh?’ ²⁹ Ivëhkëk, e tövaneah pa rak to soe ke rapoë pan, ‘Ahik, eöm to me’ pöpö nem o meon hat, paröm pö va’peh me em pa kon. ³⁰ Eöm se koe a pö o meon, ke’ pu va’peh me en pa kon, ke’ onöt po poen na se moes a kon. Manih po poen va pa moes a kon, eö’ se soe ka nap kiu peö’ pan, vamomoaan nee se pö o meon hat, pare nohnoh a ma noh, kee sih vamatap ne pa ës. Ka pah moes po’ a kon, para vaho’ raeo manih pa iuun vavaho’ taëen peö’.”

A Soe Vapipino' To Te' Non Manih Po Voa' Mastat

Mak 4:30-32, me Luk 13:18-19

³¹ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va e non manih po voa' naon nee to poka' ne o mastat* no a te' to nep pa koman a rak pe'. ³² O voa' mastat to hikta te' va non manih pa ma upöm voa' naon. Ahik, e' o si' voa' tah to parin sone' varo, ivëhkëk, e' se keh pu ma', e' to apuh oah en pa ma upöm nö' nepnep, e' se tavus rakah en o nö' apuh, ko növan nö ma', pare nok ee pa ma he' pee manih pa ma peananeah.”

A Soe Vapipino' Va Po Is

Luk 13:20-21

³³ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va e non manih po is no a köövo to ru manih pa tis praoa', pare' rih ko is hovën o praoa'. Ko vasuksuk no praoa' to peah en ma'.”

E Ieesu' To Vavatvus Vavi' Non A Ma Soe Vih Pe' Manih Pa Soe Vapipino'

Mak 4:33-34

* 13:31: O naon vëh o mastat to matan va non manih po vu Landro.

³⁴ E Ieesu' to vavativus vavi' non a ma soe pe' manih pa napan pa ma soe vapipino', e' to hikta soe vamaaka rakah ke ra napan ta pah soe, ahik, e' to vavativus vavi' non a ma soe pe' manih pa ma soe vapipino'. ³⁵ E' a tah pamëh ne' to nonok non marën a vapuh a soe no a te' vanënën soe to soe suk voh pan,

“Eö' se vavativus vavi' ke no' peöm pa ma soe vakoan peö' manih pa ma soe vapipino'.

Eö' se hutët a ma tah to vakoan voh ne penai po poen no oeh to me' voh e non pa tavus,

pare' öök non ma' manih kuru.”

Sng 78:2

E Ieesu' To Soe Vativus A Pusun In O Meon Hat

³⁶ E Ieesu' to këh en pa napan, pare' ho en koman iuun, ka ma vamomhë pe' nö me ee pe', pare hi poë pan, “Soe ka möm ah pa pusun in a soe vapipino' va po meon hat vëh to poko' manih pa rak.”

³⁷ E Ieesu' to piun a hi pee, pare' soe ke rapoë pan, “A te' vëh to po'po' a voa' vih manih pa koman a rak, e' eö', e Koa' Te' pa Napan Kurus. ³⁸ Ka rak, e' o oeh, ka voa' vihvih, e' a napan to te' ne manih pa Matop Vih pe Sosoenën. Ko meon hat, e' a napan to te' ne manih pa papan pe susun po ora' hat. ³⁹ Ka te' vëh to vakihat me non e tövaneah pa kiu kon to po'po' o meon hat, e' e susun po ora' hat. Ko poen oes a voa' poë varih, e' o poen no oeh vëh se hik. Ko te' kikiu, ee o ankerö' pe Sosoenën.”

⁴⁰ “Ko meon nee se pö, pare ës po sura', e' to vataare non a ö ne Sosoenën se nok amot va, po poen no oeh vëh se hik. ⁴¹ Eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se vanö ma' o ankerö' peö', kee nö, pare veo tavus o te' varih to ta'ta' ne a napan, kee mimirö' ne a ma vaman pee, me o te' varih to nonok vatëh ne a ma taate' hat. Kee tavus këh a Matop Vih va pa Vöön va Kin. ⁴² O ankerö' se vi e na pee manuh po sura' ësës tamoan. Manih po sura' pamëh no a napan se okook

kov e ne, ko vakuskus rivon me ne po kamis o apuh rakah. ⁴³ Ka nap totoopin se ëman va ee manih pa potan koman a Matop Vih pe Tamëëre. A te' to te' me non a tenaneah se a pënton a soe peö'."

A Soe Vapipino' Va Pa Pokis Moni' To Koaan Non Manih Pa Koman A Rak

⁴⁴ "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va e non manih pa pokis moni' no a te' to koaan manih pa koman a rak. Ka meh te' nönö vah non manih pa koman a rak, pare' taum en pa pokis moni' pamëh. Pare' koaan pet en. E' to pah vaeö suntan rakah en, pare' nö ko vavoen vahik en pa ma moeh tah ne' to vaneah non, pare' kon a moni' ko voen en pa rak pamëh."

A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Voën O Kuri To Parin A Voën Vapeah

⁴⁵ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pet en pan, "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va i non manih pa te' öt ö to iu voen non ta ma kuri mamatan vavih. ⁴⁶ E' to taum en ma' po kuri o pöh voen vapeah rakah, pare' nö ko vavoen vahik rakah en pa ma moeh tah pe'. Pare' hah po' ko voen en po kuri pamëh."

A Soe Vapipino' Va Pa Kë

⁴⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va ennon manih pa kë nee to vöknah tahi', pare vaon a ma vu iian. ⁴⁸ A kë to puh ka nap tatana' iian rëh takin ee pa kë sinten tahi', pare iho', ko pitö' ee o iian, a ma te' o vihvih nee to vaho' po kove, ka ma te' o hat nee to vi ee na pee. ⁴⁹ E' to ep va i non nën po poen no oeh vëh se hik. O ankerö' pe Sosoën se nö ma', pare pitö' tane' ma' a nap vatösoe manih pa nap tëtënan soe. ⁵⁰ O ankerö' pe Sosoën se vi kunah en pa nap vatösoe manih po sura' ësës tamoaan. Manih po sura'

pamëh no a nap vatösoe se okook kov e ne, ko vakuskus rivot me e ne po kamis o apuh rakah.”

⁵¹ Ke Ieesu' hi en pa ma vamomhë pe' pan, “Eöm nat vavih kës e nem pa pusun in a soe va'ih?” Kee soe ma' pan, “A, emöm to nat kurus e nem pa ma soe poë varih.” ⁵² Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “O te' vavaasis varih to nat voh ne o Vavaasis pe Mosës ee to nat vahik voh ee pa pusun in a soe va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. E' to te' akuk va kov e non manih pe tövaneah pa iuun to ho koman iuun, pare' te' tavus ma' a ma tah voon me a ma te' tah vamaan, pare' he' en po upöm te'. Ivëh, ke eöm a ma vamomhë peö' se nö, paröm vatvus ke ra napan a soe va po ururuan vih pe Sosenën me a Soe Vih va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin.”

A Ta Nasarët To He' Tonun E Ieesu'

Mak 6:1-6, me Luk 4:16-30

⁵³ E Ieesu' to hutët vahik ke ra napan a ma soe vapipino' poë varih, pare' këh en pa ö vëh ne' to te' non. ⁵⁴ E' to hah en pa vöön vëh ne' to apuh voh, pare' vavatus non a soe pe Sosenën manih pa napan koman a iuun hinhin sone' pee. Ka napan tēnan a ma soe pe', pare pah töhkak vahat rakah ee, pare vaihi koman e ne pan, “A te' vëh kon tane' ma' o nat me o kiris vëh nih, marën a nok a ma tah vatoksean?” ⁵⁵ E' e koa' po' pa te' ekeok toh, ke sinaneah e Maria', ka ma kea pe' ivarih, e Jëmis, ke Jeosëp, ke Saëmon, ke Jiutas. ⁵⁶ Ka kën vameneah te' va'peh me e ne pea manih, ka te' vëh se po' kon tane' ma' o nat me o kiris vëh nih?” ⁵⁷ Ke' ivëh, a tah no a napan va pa vöön pe' to he' tonun suk poë. Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke rapoë pan, “A te' vanënën soe no a ma muhin kurus to ta e ne pe'. Ivëhkëk, manih pa vöön koman pe', me manih pa kën poaneah, me manih pa tapaiuun koman pe', ee to hikta ta ne poë, pare he' tonun e ne pe'.” ⁵⁸ Ivëh, ne' to hikta

nok suk voh ta ma tah vatoksean apuh nën. Suk ataeah, a napan to hikta vaman ne poë.

14

E Hëërot To Ip Vamët E Jon Tövapupui

Mak 6:14-29, me Luk 3:19-20; 9:7-9

¹ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to te' avoe' e non manih Nasarët, e Hëërot he sunön non manih pa muhin va Galili'. E' to pënton a ma vahutët va pe Ieesu', ² pare' soe ke ra nap kiu pe' pan, “E Jon kës kovëh to pupui non sih a napan pa ruen to sun tane' hah ma' po vapeepe? Ivëh, ne' to te' suk me non o kikis va pa nok a ma tah vatoksean.”

³ Moaan voh ne Hëërot to öt e Jon, pare' nohnoh poan po uris eh. Ko vaho' poan pa iuun nohnoh, suk e Hëëroteas e köövo pe kea sone' pe', Filip. ⁴ E Jon to soe ke Hëërot pan, “Manih pa taate' pa kën sipuura, e' to hat rakah e non pa ö nën to he e köövo pe kea pën Filip, parën me.” ⁵ E Hëërot to pënton a soe pe Jon, pare' kehkeh ip vamët e non pe', ivëhkëk e' to nanaöp non a napan, suk ee to vaman e ne e Jon a te' vanënën soe.

⁶ Manih po poen ne sinan e Hëërot to vahuh voh poan, ne Hëërot to nok a taëën va po poen pamëh, pare' vaoe na o upöm te' susunön kee nö ma' pa vaeö me poë. Ke semon Hëëroteas pino' vamanin rakah en pe Hëërot. ⁷ E Hëërot to vaeö suntan rakah, pare' soe ke semon Hëëroteas a soe kikis ne' to hikta onöt non a kök hah. E' to soe pan, “E semon Hëëroteas se keh iu non tataeah, eö' se he' eo' pe'.”

⁸ Ke Hëëroteas soe ken pe semoneah pataeah ne' se nö, pare' hin manih pe Hëërot. E semon Hëëroteas to nö pare' soe ke Hëërot pan, “He' a neo' o kaho' pe Jon Tövapupui se pet non pa peret.”

⁹ E Hëërot to pënton a soe va'ih, pare' töhkek vahat rakah en, pare' tamak. Ivëhkëk, a hikta tah ne' se nok

hah, suk ataeah, e' to soe vu ken pe semon e Hëëroteas pa soe kakis, o upöm te' susunön ne' to vaoe na he pënton i ne pa soe pamëh. Ivëh, ke Hëërot ta' en pa nap vëvënsun pe', kee vatet ee pa soe pe semon e Hëëroteas. ¹⁰ E Hëërot to vanö en pa nap vëvënsun manuh pa iuun nohnoh, kee moes kurus ee ma' po kaho' pe Jon. ¹¹ Ee to te' ee ma' po kaho' pe Jon to pet non pa peret, pare he' ee pe koa' sepe' pamëh, ke' te', ko he' en pe sinaneah. ¹² Ka ma vamomhë pe Jon nö ma', pare te' ee pa sionin e Jon, ko pe ee pe', pare nö, ko hutët ke pe Ieesu' pa tah to tanok manih pe Jon.

E Ieesu' To Makën A 5,000 Te'

Mak 6:30-44, me Luk 9:10-17, me Jon 6:1-14

¹³ E Ieesu' to pënton o vahutët va pa tah to tanok manih pe Jon, pare' tok va'peh me ra ma vamomhë pe' po parö', kee nö ee pa ö no a hikta te' to te' non. Ivëhkëk, a napan peo to pënton a soe va pa ö ne Ieesu' to nö en, pare këh ee pa vöön vëh nee to te' ne, ko vatet koe ee pe' manih hanan. ¹⁴ E Ieesu' to tatakın këh ko non o parö', pare' ep a nap peo rakah to anoeh ne. Pare' kamö' en pee, ko vavato' en po te' varih to hara' ne a ma vu mët.

¹⁵ Pa matanpoen no a ma vamomhë pe Ieesu' to nö ee ma' manih pe'. Pare soe ke poë pan, "Ahikta napan to te' ne manih pa muhin va'ih, ke' vih non pea se vanö hah a napan varih, kee nö, pare voen koman ta ma taëen pee manih pa ma vöön to te' vatët ne." ¹⁶ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, "Ee se nö suk ataeah, eöm koman se makën rae."

¹⁷ Ka ma vamomhë pe Ieesu' soe ke poë pan, "Ea to te' ro me no o tönim mu' me ra poa iian."

¹⁸ Ke Ieesu' soe pan, "Te' ma' öm o tönim mu' me ra poa iian poë varih." ¹⁹ Ke Ieesu' ta' en pa napan, kee iho' ee pa karas, ke' kon o tönim mu' me ra poa iian, pare' ta peah na kin, ko soe vavihvih ke na e Sosenën pa taëen

pamëh, pare' kökök a ma mu', ko ki ken pa ma vamomhë pe', kee makën po' ee pa napan. ²⁰ A napan to ëën, pare mahun vahik rakah ee, ka ma vamomhë pe Ieesu' ununun o havun me ro pöök kove pa ma ö taëën varih no a napan to ëën këh. ²¹ A napan to peo onöt ne a 5,000 te' to ëën a taëën pamëh, ee to hikta ëh va'peh voh o köövo me ro koa'.

*E Ieesu' To Tet Ma' A Tonon
Mak 6:45-52, me Jon 6:15-21*

²² E Ieesu' to ta' en pa ma vamomhë pe', kee vëvëhö' peah ee manih po parö', pare vovoh pahan ee manuh pa pap tonon vöh. Ee to këh ee pe' to vavanö hah non a napan pa ma vöön pee. ²³ E' to vanö vahik en pa napan, pare' ëp en pa si' ö tope pa hin. E' to te' non nën ka muhin matanpoen en. ²⁴ Manih po poen pamëh no parö' to vahuk këh en pa sinten a tonon. Ka supa töstös kov e non po parö', suk a tuvuh to ipip koe ke non ma' nën. ²⁵ Topnin a 3 kirök me a 6 kirök pa pöstakah ne Ieesu' to nö ma' manih pa ma vamomhë pe' to tok ne po parö'. E' to tet ma' a tonon. ²⁶ A ma vamomhë pe' to ep i na poë to tetet nö non ma' a tonon, pare rikrik rakah e ne po naöp. Pare pah töttö suntan e ne, suk ee to koman ne pan e Ieesu' a ora'. ²⁷ Ivëhkëk, e Ieesu' to to vëvëhö' ken pee, pare' soe pan, "Te' vaes nem, paröm koe a naöp, eö' akuk kuru."

²⁸ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, "Sunön e' se keh te' non pan ëën e Ieesu', kën soe ka ma' neo', kö' tet nös a tonon ko nö nös pën." ²⁹ Ke Ieesu' soe ke ma' e Pita' pan, "Ma' ah," Ke Pita' këh en po parö', pare' tet en pa tonon ko nö en manuh pe Ieesu'. ³⁰ Ivëhkëk, e Pita' to ep a tuvuh me a supa pare' naöp en, ko taneo en pa roko', pare' kokoe' ke na e Ieesu', ko soe pan, "Hehe a neo' ah, Topoan!"

³¹ Varu' rakah vakomanih ne Ieesu' to öt a koreneah, pare' soe pan, "Suk ataeah, kën koman vaponki' nom?"

O vaman pën to parin a sone'." ³² Vasuksuk ne Ieesu' pen Pita' to peah ee manih po parö', ka tuvuh hik en. ³³ Ka ma vamomhë varih to tok vu ne po parö' vasunön e Ieesu', pare soe pan, "Oman, eën vaman rakah e Koa' pe Sosenën."

E Ieesu' To Vato' Hah A Ma Nap Peo To Hara' Ne A Ma Vu Mët Manih Gënesaret
Mak 6:53-56

³⁴ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to pahan ee pa tonon va Galili', pare takin ee pa ö muhin va Gënesaret. ³⁵ Ka napan va pa muhin pamëh ep inan e Ieesu', pare vanö ee pa soe vanat pa ma si' vöön to te' vatët ne nën. Kee te'te' ee ma' po te' varih to hara' ne a ma vu mët manih pe Ieesu'. ³⁶ Pare hin vakis rakah ee pe Ieesu' pan a napan varih to hara' ne a ma mët se hariun ro o ohop pe'. Ka napan kurus varih to hara' ne a ma vu mët to hariun ro ohop pe', pare to' vahik rakah ee.

15

A Taate' Pe Sosenën To Te' Oah E Non Pa Taate' Pa Kën Sipun

Mak 7:1-13

¹ E Ieesu' to te' avoe' e non manih Gënesaret, ko Parësi' me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës tane' ma' Jerusalëm, ee to nö ma' pa ep in e Ieesu', pare hi poë pan, ² "Vahvanih ka ma vamomhë pën hikta vavatet ne o vavaasis no a kën sipuura to soe voh ka ra pan ea se vavatet no? Ea se kehkeh eën no, ea se pupui momoan a ma koreera."

³ Ke Ieesu' piun varu' a soe pee, pare' soe pan, "Vahvapo'nih köm vavatet vavi' nem o vavaasis peöm, paröm hikta vavatet nem a te' taate' pe Sosenën? ⁴ E Sosenën to soe voh ka ra pan, "Ta e tamömah pen e sinömah. *Eks 20:12; Lo 5:16*

Keteh se keh veveot e tamaneah pen e sinaneah, ea se ip
vamët ee pe'." *Eks 21:17*

⁵ Ivëhkëk, eöm to vavaasis nem sih pan ta pah te' se keh
soe ke tamaneah pen e sinaneah a ö ne' to te' me e non
a tah marën a va'aus rapoë pon, ivëhkëk, e' to hikta he'
raoe, suk e' se he' na e Sosoenën a tah pamëh. ⁶ Eöm o te' o
pöh moko' rivot, suk eöm to vavaasis nem a te' pamëh pan
e' se nat non va'aus e tamaneah pen e sinaneah. Paröm
sosoe me nem pan e' to nonok non a ma tah ne Sosoenën
to sosoe non. Manih po vavaasis pamëh eöm to vöknah
rakah e nem pa soe pe Sosoenën, paröm kë vavi' rakah e
nem pa taate' nöm to kon tane' ma' pa kë sipun. ⁷ A soe
pe Sosoenën to man rakah en, ne Aisaëa' a te' vanënën soe
to vatvus suk voh a neöm o te' te'te' vapo'kan, pare' soe
vamanih pan,

⁸ "A napan varih to kë varoe ne sih a ëhnan neo' pa
rivoeere,
ivëhkëk, manih pa ma kupu pee,
ee to te' varo rakah këh e ne peö'.

⁹ E'e to vavaasis varoe ne sih a taate' po te' va po oeh vëh,
pare pikpiuk ne sih pan,
'Iva'ih a taate' pe Sosoenën'.

Pare vasunön a ne sih peö' po rivot varoe." *Ais 29:13*

A Tah To Mimirö' Non Sih A Te'

Mak 7:14-23

¹⁰ E Ieesu' to vaoe a napan, kee tönun ee ma' manih
pe', ke' soe ke rapoë pan, "Eöm kurus varih se pënton a
soe peö', paröm kokoman vavih. ¹¹ A tah nën to öt pa
koreomah, parën hikta pupui, parën ëën, e' to hikta mirö'
non o to'to' pën, ahik, a tah nën to koman momoan,
parën to tavus eah manih pa rivomah, e' a tah pamëh to
mirö' e non po to'to' pën." ¹² O Parësi' to pënton a soe pe
Ieesu', pare heve ov e ne pe'. Ka ma vamomhë pe' nö ma'

pare hi poë pan, “Eën hikta nat nom o Parësi' to heve ov e ne pën, suk a ma soe varih nën to vavatvus nom oh?”

¹³ E Ieesu' to piun a hi pa ma vamomhë pe' pare' soe pan, “E Tamön vöh pa vöön va kin to vaneah non pa rak, ka ma tah kurus varih to te' ne pa koman a rak, ne Tamön to hikta nep voh, e' koman se tai va'peh me en pee pa ma aan.* ¹⁴ Eöm se koe a koman vatëh o heve po Parësi', ee ro te' o kekeho'. Ta pah te' keho' se keh meeme nö non a meh te' keho', ee vapöök pon se vu' hop ee manih pa koman a kove'.” ¹⁵ Ke Pita' hi e Ieesu' pan, “Eën onöt e nom pa vamaaka ka möm a pusun in a soe vapipino' vëh nën to soe ke ra napan ah?”

¹⁶ Ke Ieesu' soe, “Eöm me to hikta nat vavih nem pa tah vëh to mimirö' non sih po to'to' pa te', ha? ¹⁷ A ma moeh tah kurus varih na to ënëën no sih se kunah manih pa komaara, ka pepeak vi ee pee. ¹⁸ Ivëhkëk, a tah to te' non manih po kokoman pa te', ke' to tavus in poan, e' a tah ko pamëh to mirö' en pa apen a te' ¹⁹ A ma taate' hat varih to tatavus tane' ne ma' po kokoman pa te', ee ivarih, ip vamët a meh te', me e voe to nok a taate' rëhrëh. Me e köövo to nok a taate' te'te'vaasi', me a ma meh taate' rëhrëh, me a taate' kaveo, me a taate' piuk, me a taate' va pa vasoe aven a meh te'. ²⁰ Ee ivarih a ma taate' poë varih to vapö ne sih a apen a te' manih po epep pe Sosoenën. Ka manih pa ö no a te' to hikta pupui momoan a koreneah, pare' ëën, a taate' pamëh to hikta vapö non a apen a te'.

A Köövo Va Keenan To Vaman E Ieesu'
Mak 7:24-30

* 15:13: A ma tah kurus ne Tamön to hikta nep voh, to te' va ne manih po vavaasis piuk po Parësi', me ro te' nat in a taate'. E Tamön se tai va'peh me en pa ma aan to te' va non manih pan, amot no a ma vavaasis piuk pee se hik akuk ee.

²¹ E Ieesu' to këh en pa vöön va Gënesaret vëh ne' to te' non, pare' nö en manuh pa ma vöön to te' ne pa muhin va Taëa' me Saëdon. ²² A pah köövo to hikta te' non pan e' a mu Jiu', e' a köövo va Keenan to te' non sih pa muhin pamëh, e' to nö ma' pe Ieesu', pare' hin poan, pare' soe pan, “Sunön, Koa' supnai' pe Devit ururuan a neo' ah, a ora' hat to mirö' voh e semoneo', ke' kamis voh en pa ma tamooan.” ²³ Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta piun avoe' non a hin pe köövo pamëh. Ka ma vamomhë pe' nö ma', pare soe ke poë pan, “Ta' e köövo vëh, ke' nö na. E' to kokoe' suk avoe' nö e non ma' pea.”

²⁴ Ke Ieesu' piun a ma vamomhë pe' pare' soe pan, “E Sosenën to vanö voh a ma' neo', pan eö' se va'aus a napan va Israël, suk ee to te' va ne manih po sipsip to nun.” ²⁵ Ke köövo pamëh hah en ma' manih pe Ieesu', pare' vatokon manih pa mataneah, pare' soe ke poan pan, “Sunön va'aus a neo' ah!” ²⁶ Ke Ieesu' piun e köövo pare' soe pan, “E' to hikta matan vavih non pa kon a taëën po koa', ko he' ro këh.” E Ieesu' to soe vamanih, suk o Jiu' to koman ne pan o upöm te' to te' va e ne manih po këh. ²⁷ Ke köövo va Keenan pamëh soe varu' ke Ieesu' pan, “Oman Sunön, ivëhkëk, o këh to nat e ne pa eën a ma ö kukuvun taëën, eën këh pa kën poëere to vu'vu' tane' ne ma' pa pok ënëën.” ²⁸ E Ieesu' to pënton a soe pe köövo pamëh, pare' soe va in poan manih pan, “Köövo o vaman pën to parin apuh, eö' se nok eo' pataeah nën to iu nom.” Ka

varu' vakomanih ne semoneah to to' hah en.†

E Ieesu' To Vavato' Hah A Ma Napan To Hara' Ne A Ma Vu Mët

²⁹ E Ieesu' to këh en pa ö ne' to te'te' non, pare' hëhë nõ non pa sinten a tonon va Galili', pare' ep in a si' ö tope, pare' nõ ko iho' en nën. ³⁰ Ka nap peo rakah nõ ee ma' manih pe Ieesu', ee to nõ va'peh me ma' o te' hathat ma moe, me ro te' kekeho', me ro te' tëtënkun, me ro te' varih to hikta antoen ne a to. Me ro upöm te' to hara' ne a ma vu kamis. Pare vaho' ee pee manih pa havin mon e Ieesu'. Ke Ieesu' vavato' vahik rakah en pee. ³¹ A napan to ep in a nap hikta toto to vaato hah ee, ka nap tëtënkun to vihvih hah ee. Ko te' hathat ma moe nõ vavavih hah ee, me o te' kekeho' to opoep hah ee, pare toksean rakah ee. Ko kë ee pa ëhnan e Sosoenën pee.

*E Ieesu' To Makën O 4,000 Te'
Mak 8:1-10*

³² E Ieesu' to vaoe a ma vamomhë pe', kee nõ ma' manih pe', ke' soe ke rapoë pan, “Eö' to kamö' rakah e no' pa napan varih, suk ee to te' va'peh me a neo' po kukön poen. Pare hikta te' hah me ne ta ma taëën nee se ëën, suk a ma taëën pee to hik këh en pee. Kö' rës e no' pa vanö maë hah raoe manuh pa ma vöön pee. Ee tome' tötösplan ee po maë, ko sunë këh ee pa nõ hah manuh hanan.” ³³ Ka ma vamomhë pe' hi poë pan, “Ea to te' varo rakah këh e no pa ma vöön apa'puh, ka se po' kon ma' ta taëën nih, para makën a nap peo varih?” ³⁴ Ke Ieesu' hi po' en pa ma

† 15:28: E Ieesu' to hikta iu vöknah non e köövo pamëh. Ivëhkëk e' to iu non a ö no a napan va Israël se kon vovoh voh a Soe Vih pe Sosoenën, vasuksuk po' no a napan varih to hikta te' ne pan ee ra napan va Israël se kon suksuk. Ivëh, ne Ieesu' to nok suk pa soe vapipino' pamëh. O koa', ee to vëknöm ne a napan va Israël. Ko këh, ee to vëknöm ne a napan to hikta te' ne pan ee a napan va Israël. Ivëhkëk, e Ieesu' to ep in o vaman pe köövo pamëh to kikis, ivëh ne' to va'aus suk poan.

vamomhë pe' pan, "O tovih mu' po' nöm to te' me nem?" Kee piun va ee manih pan, "O tönim me ro pöök mu', me ra ma si' iian."

³⁵ Ke Ieesu' ta' en pa napan, kee iho' ee manih po oeh.

³⁶ Ke Ieesu' kon a tönim me ro pöök mu', me a ma si' iian, pare' ta peah na kin ko soe vavihvih ke na e Sosenen. Pare' ki vakëkëh ke ra ma vamomhë pe', kee makën po' ee pa napan. ³⁷ A napan kurus to ëën, pare mahun vahik rakah ee, ka ma vamomhë pe Ieesu' ununun o tönim me ro pöök kove pa ma ö taëën varih nee to mahun këh. ³⁸ A kën voe to peo onöt ne a 4,000 te', ee to hikta ëh va'peh me voh o köövo me ro koa'. ³⁹ E Ieesu' to vanö vahik en pa napan, pare' peah en po parö', ko tane' manih pa muhin va Dekapolis, ko pahan a tonon, ko vos en manuh pa muhin vëh ne to popoka' ne Magadan.

16

O Parësi' To Iu Ep Ne Ta Tah Vatoksean Se Tane' Ma' Manuh Pa Vöön Va Kin

Mak 8:11-13, me Luk 12:54-56

¹ O Parësi' me ro Sëdiusi to nö ma', pare kehkeh punö' ne e Ieesu', pare soe ke poë pan, "Ieesu', nok ah ta tah vatoksean va pa vöön va kin to vataare a no möm a ö nën to nonok nom a kiu pe Sosenen." ² Ivëhkëk, e Ieesu' to piun rapoë pare' soe pan, "Pa matanpoen nöm to sosoe nem sih pan, a akis se keh kakaaroen, ka nat ee pa muhin se poen vavih en nös. ³ Pa pöstakah nöm se keh ep a muhin to popoen, pare' ep vasup non. A, eöm se nat em pa uhön se nus en nös. E' to te' akuk va kov e non manih, peöm to inan vavih e nem sih po vëknöm va pa akis. Suk ataeah po', köm hikta inan vavih nem pa pusun in a ma tah nö' to nonok no' kuru. ⁴ Eöm a napan va kuru, eöm ro hat rakah. Paröm he' tonun in e Sosenen, eöm to kehkeh ep varoe nem ta tah vatoksean nö' se nok. Ivëhkëk, eöm hikta se ep

nem ta tah vatoksean. O pöh tah vatoksean varoe ko vëh nöm se ep, ivëh, pa ö no a iian apuh to orom voh e Jona' a te' vanënen soe. E' to te' voh non manih pa koman a iian pamëh pa kukön potan me ra kukön poen, pare' te' to'to' e non.” E Ieesu' to soe vahik vakomanih, pare' këh en pee to sun ne, ko nö en.

A Taate' Hat Po Parësi' Me Ro Sëdiusi
Mak 8:14-21

⁵ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to tane' ma' pa vöön ne to poka' ne Magadan, pare pahan ee pa pap tonon vöh, ko vos ee pa vöön va Bëtsaëta'. Ivëhkëk, ee to vanun ee pa te' ma' ta taëen. ⁶ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Ut vavih nem paröm matop vavih nem pa taate' hat po Parësi' me ro Sëdiusi. Ee tome' vamahun a neöm po piuk vamanih po is na to hovën o praoa'. Eöm se nat nem kon a taate' piuk pee.”

⁷ A ma vamomhë pe' to kokoman këh ne a pusun in a soe va'ih, pare vaiihi e ne pan, “E' to sosoe pö' non a soe va'ih suk ea to hikta te' vu ma' ta taëen.” ⁸ Ke Ieesu' nat en pataeah ne to vaiihi suk ne, ivëh, ke' hi en pee pan, “O vaman peöm to parin a sone' varo, vahvanih köm vaiihi nem pan, ea to hikta te' me no ta taëen? ⁹ Eöm hikta maaka avoe' nem eh? Kokoman hah voh na öm po tönim mu' varih na to makën voh o te' to peo oah e ne pa 5,000 te'. O tovih kove ivariv na to vapuh hah pa ma ö taëen ëen këh? ¹⁰ Me eöm to vanun pö' voh em pa tönim me ro pöök mu' varih na to makën voh a napan to peo oah e ne pa 4,000 te'. O tovih kove ivariv na to vapuh hah pa ma ö taëen ëen këh? ¹¹ Eöm hikta koman hah rakah ko nem eh? Eö' to hikta koman voh no' a taëen, parö' sosoe no' a soe va'ih, ahik, eö' to kömköm voh a no' neöm pan, eöm se matop vavih nem po is po Parësi' me ro Sëdiusi. ¹² Ka ma vamomhë pe' nat po' ee pataeah ne' to kömköm suk

voh non rapoë, e' to hikta sosoe ke voh non rapoë, pan ee se ut vavih ne po is vëh, nee to hohovën ne sih a praoa'. Ahik, e' to kömköm voh non rapoë, pan ee se matop vavih ne po vavaasis hat po Parësi' me ro Sëdiusi.

E Pita' To Soe Tavus E Ieesu' E Kristo

Mak 8:27-30, me Luk 9:18-21

¹³ E Ieesu' to nö en manuh pa vöön va Sisaria' Filipaë. Pare' hi en pa ma vamomhë pe' pan, “A napan popoka' ne sih e Koa' Te' pa Napan Kurus, eteh?” ¹⁴ Ka ma vamomhë pe' piun a hi pe', pare soe pan, “A ma pöh te' to popoka' a nom oah sih pan eën e Jon Tövapupui, ka ma meh popoka' a nom oah e Elaëja', ko upöm popoka' a nom oah e Jeremaëa', ke', eën a pah te' va pa nap vanënen soe to to' hah ma'.” ¹⁵ Ke Ieesu' hi hah en pee pan, “Ke eöm koman po', eöm popoka' po' a nem neo', eteh?” ¹⁶ Ke Saëmon a meh ëhnaneah e Pita' to piun a hi pe Ieesu', pare' soe pan, “Eën e Kristo e Koa' Te' pe Sosenën to'to' tamooan.” ¹⁷ E Ieesu' to piun a soe pe Pita', pare' soe ke poan pan, “Saëmon sunai' Jona', e Sosenën to tapui a oah. A hikta pah te' va po oeh vëh to vataare a oah a soe va'ih. E Tamön varoe ko vöh pa vöön va kin to vataare a oah a soe va'ih. ¹⁸ Ke eö' se soe vaman rakah keo' pën, eën e Pita'. Ka pusun in a ëhnöömah to soe va non manih pan a vös. Kö' se vasun o vakum vivihan peö', manih pa tonun a vös pamëh. Ko kiki va pa mët hikta antoen non a vöknah o vakum vivihan pamëh. ¹⁹ Ke eö' se he' a oah o'o ki' va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. Ka tah nën to vaonöt manih po oeh, e Sosenën me se vaonöt en ma' pe' manuh pa vöön va kin. Ka tah nën to hikta vaonöt manih po oeh, e Sosenën se hikta vaonöt manuh pa vöön va kin.” ²⁰ E Ieesu' to vuhvuh vakis rakah en pa ma vamomhë pe' pan ee se nat nee soe vanat tah meh te', pan e' e Kristo, a Te' ne Sosenën to vanö voh ma'.

*E Ieesu' To Soe A Ö Ne' Se Mët, Pare' Sun Hah
Mak 8:31-38; 9:1, me Luk 9:22-27*

²¹ Taneo non po poen pamëh ne Ieesu' to soe ke ra ma vamomhë pe', pan e' se nö manuh Jerusalëm, pare' kon o kamis apuh rakah manih pa koreera nap susunön po Jiu', me ro te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. Ee se ip vamët poë, ko vakön poen ne' se sun tane' hah en manih po vapeepe. ²² Ke Pita' me ke en pe Ieesu', pare' sirö' en pe' pan, “Eën se nat nom sosoe va nom manih, suk a ma tah kurus varih nën to sosoe nom se hikta tavus manih pën.”

²³ Ke Ieesu' tarih pare' piun a soe pe Pita', pare' soe pan, “Susun po ora' hat, këh a na neo' ah! Eën to hikta vava'aus a nom neo'! A soe pën to hikta te' non pan a soe pe Sosoenën, ahik, a soe pën, e' a soe pa te'.”

²⁴ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, “Ta pah te' se iu vatet a non neo', e' se vöknah o iu koman pe', pare' te' a kuruse pe', pare' te' o kamis, ko vatet a ma' neo'. ²⁵ O te' varih to koman vakis ne a ma to'to' pee, pare hikta vavetet a ne neo', a, a ma to'to' pee se ro akuk ee. Ivëhkëk, o te' varih to vavetet a ne neo', pare mët suk a neo', ee se kon ee po to'to' tamoaan. ²⁶ A napan se keh kon kurus a ma tah va po oeh, pare vanun ee po to'to' tamoaan, a ma tah kurus poë varih se po' va'aus vah va in o to'to' pee nih? Ahik rakah! Ahik ta pah tah no a napan to onöt ne a voen hah o to'to' pee. ²⁷ Eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se nö me ma' o maaka pe Sosoenën me ro ankerö' pe', parö' he' ra napan kurus o voen to onöt ro non a ma taneah nee to nonok ne. ²⁸ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. A ma pöh te' to sun ne manih kuru, se me' avoe' e ne pa mët, ee heh ep ee peö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se nö va ma' manih pa Te' Sunön.

17

*A Sionin E Ieesu' To Tarih Kakaare**Mak 9:2-13, me Luk 9:28-36*

¹ O tönim me o pöh poen to oah ee, ke Ieesu', me e Pita', me ra poa tom kea e Jëmis pen Jon. Ee varoe to peah pa tope a pah vakin. ² Ee to te' ne nën ka sionin e Ieesu' tarih, pare' matan ke en. Ka mataneah ëman va e non manih pa potan. Ko ohop tarih, pare' matan va e non manih po tëkrea. ³ Ke Mosës pen Elaëja' tavus ee ma', pare vavaato me e ne pe Ieesu'. Ee to vaato vahik me ee pe', ⁴ ke Pita' soe ke Ieesu' pan, "Eeh, Sunön, e' to vih non pea to te' no manih kuru, kën se nom iu nom, kö' u eo' pa kukön tanu manih. A te' pën, me a te' pe Mosës, me a te' pe Elaëja'." ⁵ E Pita' to toto avoe' e non, ka unöh kakaare pöm en pee. Ka to tane' ma' manuh pa koman a unöh to soe ma' pan, "Iva'ih e Koa' vamaman rakah peö', eö' to iu vi rakah e no' pe', parö' vaeö no' eah, köm se tēnan eah, paröm vatet a ma soe pe'." ⁶ A kukön vamomhë pe Ieesu' to pēnton a to, to tatane' non ma' pa koman a unöh, ko rikrik rakah e ne po naöp, pare vu' ee manih po oeh. ⁷ Ivëhkëk, e Ieesu' to nö ma' manih pee, pare' pöök rapoë, pare' soe ke rapoë pan, "Sun öm! Paröm koe a naöp." ⁸ A kukön vamomhë to ta'kë ma', pare ep varoe ee pe Ieesu' to te' e non pehen, no ahikta meh teh to te' me non poan. ⁹ Ee to këh kunah hah ee ma' pa tope pamëh, ke Ieesu' vuhvuh rapoë, pare' soe ke rapoë pan, "Eöm se nat nem soe tavus a tah va'ih nöm to ep ma' manuh kin pa tope, ke' te' non, ko antoen rakah po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se sun tane' hah po vapeepe."

¹⁰ Ka kukön vamomhë pe' hi poë pan, "Suk ataeah ko te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës sosoe ne pan e Elaëja' se vovoh ma'?" ¹¹ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' sosoe suk non e Jon Tövapupui, ko soe ke rapoë pan, "A soe pee

a man, e Elaëja' to nö voh en ma', pare' vatotoopin vahik voh en pa ma moeh tah kurus. ¹² E' to nö voh en ma', ivëhkëk, a napan to hikta nat ne pe', eteh. Ee to vavetet vavi' e ne pa ma kokoman pee, pare nonok ne a ma vu taate' hat manih pe'. A ma vu taate' poë varih se tavus pet ee manih peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus pö ne eö' se te' o kamis.” ¹³ E Ieesu' to soe vahik vakomanih ka ma vamomhë pe' nat po' ee pe' to sosoe suk non e Jon Tövapupui.

E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Koa' Oete' No Ora' Hat To Te' Non Pe'

Mak 9:14-29, me Luk 9:37-42

¹⁴ E Ieesu' me ra kukön vamomhë pe' to hah ee ma', pare tavus hah ee manih pa napan. Ka pah te' nö ma' manih pe', pare' vapeo' pasun manih pa mataneah, pare' soe pan, ¹⁵ “Sunön, eën onöt e nom pa uruan e koa' oete' peö' öh? Parën va'aus eah. A ma tamooaan no a mët hat vëh a kokonoh se öt sih poan, ke' vu' en po oeh, ka ma meh poen ne' se vu' en po sura', me manih ruen. ¹⁶ Eö' to me ma' eah manih pa ma vamomhë pën, kee hikta onöt ne a vato' poë.”

¹⁷ E Ieesu' to piun a soe pe', pare' soe pan, “Eöm varih, eöm to hikta vaman avoe' rakah nem e Sosoenën se vato' en po te', eöm a nap hat. O tovih poen nö' se te' va'peh me a neöm, me o tovih poen nö' se te' a ma punis peöm? Me ma' öm e koa' pamëh manih.” ¹⁸ E Ieesu' to sirö' a ora' hat pamëh, pare' soe pan, “Tavus këh mah e koa'.” Ka ora' hat pamëh këh tavus po' en ma' pe koa', ka varu' vakomanih no a kokonoh to hik këh en pe', ke' vih hah en.

¹⁹ E Ieesu' to te' non pehen, ka ma vamomhë pe' nö ee ma' manih pe', pare hi poë pan, “Emöm hikta antoen nem a veo tavus a ora' hat pamëh suk ataeah?”

²⁰⁻²¹ E Ieesu' to piun a soe pa ma vamomhë pe' pare' soe pan, “Eöm to hikta vaman nem a ö ne Sosoenën se vato'

hah e koa' pamëh. Ivëh, nöm to hikta onöt suk nem a veo tavus a ora' hat pamëh. Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, o vaman peöm se keh te' va non manih po voa' naon sone' vëh o mastat. Eöm to antoen e nem pa ta' a tope vëh, ke' se sun tane' manih, pare' nö manuh. E' se sun, pare' nö en. Ka hik po' ta pah tah nöm se te' toksean nem pa nok.”*

*E Ieesu' To Vapöök Soe En Pa Ö Ne' Se Mët, Pare' Sun Hah
Mak 9:30-32, me Luk 9:43-45*

²² E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to tönun hahah kov ee manih pa muhin va Galili', ke' soe ke rapoë pan, “Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus no a te' se vikuh en peö' manih pa koreera nap hat. ²³ Ee se ip vamët ee peö', pare pe ee peö', ko vakön poen ne eö' se sun tane' hah eo' ma' po vapeepe.” A ma vamomhë pe' to pënton a soe va'ih, pare tamak rakah ee.

E Ieesu' To Takis Manih Pa Iuun Hinhin Apuh

²⁴ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to nö, pare vos ee manuh pa vöön va Kapaneam, ka napan varih to kokon ne sih a takis moni' va pa Iuun Hinhin Apuh nö ee ma' manih pe Pita', pare hi poë pan, “E tövavaasis peöm se he' kës en pa takis va pa Iuun Hinhin Apuh?” ²⁵ Ke Pita' piun en pee, pare' soe pan, “A,” ke Pita' ho en koman iuun pare' hikta vaato avoe' non, ke Ieesu' hi en ma' pe' pan, “Saëmon, eën koman va nom nih? A nap susunön va po oeh vëh kokon ne a ma vu takis varih petereh? Manih po pus koa' koman pee, ke' manih po upöm te'?” ²⁶ Ke Pita' soe po' en, “O upöm te' ivarih to tatakis ne sih.” ²⁷ Ke Ieesu' soe ke po' poan pan, “Ea ro pus koa' pe Sosoenën hikta se voen no a takis, ivëhkëk, ea to hikta iu vaheve no a nap kokon takis,

* 17:20-21: A ma pöh te' to nat vi ne po Puk Vapenpen to koman ne pan a meh ö soe to te' non topnin o v20-21. A soe pamëh to soe va non manih, “A taate' va pa hin me a vapenpen a taëën, e' varoe kuru to onöt non a veo a ma vu ora' hat.”

ivëh, kën se nö manuh pa tonon, parën ara' ma'. Ka iian vëh nën se rëh momoan, nën se kap a rivoneah, parën ep a moni' to pet non nën. Parën te' a moni' pamëh parën he' a nap kokon takis. Ka moni' pamëh, e' a takis moni' pea po'."

18

Eteh Se Te' Non A Tasun Apuh Oah Manih Pa Matop Vih Va Pa Vöön Va Kin?

Mak 9:33-37, me Luk 9:46-48

¹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to te' avoe' e ne manih pa vöön va Kapaneam, ka ma vamomhë pe' nö ma', pare hi poë pan, "Eteh se te' non a tasun apuh oah manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin?"

² Ke Ieesu' vaoe en na pa si' koa' sone', ke' nö en ma' manih pe', ke' vasun en pe' manih po topnin in a ma vamomhë pe', ³ pare' soe ke rapoë pan, "Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, eöm se keh hikta panih a ma taate' hat peöm, paröm te' va nem manih pe koa' sone' va'ih, eöm to hikta antoen nem a ho manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. ⁴ A te' vëh to apuh non manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, ivëh a te' to vöknah non a taate' pe', pare' te' va non manih pe si' koa' va'ih, e' kuru a te' pamëh se te' o ëhnan apuh manuh pa vöön va kin. ⁵ Keteh to koman non a kamö' e koa' sone' to te' va non manih pe si' koa' va'ih, e' to kamö' me en peö'."

A Taate' Hat To Mimirö' Non Sih O Vaman Pa Te'

Mak 9:42-48, me Luk 17:1-2

⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Ta pah te' se keh koman non, pan e' se rëh ke o vaman po pus koa' varih to vaman voh ee peö', kee ku' manih pa taate' hat, e' to vih rakah non pa vahan a vös apuh manih pa ko'koneah, ko vöknah eah manuh koman tahi', ke' mët këh a ö rih.

⁷ Varenan rakah pa napan varih po oeh vëh to nanansoe ne o upöm te', kee nonok ne a ma taate' hat. Oman, a ma taate' hat poë varih se tavus ee. Ivëhkëk, varenan oah rakah pa te' vëh to vavatvus non a ma taate' hat poë varih.

⁸ A koreomah ke' a momah se keh vaku' a oah manih pa taate' hat, moes kurus eah, ko vi na. E' to vih oah non pö nën se te' ro me nom o pöh koren, me o pöh mon, kën si kon o to'to' tamoaan. Pe' to hat non pën se te' me nom o pöök koren me o pöök mon, ee tome' me ke ee pën manuh po sura' ësës tamoaan. ⁹ Me a matömah se keh vaku' a oah manih pa taate' hat, tē kon eah, parën vi na. E' to vih non pën se te' me nom o pöh tök matan kën sih kon o to'to' tamoaan. Pe' to hat non pö nën se te' me nom o pöök matan, kee rëh ke ee pën manuh po sura' ësës tamoaan.

¹⁰⁻¹¹ Matop vavih o si' koa' varih, pee to vaman voh ee peö', paröm nat nem koman nem, pan ee ro si' tah pinpiun. Ahik, manuh pa vöön va kin no a ma ankerö' pee to te' tamoaan ne manih pa matan e Tamön.*

A Soe Vapipino' Va Pa Sipsip To Ro

Luk 15:3-7

¹² E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “Eöm koman va po nem nih pa ö no a pah te' to te' me non a 100 sipsip ka paeh ro. E tövaneah se kës këh en pa 99 to te' ne pa ö tope ko ënëën ne a karas, pare' nö en pa vaiu këh a te' vëh to te' varo non? ¹³ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, e tövaneah po sipsip se keh taum hah ma' a te' vëh to ro non, e' se pah vaeö suntan rakah en. A ma tamoaan ne' to hara' vaeö suk e non pa 99 varih to hikta ro voh. Ivëhkëk, e' se keh taum hah ma' a te' vëh to ro voh, e' se pah vaeö suntan oah rakah kov en. ¹⁴ E' to te' akuk va kov

* 18:10-11: O upöm te' nat to koman ne pan a meh ö soe va po to soe va non manih pan, “Eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to nö ma' pa hehe o te' varih to nat va ne manih pan ee to ro voh ee.”

e non manih pe Tamëneöm vöh pa vöön va kin to hikta iu non ta paeh va po pus koa' varih po oeh vëh se ro, pare nö manuh po sura' ësës tamoaan.

A Taate' Va Pa Vatotoopin Hah E Kea Pën To Nok Voh A Hat

¹⁵ “E kea pën vëh to vatet a no neo' se keh nok vahat a oah, nö ah manuh pe', parën soe aven keah pan, ‘Kea, a hat va'ih e' a hat koman pën nën to nok ka neo'.’ Ke' se keh pënton en pa soe pën, a, eën to va'aus eah, ke' tavus hah en e kea pën. ¹⁶ Ivëhkëk, e' se keh hikta pënton a soe pën, nö parën me ma' ta meh poa te', kee nö va'peh me ma' oah köm sih te' nem a poa te' ke' a kukön te' marën a vava'aus a soe ke' sih te' eh non. ¹⁷ Ka te' pamëh se keh hikta pënton rae, soe ke ra nap susunön varih to vovoh ne po rotu'. Ke' se keh hikta pënton a soe pee, ep va in eah manih pa te' kokon takis,† ke' a te' vëh to hikta vaman non e Sosenën.

¹⁸ “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma tah kurus nöm to hikta vaonöt manih po oeh, e Sosenën me to hikta se vaonöt non ma' manuh pa vöön va kin. Ka ma tah kurus nöm to vaonöt manih po oeh, ne Sosenën me se vaonöt en ma' pee manuh pa vöön va kin.

¹⁹ “Eö' to sosoe avoe' ke no' peöm pan, ta poa te' va po vaman se keh vapöh kokoman suk ta pah tah, pare hin suk, a, e Tamön vöh pa vöön va kin se he' en pee pon. ²⁰ E' se keh te' non ta poa te', ke', a kukön te' to tönun pa pah ö, pare hin manih pa ëhnaneo', a, eö' to te' e no' manih pa topniire.”

A Soe Vapipino' Va pa Te' Kikiu To Hikta Ihan Anoe A Ötop Pa Meh Te' Kikiu Pe'

† 18:17: A nap kokon takis no a napan to nat va e ne rae manih po te' o hat rakah, suk ee to hinhin oah ne a takis moni'.

²¹ Ke Pita' huk vatët rakah en manih pe Ieesu', pare' hi poan pan, “Sunön, a tovih tëëm ne kea peö' se nok ka neo' a hat kö' ihan anoe a hat pe', o tönim me ro pöök tëëm ëh?” ²² Ke Ieesu' to piun poan, pare' soe pan, “Eö' to hikta soe a ö nën se ihan anoe a hat pe' po tönim me o pöök tëëm, ahik, eö' to soe ka oah a ö nën se ihan anoe a hat pe' pa 490 tëëm. ²³ A Matop Vih va pa Vöön va Kin na se vëknöm va in eah manih pa te' sunön to hinhin hah non a ma moni' pe' varih no a nap kikiu pe' to ötop voh. ²⁴ O poen no a te' sunön to taneo pa hin hah a ma moni' pe', ka napan me ee ma' pa te' vëh to ötop voh a 10 milion kina' manih pe'. ²⁵ Ivëhkëk, a te' pamëh to hikta te' me non ta moni' marën a piun hah a ötop pe' manih pa te' sunön. Ivëh, ka te' sunön soe en pan, ‘Eö' se vavoen a te' kikiu vëh me ra kën tom sinan pe' me a ma moeh tah ne' to vaneah non. Kö' sih kon a moni' nën, to piun non a ötop pe'.’ ²⁶ Ivëhkëk, a te' kikiu pamëh to pënton a soe pa te' sunön pe', pare' nö ko vatokon manih pa havin a poa moneah, pare' soe ke poan pan, ‘Sunön, ururuan voh a neo' ah, parën he' voh a neo' ta ma si' poen. Eö' se piun vahik eo' pa ma moni' varih nö' to ötop voh manih pën.’ ²⁷ Ka te' sunön pa te' kikiu pamëh tamak poan, pare' koe en pa vavoen poan ko ihan anoe en pa ötop pe'.

²⁸ “Ivëhkëk, a te' kikiu pamëh to tavus pare' taum a meh te' kikiu to ötop voh a te' moni' pe' to onöt non a 10 kina'. E' to not poan pare' nom vakmis rakah en po ororom pe', pare' soe ke poan pan, ‘Eën se piun vëvëhö' rakah a moni' peö' nën to ötop voh.’ ²⁹ Ivëhkëk, a te' kikiu pamëh to vu' manih pa moneah, pare' soe ke poan pan, ‘Kea, ururuan a neo' ah, parën he' a neo' ta ma meh si' poen, peö' se piun vahik eo' pa moni' vëh nö' to ötop voh manih pën.’ ³⁰ Ivëhkëk, a te' kikiu vamomoaan vëh to hikta iu tamak non e meh pe'. E' to vate' poan po vahutët, pare' vaho'

en pe' pa nohnoh. Ke' te' non nän, ke' onöt rakah pa ö ne' se piun hah a ötop pe'. ³¹ Ko upöm te' kikiu to ep a tah va'ih to tanok, pare tamak ko heve rakah ee. Ee to nö hah ee manuh pe sunön pee, pare vavatët ee pe' pa ma taneah to tanok manih pa meh poa te' kikiu pee. ³² Ivëh, ka te' sunön vaoe ho en na pa te' kikiu pe' pamëh, pare' soe ke poan pan, 'Eën a te' a pah hat rakah, eën to ook voh ka neo' pan eö' se ihan anoe a ötop pën. Kö' soe keo' pën pan eën se nat nom piun a ötop pën. ³³ Vamomoaan nö' to ururuan voh eo' pën, vahvapo'nih kën hikta ururuan e meh si' te' pën?' ³⁴ A te' sunön to pah heve suntan en, pare' vaho' en pa te' pamëh pa iuun nohnoh, ke' te' non nän ko antoen rakah en pa ö ne' se piun vahik a ötop pe'." ³⁵ Ke Ieesu' soe, "A te' sunön vëh to nok en pa taate' to vatoe me e non pa taate' ne Tamön vöh pa vöön va kin se nok manih peöm pö nöm se keh hikta ihan anoe a ma hat pa ma kën kea peöm me ra ma kën vameneöm.

19

*E Ieesu' To Vavahutët Suk Non A Taate' Va Pa Kök O Vaen
Mak 10:1-12, me Luk 16:18*

¹ E Ieesu' to te' avoe' e non manih pa muhin va Galili', pare' vavaasis non a napan a ma soe pe'. E' to vavaasis vahik en pee, pare' pahan en pa ruen vëh nee to poka' ne sih a Jödën, ko takin en manih pa muhin va Jiutia'. ² Ka nap peo rakah vatet ee pe' nän, ke' vavahik këh en pee pa ma mët nee to hara' ne.

³ Ko Parësi' nö ee ma' manih pe', pare kehkeh punö' ne poë, pare hi poë pan, "O Vavaasis pe Mosës soe vaonöt kës e non pe voe se kök o vaen, pare' veo e köövo pe' manih po kokoman koman pe'?"

⁴ Ke Ieesu' piun a hi pee pare' soe pan, "Vahvapo'nih köm pupunö' e nem peö'? Eöm to hikta ëh pö' voh a soe vëh to kiun non manih po Puk Vapenpen to soe non pan,

‘Moaan rakah voh ne Sosoenën to nok o oeh me a ma moeh tah kurus, pare' pah nok po' a te', a te' oete', me e köövo.’ ” *Jen 1:27; 5:2*

⁵ “Ivëh ne Sosoenën to soe suk vavoh manih pan, ‘E voe se këh ma' e sinaneah pen tamaneah, pare' te' vatös me e non pe köövo pe', kee tavus ee pon a paeh.’ ” *Jen 2:24*

⁶ “Ivëh, ke ee pon to hikta se te' hah ne a pöök. Ahik. Ee to tavus ee o pöh sionin. E Sosoenën to vatös voh en pee pon, ka hikta pah te' to antoen non a ki vakëh hah raoe pon.”

⁷ Ko Parësi' hi hah ee pe Ieesu' pan, “E' te' vahvapo' non nih, ke Mosës he' voh en pa soe to soe vaonöt e non pa te' se kiun o kiun marën a kök o vaen pe', pare' veo en pe köövo pe'?”

⁸ Ke Ieesu' piun en pa hi pee, pare' soe ke rapoë pan, “E Mosës to vaonöt suk voh ka neöm a taate' pamëh, suk eöm o te' o pöh vatösoe rakah. Paröm hikta iu tēnan nem a soe pe Sosoenën. Ivëhkëk, moaan voh ne Sosoenën to nok voh a ma moeh tah kurus, pare' hikta nok voh a taate' va pa kiun o kiun va pa kök o vaen. ⁹ Ivëh, kö' se soe vaman rakah keo' peöm. E voe se keh veo akuk e köövo to hikta te'te'vaasi' non, pare' me a meh köövo, a, e voe ko pamëh to nok en pa taate' rëhrëh.”

¹⁰ O vamomhë to pënton a soe va'ih pare soe ke Ieesu' pan, “E' se keh te' va non nën, ataeah po' ne voe se veo suk pe köövo? Ke' vih non pa ö ne voe se nat non vaen.”

¹¹ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “O vavaasis va pa taate' hikta vaen, e' to hikta te' non pan a napan kurus ivarih se vatet. Ahik, e Sosoenën to he' ro a ma pah te' marën a vatet a taate' pamëh. ¹² Eöm nat e nem eh? E' to te' non a ma vu te' to te' ne to hikta onöt ne a vaen. Ka ma paeh va po vu te' poë varih no a ma sinëere to vahuh voh en

pee no ma sioniire to hikta te' vih ne pa tataman koa'. Ko upöm to hikta onöt ne a tataman koa', suk a ma meh to pe a sioniire. Ko upöm to koman voh a nok a kiu manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, pare soepip ee rea pa vaen. A te' vëh to koman rakah non a ö ne' se hikta vaen, e' se kon rakah o vavaasis va pa taate' hikta vaen."

E Ieesu' To Tapui O Si' Koa' Sosone'

Mak 10:13-16, me Luk 18:15-17

¹³ Ka napan meeme ee ma' po si' koa' sosone' manih pe Ieesu', pan e' se vaho' a koreneah manih pee, ko hin suk raoe. Ivëhkëk, a ma vamomhë pe' to sirö' ee pa napan poë varih. ¹⁴ Ivëhkëk, e Ieesu' to pënton, pare' soe ke rapoë pan, "Eöm se koe a sunpip o si' koa' varih, paröm koe raoe, kee nö ma' peö'. Suk ataeah, a Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' suk non o te' to te' va ne manih po si' koa' varih." ¹⁵ E Ieesu' to vaket non po koa', pare' tapui en pee, ko këh en pee, ko nö en.

A Te' To Vaneah Non A Ma Tah Peo

Mak 10:17-31, me Luk 18:18-30

¹⁶ Ka pah te' nö ma' manih pe Ieesu', pare' hi poan pan, "Apuh, ataeah to vih non nö' se nok, parö' kon o to'to' tamoan?"

¹⁷ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "Vahvanih këh hi a neo' pan, ataeah to vih non? E Sosoenën varoe ko a paeh to vih non. Ivëhkëk, eën se iu kon nom o to'to' tamoan, eën se vatet rakah a taate' pe Sosoenën."

¹⁸ Ka te' pamëh hi en pe Ieesu' pan, "A taate' poanheh?" Ke Ieesu' piun, pare' soe pan, "Koe a ip vamët a meh te',

koe a nok a taate' rëhrëh,

koe a kaveo,

koe a piuk a meh te' pën manih po vahutët,

¹⁹ parën ta nom e tamömah pen e sinömah, *Eks 20:12-16; Lo 5:16-20*

ko iu a meh te' vamanih pö nän to iu hah va ka nom.”

Lev 19:18

²⁰ A te' pamëh to soe hah en pan, “A ma taate' kurus varih nö' to vavattet e no' sih, ka meh taeah po' nö' se nok?”

²¹ Ke Ieesu' soe ke po' poan pan, “Eën se keh iu kon nom o to'to' tamoaan, eën se nö, parën vavoen vahik a ma tah varih nän to vaneah nom, parën kon a moni', ko va'aus o te' arus. Eën se keh vatet rakah a ma taate' varih nö' to soe, parën suk a ma' neo'. A, a ma tah kokoek pën nän se kon amot eom pe' manuh pa vöön va kin.

²² Ka te' pamëh pënton a soe pe Ieesu', pare' pah tamak suntan en, suk e' to vaneah non a ma tah to parin a peo vörep.

²³ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, eö' to soe vaman rakah keo' peöm, “E' to hiva' rakah ke non pa te' öt ö pa ho manih pa koman a Matop Vih va pa Vöön va Kin, suk o to'to' pe' to pet vavi' e non pa moni'.” ²⁴ Eö' se soe haha kuru, e' to te' tö rakah ke non pa këmol pa hop koe manih pa töhko' vëh to te' non pa ni kunkun. Ivëhkëk, e' to hiva' oah rakah e non pa te' öt ö to kehkeh hop non manih pa Matop Vih pe Sosenën.”

²⁵ Ka ma vamomhë pe' pënton a soe va'ih, pare' pah töhkak ee pare' soe pan, “E' se keh te' va non nän, keteh se po' kon o to'to' tamoaan?”

²⁶ Ke Ieesu' ves rakah non manih pee, pare' soe ke rapoë pan, “A ma tah varih no a napan to hikta onöt ne a nok, ivëhkëk, e Sosenën to onöt e non pa nok a ma moeh tah kurus.

²⁷ E Ieesu' to soe vamanih ke Pita' piun poan, pare' soe pan, “Ep ah! Emöm se po' kon ataeah manih pa ö nemöm to këh voh ma' a ma tah pemöm, pamöm suk ma' oah?”

²⁸ Ke Ieesu' piun poan pare' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. O poen no oeh me akis vëh se tavus vavoon hah, eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se kon o ëhnan

apuh, parö' iho' pa ö ihiho' peö', peö' e Sunön. Ke eöm kurus varih to vatet voh a ma' neo', eöm se iho' me em pa havun me ra poa ö ihiho' pa te' sunön. Paröm matop e nem po havun me ro pöök vute' va Israël. ²⁹ Ka napan varih to vatet voh a ma' neo', pare këh ma' a ma iuun pee, me ra ma kën kea pee, me ra kën vameere, me a ma sinëere, me ra ma tamëere, me ra ma pus koa' pee, me ra ma tökiu pee. Ee se kon oah rakah ee pa ma tah varih nee to këh voh ma', pare kon me ee po to'to' tamoaan. ³⁰ Ivëhkëk, o te' varih to vovoh ne kuru manih po oeh, amot nee se vasuksuk varu' hah ne ma', ko te' varih to vasuksuk ne kuru, amot nee se vovoh varu' ne."

20

A Soe Vapipino' Va Pa Napan To Kiu Ne Pa Rak Voaën

¹E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va non manih. Pa pöstakah rakah ne tövaneah pa tökiu voaën to nö pa kon ta ma te' se nö ma', pare kiu manih po tökiu pe'. ²E tövaneah po tökiu to vaonöt ke ra nap kiu a ö nee se kiu ke' voen rapoë pa ma 1 kina' pa pah potan. Pare' vanö en pee, kee nö ee pa kiu manuh po tökiu pe'. ³Pa pöstakah avoe' pamëh pa 9 kirök ne' to hah en manuh pa ö totoaan, pare' taum o upöm te' to susun pinpiun vah ne nën. ⁴E' to soe ke rapoë pan, 'Eöm se nö manuh po tökiu voaën peö', paröm kiu kö' voen antoen eo' peöm pa ma kiu nöm to nok. ⁵Ee to nö ee pa kiu. Pa 12 kirök me pa 3 kirök pa matanpoen ne tövaneah po tökiu voaën to nö hah en pa ep këh ta ma meh te' se nö ma' ko kiu manih po tökiu pe'. ⁶A potan to vatët non pa 5 kirök ne' to hah en manuh pa ö totoaan. Pare' taum o upöm te' to susun pinpiun avoe' vah e ne nën, pare' soe ke rapoë pan, 'Vahvanih köm susun pinpiun vah va nem manih pa potan avoes vëh?' ⁷Kee soe ke poë pan,

‘Suk ahikta te' to kon a möm temöm kiu manih pe'.’ Ke' soe po' ke rapoë pan, ‘A, eöm se nö manuh po tökiu voaën peö', paröm kiu nën.’

⁸ “Pa 6 kirök pa matanpoen e tövaneah po tökiu voaën to soe ke susun pa nap kiu pe' pan, ‘Vaoe na a nap kiu kee nö ma' kën voen raoe. Eën se taneo ma' manuh pa nap kiu suksuk, parën vahik manih pa nap kiu vovoh.’ ⁹ Ko te' varih to taneo kiu pa 5 kirök pa matanpoen to nö ma', pare kon ee pa ma 1 kina' pee. ¹⁰ Ko te' te' varih to kiu vovoh to nö ma' pare koman ne pan ee se kon va'puh. Ivëhkëk, ahik, ee me to kon ee pa ma 1 kina'. ¹¹ Ee to kon vahik ee pa ma voen pee, pare taneo ee pa vaato vasuka' me tövaneah po tökiu. ¹² Ee to soe ke poë pan, ‘O te' varih to kiu suksuk, pare kiu ro a paeh aoa', ee to kon ee po voen nemöm to kon. Emöm to kiu rakah em pa potan avoes, taneo non pa pöstakah, pare' öök non pa matanpoen, a potan to pa vakmis rakah en pemöm. Ivëhkëk, eën to voen va eom pee manih pa ö nën to voen va ka möm.’ ¹³ Ivëhkëk, e tövaneah po tökiu to piun a pah te' kikiu, pare' soe ke poan pan, ‘Kea, eö' to hikta nok vahat a neöm, ea to vaonöt pö' vur ee pa 1 kina' nöm se kiu suk ko kon, ke' ataeah? ¹⁴ Kon o voen pën, parën nö na vöön. O iu koman peö' kö' voen eo' po te' varih to suk tavus ma' pa kiu po vu voen vëh nöm to kon. ¹⁵ E' kök kës e non pa taate' pö nö' to ki va in a moni' peö' manih po iu koman peö', ke' ataeah? Eö' to kehkeh vataare no' a taate' vih peö' manih pa napan kurus, kën heheve suk po' nom ataeah?’ ¹⁶ Ke Ieesu' soe pan, “E' to te' akuk va kov e non manih po te' varih to vöknah ne a ma taate' pee, amot ne Sosoenën se vaho' en pee manih po vovoh. Ko te' varih to kë koman hah a ne, amot ne Sosoenën se vaho' rakah en ma' pee manuh po suksuk.”

*E Ieesu' To Vakön Soe A Ö Ne' Se Mët Ko Sun Hah
Mak 10:32-34, me Luk 18:31-33*

¹⁷ E Ieesu' to soe vahik a soe vapipino' va'ih, pare' nönö avoe' nö e non manuh Jerusalëm, ko me en pa ma vamomhë pe'. Ee to nönö nö ne, ke' me ke en pa havun me ra poa vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, ¹⁸ “Pënton öm pa tah sö' soe ka neöm. Kuru na to nönö no Jerusalëm. Ka napan varih to hat ov a no neö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se he' ee peö' manih pa koreero te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. Kee vaho' ee peö' po vahutët, pare vaonöt ee pa ip vamët a neo'. ¹⁹ Ee se he' a neo' manih pa koreero upöm te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ko te' poë varih se kö a neo', pare rëp a neo' po uris. Pare ni ee peö' pa kuruse. Ivëhkëk, po vakön poen ne eö' se sun tane' hah eo' ma' po vapeepe.”

*E Jëmis Pen Jon To Iu Ne A Tasun Apuh
Mak 10:35-45*

²⁰ E Ieesu' to soe vahik ke ra ma vamomhë pe' a ma soe varih, ke köövo pe Sëbëdi' nö va'peh me en ma' pa poa sunai'eah, pare' vatokon manih pa matan e Ieesu', pare' hi poan a ö ne' se he' a poa koa' pe' ta tah. ²¹ Ke Ieesu' hi poan pan, “Eën iu nom ataeah?” Ke köövo pe Sëbëdi' piun a hi pe', pare' soe pan, “Soe vaman rakah ka neo' ah, amot nën se tavus a te' sunön va Israël, ka poa koa' peö' te' va'peh me a nom oah manih pa Matop Vih pën. A paeh se iho' non manih pa papmatö pën, ka meh iho' non manih pa papkiruk pën.”

²² Ke Ieesu' pënton a hi pamëh, pare' tarih manih pe Jëmis pen Jon, ko soe ke rapoë pan, “Eöm to hikta nat vavih nem pataeah nöm to ihi nem pom. Eöm antoen kës e nem pa kaak pa kap vëh nö' se kaak manih pe'. Paröm antoen kës e nem pa te' o kamis vëh nö' se te'?” Kee soe ee pan, “A, emöm to onöt e nem.” ²³ Ke Ieesu' piun rapoë,

pare' soe pan, “Oman, eöm to onöt e nem pa kaak tane' manih pa kap peö'. Ivëhkëk, eö' to hikta te' me no' to kikis marën a kon eteh se iho' manih pa papmatö peö' me a papkiruk peö'. Ahik! E Tamön koman se he' a poa ö ihiho' poë varih manih pe retereh ne' to vamatop keon ke voh en pee.

²⁴ A meh havun vamomhë to pënton a soe va'ih, pare pah heve ov e ne pa poa tom mahin. ²⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to vaoe ununun en pa ma vamomhë pe', kee tönun ee ma' manih pe', ke' soe ke rapoë pan, “Eöm nat e nem, po te' susunön va po te' varih to hikta te' ne ro Jiu' to hikta vaman ne e Sosoenën, pare matop vakis rakah e ne pa napan pee. Me o upöm te' apa'puh pee to kikis rakah ov e ne pa napan pee se vavatet ne a ma soe pee. ²⁶ Kö' iu no' a taate' te'te' vasusunön se nat non te' non topniineöm. Ivëh, keteh to kehkeh tavus non a te' sunön manih peöm, e' se te' non a te' kikiu peöm kurus. ²⁷ Keteh to kehkeh vovoh non manih peöm, e' se tavus a te' kikiu akuk manih peöm. ²⁸ E' to te' akuk va kov e non manih peö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to hikta nö voh ma' pan a napan se kiu va'aus a ne neo'. Ahik, eö' to nö voh ma' pa va'aus raoe, me eö' se he' o to'to' peö' manih pa ö ne eö' se mët marën a hehe a napan varih no a taate' hat to nohnoh non rapoë.”

E Ieesu' To Vato' Hah A Poa Te' Keho'

Mak 10:46-52, me Luk 18:35-43

²⁹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to këh ee pa vöön va Jeriko' ka nap peo rakah suk ee ma' pe'. ³⁰ A poa te' keho' to iho' ne sinten hanan to pënton a soe to soe non pan e Ieesu' to o'oaah nö non. Ee to taneo ee pa kokoe' suk na poë pan, “Koa' supnai' pe Devit, ururuan a möm ah.” ³¹ A napan to pënton rapoë pon to kokoe' suk nö ne ma', pare sirö' rapoë pon ko soe pan, “Vatotomin öm pom.” Ivëhkëk, ee pon to pah kokoe' suntan avoe' suk nö e ne

ma' pan, "Sunön Koa' supnai' pe Devit, ururuan a möm ah." ³² E Ieesu' to sun en, pare' vaoe en na pee pon, pare' hi rapoë pan, "Eöm iu nem ataeah ne eö' se nok manih peöm?" ³³ Kee soe ma' pan, "Sunön, emöm to iu nem a ö nën se kap hah a ma matanmöm."

³⁴ Ke Ieesu' tamak rakah en pee pon, pare' vaket pa poa matëëre, ka varu' rakah vakomanih, no a ma matëëre to takap hah ee, kee ep vavih hah ee. Pare vatet ee pe Ieesu'.

21

*E Ieesu' To Vos Manuh Jerusalëm Vamanih Pa Te' Sunön
Mak 11:1-11, me Luk 19:28-40, me Jon 12:12-19*

¹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to këh ee ma' pa vöön va Jeriko', pare öök vatët ee manih Jerusalëm. Ee to vos momoaan ee pa vöön nee to poka' ne Bëtfes, a vöön pamëh to te' non Tope Öliv. Ee to te' ne nën, ke Ieesu' vanö vovoh en pa poa vamomhë pe'. ² Pare' soe ke rapoë pan, "Nö na manuh pa vöön vöh na to ep no na. Eöm se nö nën, paröm taum a tönki' nee to nohtöön poë po uris, ke' sun va'peh me non e koa' pe'. Paröm ihan raoe, ko me ma' raoe manih peö'. ³ Ka ta pah te' se keh hi a neöm ta hi, köm soe ke eah pan, 'E Topoan to te' me non a kiu manih pee.' E' se he' vëvëhö' hah en ma' pee."

⁴ E' a tah pamëh se tanok ko vapuh rakah a soe no a te' vanënën soe to soe voh. E' to soe voh pan,

⁵ "Soe ke ra napan va Jerusalëm,
'E sunön peöm to nö en ma'.

E' to nö va ma' manih pa te' akuk to hikta te' me non to
ëhnan,
pare' tok ma' pa tönki' seka'.' " *Ais 62:11, Sek 9:9*

⁶ A poa vamomhë pe' to nö, pare taum va ee manih pö ne' to soe va i rapoë. ⁷ Ee to me ee ma' pa sinan tönki' me e koa' pe', pare pan a ma ohop rë manih pa tonun a poa

tönki', ke Ieesu' tok po' en. ⁸ Ka napan o pöh peo rakah to ihan a ma ohop rërë pee, pare panpan ee manih hanan. Ko upöm moes ma' a ma pea naon, ko vaho' ee manih hanan. ⁹ Ka napan varih to vovoh nö ke ne e Ieesu', me ro te' varih to suksuk nö ne ma' poë. Ee to tataoa nö ne ma', pare sosoe va ne manih pan,

“Vaeö ke na e Kristo, e Koa' supnai' pe Devit!

E Sosenën to tapui a oah,

suk eën to nö ma' pa ëhnan e Sunön. *Sng 118:26*

Vaeö rakah, ko kë a ëhnan e Sosenën.”

¹⁰ E Ieesu' to vos manuh Jerusalëm ka napan töhkak, pare vaiihi e ne pan, “A te' vëh e' rakah eteh?” ¹¹ Ka napan varih to tataoa nö ne soe ke rapoë pan, “A te' va'ih, e' e Ieesu', ka muhin pe' ivëh Galili', ka vöön pe' ivëh Nasarët. E' a te' vanënën soe pamëh ne Sosenën to he' voh a ra.’

E Ieesu' To Veo A Napan To Nonok Moni' Ne Koman Iuun Hinhin Apuh

Mak 11:15-19, me Luk 19:45-48, me Jon 2:13-22

¹² E Ieesu' to vos manuh Jerusalëm, pare' ho koman Iuun Hinhin Apuh, pare' veo tavus en pa napan to vavavoen ne a ma tah pee, E' to koep en pa ma pok

po te' varih to papanih moni' ne.* Pare' koep en pa ma ö ihihö' po te' varih to vavavoen ne o panuh. ¹³ E Ieesu' to soe ke rapoë pan. “Manih po Puk Vapenpen no a te' vanënën soe e Aisaëa' to kiun voh to soe va non manih pan,

‘A iuun peö' e' a iuun hinhin pa napan kurus.’ *Ais 56:7*

* 21:12: A napan to nok suk a ö papanih moni' manih koman Iuun Hinhin Apuh, suk a napan varih to iu voen ne a ma tah koman Iuun Hinhin Apuh, ee se panih a ma moni' pee nën pa moni' va pa Iuun Hinhin Apuh. Ee hikta onöt ne a voen a vöna' va pa ës ke na e Sosenën pa moni' va Room, me a te' moni' va Grik.

Ivëhkëk, eöm to rih a iuun pe Sosenën, paröm nok em pe'

“A ö vavakoan po te' kakaveo.”

Jer 7:11

¹⁴ E Ieesu' to te' non koman Iuun Hinhin Apuh, ka nap kekeho', me ro te' hathat ma moe nö ee ma' manih pe', ke' vavato' hah en pee. ¹⁵ O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to ep a ma tah vatoksean ne Ieesu' to nok nën, pare tēnan pet ee po koa' to tataoa ne koman Iuun Hinhin Apuh, pare sosoe va ne manih pan, “Kë a ëhnan e Ieesu', e' e Kristo e koa' pe Devit.” A ma taate' poë varih to vaheve rakah ee po te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis varih to nat ne sih o Vavaasis pe Mosës.

¹⁶ O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to nö ee manuh pe Ieesu', pare hi poë pan, “Eën nat kës e nom pa tah no koa' varih to sosoe ne, ha?” Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, “A, eö' to pēnton e no', parö' nat e no' pa tah nee to sosoe ne. Ke eöm po', eöm to hikta ëh pö' voh a soe to kiun non manih po puk pe Sosenën to soe non pan,

‘Eën koman to vavaasis voh o koa' sosone' rakah, pa kë a ëhnöömah.’”

Sng 8:2

¹⁷ Manih pa po poen pamëh ne Ieesu' to këh en po te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, pare' nö en manuh Bētani'.

O Kikis Va Po Vaman

Mak 11:12-14; 11:20-24

¹⁸ A muhin to takah en, ke Ieesu' tane' hah ma' manuh Bētani', ko nönö hah nö non manuh Jerusalēm, pare' hara' en po maë. ¹⁹ E' to ep a vu naon nee to poka' ne o fik to sun non sinten hanan, pare' nö manuh pa vu naon pamëh, ivëhkëk, e' to hikta te' voa' non. A uvin varoe ko neah to te' non. Ke Ieesu' soe ke o naon pamëh pan, “Eën hikta se

vovoa' amot hah nom.” Ka uvin o naon pamëh rak vëvëhö' rakah en.

²⁰ Ka ma vamomhë ep a tah ne Ieesu' to nok, pare pah toksean rakah ee. Pare vaiihi e ne pan, “Vahvanih ko naon vëh rak vëvëhö' vamanih, pa soe akuk pe Ieesu'?”

²¹ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eöm se keh te' rakah me nem o vaman, paröm hikta te' me nem ta ma kokoman peo. A, eöm to onöt e nem pa nok a taate' nö' to nok manih pa vu naon vëh, me a ma meh taneah nöm to onöt e nem pa nok. Eöm to onöt e nem pa ta' a tope vëh pan, ‘Sun ah parën vi kunah koman hah keo manuh koman tahi.’ E' se pënton en pa soe peöm. ²² Eöm se keh te' rakah me nem o vaman, paröm hin manuh pe Sosenën, eöm se kon em pataeah nöm to hinhin suk nem.”

O Te' Susunön Èsës He' To Hi E Ieesu', Pan Eteh To He' Poan O Kikis

Mak 11:27-33, me Luk 20:1-8

²³ E Ieesu' to ho hah en manuh koman a Iuun Hinhin Apuh, pare' vavaasis non a napan nën. Ko te' susunön èsës he', me ro te' susunön po Jiu' nö ma' manih pe', pare hi poë pan, “Soe ka möm ah. A tasun taeah nën to te' me nom parën nonok nom a ma kiu varih? Eteh to he' a oah a tasun pamëh?”

²⁴ Ke Ieesu' piun rapoë pare' soe pan, “Eö' me se hi a neöm ta te' hi, eöm se keh piun em peö', a, eö' me se soe keo' peöm peteh to he' a neo' a tasun, kö' nonok no' a ma kiu varih. ²⁵ Soe ka neo' öm, a tasun vëh pa pupui a napan ne Jon Tövapupui to he' voh, tane' ma' pe Sosenën, ke', e' tane' ma' manih pa napan ah?”

O te' susunön èsës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, to vaiihi koman suk e ne pa hi pe Ieesu', pare sosoe ne pan, “Ea se keh soe pan a kiu ne Jon to nonok non to tane' ma' manuh pe Sosenën, ke' soe en

pan, 'Vahvapo'nih ka hikta vaman no e Jon?' ²⁶ Ka se keh soe ee pan, 'E' a kiu pa te'.' A, ea se nanaöp e no pa napan se ip ee pea, suk ee to vaman e ne pe Jon a te' vanënen soe."

²⁷ Kee piun e Ieesu', pare soe pan, "Emöm to hikta nat nem."

Ivëh, ke Ieesu' soe ke po' rapoë pan, "Eö' me hikta se soe ka no' neöm peteh to he' a neo' a tasun va'ih kö' nonok no' a ma kiu varih."

A Soe Vapipino' Va Pa Poa Koa'

²⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe ke po' o te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' va Israël pan, "Eöm koman va po' nem nih pa ö no a pah te' to te' me non a poa koa' oete' pe'. Ko pöh poen ne tamëere to nö manuh pe koa' vamomoaan, pare' soe pan, 'Koa' peö', kuru nö' to iu no' a ö nën se nö manuh po tökiu voaën peö' parën kiu ma'.' ²⁹ Ke sunai'eah va'sik en. Pare' te' non, ko panih o kokoman pe' ko nö hah en pa kiu. ³⁰ Vasuksuk ne tamëere to nö en manuh pe meh sunai'eah, pare' soe ke poan pan, 'Koa' peö', kuru nö' to iu no' a ö nën se nö parën kiu ma' manuh po tökiu voaën peö'.' Ke sunai'eah manat en, ivëhkëk, e' to koe en, pare' hikta nö pa kiu." ³¹ Ke Ieesu' hi po' en pee pan, "Eteh rakah pa poa koa' varih to pënton a soe pe tamëere?" Kee piun a soe pe Ieesu', pare soe pan, "E koa' vamomoaan." Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "A, eö' to soe vaman rakah keo' peöm. A nap kokon takis, me ra nap rëhrëh se vovoh ke peöm manuh pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, suk ee to tamak a ma taate' hat pee, pare panih ee. ³² E Jon to nö voh ma' pa vataare a neöm a taate' totoopin, köm hikta vaman voh eah. Ivëhkëk, a nap kokon takis me ra nap rëhrëh to tēnan voh a soe pe Jon, pare vaman e pe'. Eöm to pënton voh em po vavaasis

panmäh, ivëhkëk, eöm to rës e nem pa panih a ma taate' hat peöm, paröm vaman.”

*A Soe Vapipino' Va Pa Nap Hat To Matop Ne O Tökiu Voaën
Mak 12:1-12, me Luk 20:9-19*

³³ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non po te' susunön äsës he', me ro te' susunön po Jiu', pare' soe pan, “Eöm se pënton vavih rakah nem po vahutët va'ih nö' se soe ka neöm. A pah te' to nep voh a rak voaën, pare' eean tavi poan. Pare' een a kove' marën a vaho' a ma voa' voaën nën, pare' kom ko hun tavus ma'. E' to eok en pa iuun no a te' se te' non, pare' ut non pa rak voaën pamäh. Pare' he' en po upöm te', kee kiu moni' e ne manih pe', e' he nö varo en pa meh muhin. ³⁴ Vasuksuk po' no a voa' to vamatop ee pa oes, ke tövaneah pa rak voaën vanö en ma' pa ma te' kikiu pe' manih po te' varih to matop ro ne pa rak voaën, pan ee se te' ke poë ta ma te' voa' voaën va pa rak pe'. ³⁵ Ivëhkëk, o te' varih to vaneah ro ne pa nep voaën to öt a ma te' kikiu pe tövaneah pa rak voaën, pare vakmis ee pee, ko ip vamët ee pa meh. Ka vakön te' kikiu nee to tösvös poë, ke' mët en. ³⁶ Ke tövaneah pa rak voaën vanö hah en po upöm te' kikiu pe' to peo oah e ne pa ma te' varih ne' to vanö moaan manuh po te' varih to matop ro ne a rak voaën. Ka napan varih to matop ro ne pa rak voaën nok va ee pee manih po te' varih to vovoh moaan ma'. ³⁷ E tövaneah pa rak voaën to koman en pa vanö ma' e koa' koman pe'. E' to koman non pan a napan varih to matop ro ne pa rak voaën se ta e ne pe sunai'eah. ³⁸ Ivëhkëk, a napan varih to matop ro ne pa rak voaën to ep i na e koa' pe' to nö ma', pare soe va ee manih pan, 'Iva'ih e koa' pe'. Ka rak voaën va'ih se vaneah amot e non pe'. Ea se keh ip vamët eah, ko vaneah varu' e no pa rak voaën va'ih.' ³⁹ Ivëh, ka napan varih to matop ro ne a rak voaën öt e

koa' pamëh, pare vi tavus këh ee pe' pa rak, ko ip vamët ee pe'.

⁴⁰ “Ke tövaneah pa rak voaën se po' nok vah va i ra napan varih nih to matop ro ne a rak pe' pö ne' se hah ma?”

⁴¹ Ko te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' soe ke Ieesu' pan, “E' se ip vamët vahik rakah en po te' hat poë varih. Pare' he' en pa rak voaën pamëh manih po upöm te', kee matop ro ne. Ko poen nee se oes a voaën, ee se he' ee pe' a ma te' voa' voaën va pa rak pamëh.”

⁴² Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Eöm to hikta ëh pö' voh a soe va'ih to kiun non po Puk Vapenpen to soe suk voh non e Kristo, pare' soe non pan,

'A vös va'ih no a nap ekeok to vi tavus in,

to tavus en a vös vamomoaan vëh to toon vakis non a iuun.

E Sunön to nok a vös pamëh,

ke' tavus en o toon to toon vakis non a iuun,

pare' para' ep vamanin manih pa mataara.' *Sng*
118:22-23

⁴³ “Ivëh, kö' se soe rakah keo' peöm, e Sosenën se kon këh en peöm pa Matop Vih pe', pare' he' en pe' manih pa napan varih to tëtënan ne a ma soe pe', pare vavetet ne.

⁴⁴ Ka te' to ku', pare' vu' na pa tonun vös pamëh e' se takök vatam en. Ivëhkëk, a vös pamëh se keh vu'töön na ta te'. A te' pamëh se kakaaroe rakah en.”

⁴⁵ O te' susunön ësës he', me ro Parësi' to pënton a soe vapipino' ne Ieesu' to nonok non, pare nat ee pe Ieesu' to huh e non pee pa soe vapipino' pamëh. ⁴⁶ E'e to kehkeh öt e ne pe Ieesu'. Ivëhkëk, ee to nanaöp e ne pa napan, suk a napan to vaman e ne pe Ieesu' a te' vanënën soe.

22

*A Soe Vapipino' Va Pa Taëen Va Po Vaen**Luk 14:16-24*

¹ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa napan, pare' hutët hah ken pee po moeh vahutët pa soe vapipino', e' to soe ke rapoë pan, ² “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va non manih pa te' sunön to vamatop o vaënëen va po vaen pe sunai'eah. ³ E' to vamatop vahik en, pare' vanö en po vipuh manuh pa napan varih se nö ma' manih pa taëen pamëh. Ko poen no a taëen to vamatop vahik en, ke' vanö en pa nap kiu pe', kee nö ee ko vaoe ee ma' po te' varih ne' to vanö voh o vipuh manih pee. Ivëhkëk, ee to koe ee pa nö ma'. ⁴ Vasuksuk ne' to vanö en po upöm te' kikiu pe', pare' soe ke rapoë pan, “Soe ke ro te' varih na to vanö voh o vipuh manih pee, pan, “A taëen to vamatop vahik en. Emöm to ip em pa kaö' vusvus, ka ma moeh tah kurus vamatop vahik ee. Ke sunön peö' to iu non a ö söm nö ma' pa taëen va po vaen pe sunai'eah.” ⁵ Ivëhkëk, a napan to hikta nö ma'. E tövaneah pa taëen to vanö voh o vipuh manih pa napan, kee pënton varo ee pa soe pe', pare vanönö ee pa nok a ma kiu pee. A paeh to nö en po tökiu pe'. Ka meh nö en pa matop a sitoa' pe'. ⁶ Ko upöm öt a ma te' kikiu pe tövaneah pa taëen, pare ip naon rapoë, kee mëtmët ee. ⁷ A te' sunön to pënton a tah va'ih to tanok manih pa nap kiu pe', pare' pah heve suntan en. E' to vanö en pa nap vëvënsun pe', kee ip vahik rakah ee pa napan varih to ip a nap kiu pe', pare' ës ee pa ma vöön pee.

⁸ “Ivëh, ka te' sunön soe ke ra nap kiu pe' pan, ‘A taëen va po vaen pe koa' peö' to vamatop vahik en. Ivëhkëk, a napan varih nö' to vanö o vipuh peö' manih pee, ee to hikta vih onöt ne a nö ma' pa taëen pamëh. ⁹ Ivëh, kö' iu no' a ö nöm se nö manuh pa ma sinten hanan, paröm vaoe ma' ere tereh nöm to ep. Paröm soe ke raoe kee nö ma' pa

taäën peö!.' ¹⁰ Ka nap kiu pa te' sunön suk ee pa ma hanan. Pare meeme ee ma' pere tereh nee to onöt ne a taum. O te' vihvih me ro te' o hathat, kee nö ee ma' ka iuun no a taäën va po vaen to te' non puh rakah en pa napan.

¹¹ “Ka te' sunön ho en koman iuun pa ep pa napan varih to nö ma', pare' ep in a pah te' to te' non nän to hikta hop ma' to ohop va pa taäën va po vaen. ¹² Ka te' sunön pamëh soe ka te' pamëh pan, ‘Kea, eën ho vah va ma' nih manih? Eën to hikta ohop nom o ohop va pa taäën va po vaen.’ Ivëhkëk, a te' pamëh to hikta soe ta tah. ¹³ Ivëh, ka te' sunön soe ke ra nap kiu pe' pan, ‘Öt öm a te' vëh, paröm nohnoh a poa koreneah me a poa moneah, paröm vi tavus na eah manuh pa vöön popoen. Manih pa vöön popoen pamëh no a napan se vaokook kov e ne, pare vakuskus rivon kov e ne po kamis.’

¹⁴ E Ieesu' to he' vahik a soe vapipino' pe', pare' vamaaka en pa pusun in a soe pamëh, pare' soe ke ra napan pan, “E Sosenën to iu non sih a nap peo se nö ma' manih pa iuun pe'. Ivëhkëk, a ma si' pah te' ro to tēnan o vipuh pe', ee o te' poë varih ne Sosenën to pitö' koman voh en pee.”

A Nap Susunön Po Jiu' To Kehkeh Punö' Ne E Ieesu'

Mak 12:13-17, me Luk 20:20-26

¹⁵ O Parësi' to këh ee pe Ieesu' to vavaasis non a napan, pare nok ee po kokoman va pa ö nee se punö' poë po vahutët, ko vaho' poë po vahutët suk a ma soe koman pe'.

¹⁶ Ee to nö, pare vanö ee ma' pa ma te' vamomhë koman pee, me ro te' varih to vavatet ne sih o kum pe Hëërot. Kee nö ma' manih pe Ieesu', pare soe pan, “Apuh, emöm to nat e nem pën a te' sosoe man rakah. Pamöm nat e nem pën to vavaasis nom sih a napan a taate' pe Sosenën. Parën hikta nat nom pa koman varoe ta pah te', ko hikta nat nom pa soe ta pah soe manih pa te' hiko ëhnan, me a te' to te'

me non o ëhnan. ¹⁷ Soe ka möm ah, e' vih kës e non pea pa he' a takis manih pe Sisa', ke' a hik?"

¹⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat momoan en pa ma kokoman po te' poë varih to kehkeh punö' ne poë, ivëh, ne' to soe suk va i ra poë manih pan, "Eöm o te' o pöh pikpiuk rakah, eöm pupunö' suk a no neo' ataeah? ¹⁹ Vataare suk voh a neo' öm ta pah moni' va pa moni' vëh nöm to tatakis nem sih." Kee vataare ee pe' po pöh voa' moni'. ²⁰ Ke Ieesu' hi en pee pan, "A ëhnan me o kaho' peteh ivëh to te' non pa moni' vëh?"

²¹ Kee piun e Ieesu', pare soe pan, "Pe Sisa'." Ke Ieesu' soe ke po' rapoë pan, "A tah to vaneah non pe Sisa' nöm se he' e Sisa'. Ka tah to vaneah non pe Sosenën nöm se he' e Sosenën."

²² Ee to pënton a soe pe Ieesu', pare töhkak vahat rakah ee, ko këh ee pe', pare vanönö ee.

Ee To Hi E Ieesu' Pa Mët Me A Sun Hah Pa Te'

Mak 12:18-27, me Luk 20:27-40

²³ Manih po poen avoe' pamëh o Sëdiusi to nö ma' manih pe Ieesu'. O Sëdiusi, ee o kum te' to hikta vaman ne pan, a nap mët se sun tane' hah ee manih po vapeepe, to hi poë a hi, pare soe pan, ²⁴ "Apuh, e Mosës to soe voh ka ra pan, 'Ta pah te' se keh mët akuk e' hikta vatvus ta pah koa' manih pe köövo pe', ke kea pe' me hah e köövo amop pe', pare' vatvus a koa' se kon a ëhnan e kea pe'.' ²⁵ E' to te' voh non a kën tom mahin, a tönim koa' me ra pöök. Ka te' apuh vaen en, pare' hikta vatvus ta koa' e' he mët en. Ivëh, ke kea pe' me hah en pe köövo ne kea apuh pe' to mët këh. ²⁶ Ke vapöök kea pe' mët pet en. E' he hikta vatvus avoe' non ta koa', ka vakön kea pee nok pet va en nën. Ke'e kurus rakah to mët vahik akuk rakah ee. Ee hikta vatvus ta pah koa'. ²⁷ Ke köövo amop pamëh pah mët suk po' en pee kurus. ²⁸ Ivëh, ka nat e no pa tönim me ra poa te' to vameeme petpet voh e ne pa pah köövo.

Ko poen no a nap mêt se sun tane' hah manih po vapeepe, eteh rakah po' se vaneah totoopin non pe köövo vëh, no a kën tom mahin varih to me voh ne?"

²⁹ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, "Eöm o te' o nun rakah to hikta nat vavih nem pataeah no Puk Vapenpen to sosoe non sih, paröm hikta nat vavih me nem po kikis pe Sosoenën. ³⁰ O poen no a nap mêt se sun tane' hah ma' po vapeepe, a napan kurus hikta se vavaen hah ne. Suk ataeah, e'e se te' va e ne manih po ankerö' manuh pa vöön va kin. ³¹ Eöm hikta ëh pö' voh a soe ne Sosoenën to sosoe voh ka non neöm pan, a nap mêt se to'to' hah, pare sun hah ee. ³² E Abraham, ke Aësak, ke Jekop to mêt moaan rakah voh ee po poen ne Sosoenën to soe voh pan, 'Eö' e Sosoenën pe Abraham,

me eö' e Sosoenën pe Aësak,

me eö' e Sosoenën pe Jekop.'

Eks 3:6

Ke Sosoenën pamëh, e' hikta te' non pan e' e Sosoenën pa nap mêt. Ahik. E' e Sosoenën pa nap to'to'."

³³ A napan to pënton a soe va'ih, pare pah toksean rakah ee po vavaasis pe Ieesu'.

A Taate' To Apuh Oah Non A Ma Meh Taate'

Mak 12:28-31, me Luk 10:25-28

³⁴ O Parësi' to pënton ee pa ö ne Ieesu' to sunpip rakah en po Sëdiusi pa ma soe pe'. Ko Sëdiusi hikta onöt ne a soe ta tah, suk e Ieesu' to nok raoe, kee nun rakah ee. Ivëh, ko Parësi' tönun hah me ee pe Ieesu', ³⁵ manih pee to te' non a pah te' to nat suntan rakah non o Vavaasis Pe Mosës. Ka to Parësi' pamëh to kehkeh punö' non e Ieesu'. ³⁶ Pare' soe pan, "Apuh, a taate' taeah to apuh oah non manih po Vavaasis pe Mosës?" ³⁷ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "Eöm se iu rakah nem e Sunön Sosoenën peöm manih pa ma kupu peöm, me manih pa ma apeneöm,

me manih pa ma kokoman peöm.” *Lo 6:5*

³⁸ Ee ivarih, a ma taate' to apuh oah ne a ma meh taate'.

³⁹ Ka vapöök taate' to vatoe e non pa ma taate' vamoaan to soe va ne manih pan,

‘Eën se iu nom a meh te' vamanih pa ö nën to iu hah va ka nom.’ *Lev 19:18*

⁴⁰ A poa taate' poë varih, ee a pusun rakah kov in a ma Vavaasis kurus pe Mosës, me a ma Soe po Te' Vanënën Soe.”

E Ieesu' To Hi O Parësi', Pan E Kristo Eteh

Mak 12:35-37, me Luk 20:41-44

⁴¹ O Parësi' to te' tönun avoe' e ne, ke Ieesu' hi rapoë a hi va'ih, ⁴² “Eöm koman va nem nih pe Kristo, e' e koa' peteh?”

Ko Parësi' piun poë, pare soe pan, “E Kristo, e' e koa' pe Devit.”

⁴³ Ke Ieesu' hi hah en pee pan, “Suk ataeah, ka Tuvuh Vasio' he' voh o kokoman manih pe Devit, ke' poka' en pa te' pamëh e Sunön peö'? E Devit to soe vavoh manih komön a Puk Vaëhëh vamanih pan,

⁴⁴ ‘E Sosenën to soe ke Devit pan,
“E Kristo e Sunön pën.”

‘Ke Sosenën sosoe avoe' ke non pe Kristo pan,’

“Iho' ah manih pa papmatö peö',

ko te' nom nën ke' onöt po poen nö' se vaho' o te' varih to vakihat me a nom oah manih paan a matop pën.’” *Sng 110:1*

⁴⁵ “E Devit to popoka' non sih e Ieesu' Kristo e Sunön, ivëh, ke Kristo hikta te' varoe non pan e' e koa' pe Devit. Ahik! E' to te' me e non e Sunön pe'.” ⁴⁶ Ahik rakah ta paeh va po Parësi' to piun a soe pe Ieesu'. Taneo rakah non po poen pamëh no a hikta pah te' nat to onöt non a hi hah e Ieesu' ta ma meh hi.

23

*O Parësi' Me Ro Te' Vavaasis To Nat I Ne O Vavaasis pe Mosës
To Nok A Ma Taate' Hat Manih Pe Ieesu'*

Mak 12:38-39, me Luk 11:43; 11:46; 20:45-46

¹ Vasuksuk ne Ieesu' to soe ke ra napan me ra ma vamomhë pe' pan, ² "O te' vavaasis varih to nat ne sih o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi' pare öt ne a tasun va pa vamaaka a pusun in o Vavaasis pe Mosës manih pa napan. ³ Ivëh, köm se tēnan ko vatet em pa ma taneah nee to soe ka neöm. Ivëhkëk, eöm se nat nem vatet a ma taate' nee to nonok ne. Suk ataeah, e'e to hikta vavatet ne a ma tah nee to vavaasis ne. ⁴ Ee to nok ka neöm a ma taate' kikis, pan eöm se vavatet nem. Ivëhkëk, e'e koman to hikta iu ne a va'aus a neöm pa vatet vavih a ma taate' poë varih.

⁵ "A ma tah kurus nee to nonok ne pan a napan se ep. Pare nat ne rapoë ro te' vivihan. Ivëh, kee öt ne a ma si' voh no a ma pah ö soe pe Sosenën to kiun ne, pare noh a ma voh poë varih manih pa ma naire, ke' pa ma koreere. Pare ohop ne a ma ohop rë. Pare nok a ma ohop vihvih nee to hinhin me ne sih, ko uris rë nee to kun tonun po ohop pamëh. ⁶ Ka manih pa ma taëen apa'puh nee to iu iho' vovoh rakah ne pa ma ö ihiho' po te' susunön, me manuh koman a ma iuun hinhin sone' pee, nee to iu rakah ne a iho' po matan. ⁷ Pare iu rakah ne pan a napan se ta ne rapoë pa ma ö totoaan, pare popoka' ne rapoë o te' apuh.

⁸ "Ivëhkëk, eöm se nat nem koman nem pan a napan se popoka' a non neöm 'a Tövavaasis', suk ataeah, e Sosenën varoe ko a paeh a Tövavaasis peöm. Ke eöm kurus varih a kën tom kea. ⁹ Paröm nat nem poka' ta pah te' va po oeh vëh 'e Tamön', suk ataeah eöm to te' varoe me ko nem a pah Tamëneöm to te' non pa vöön va kin, ivëh e Sosenën. ¹⁰ Paröm nat nem koman nem pan a napan se poka' a non neöm 'o Sunön', suk ataeah, a pah Sunön ro ko peöm, ivëh e Kristo. ¹¹ Ka te' to apuh non

manih peöm, e' a te' kikiu, e' to kiu non manih peöm. ¹² Ka te' se keh kë koman hah a non, e Sosoenën se vöknah en pe'. Ka te' se keh vöknah hah a non, e Sosoenën se kë en pe'."

E Ieesu' To Soe Tavus A Taate' Hat Po Te' Vavaasis To Nat I Ne O Vavaasis Pe Mosës, Me Ro Parësi'

Mak 12:40, me Luk 11:39-52; 20:47

¹³⁻¹⁴ E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe pan, "Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me eöm o Parësi', eöm o te' o moko' rivon rakah. Paröm pikpiuk, eöm rakah ko varih to susunpip nem a napan pa nö manuh pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. O upöm te' to kehkeh nö ne nën köm sosoepip e nem pee. Suk eöm to hikta onöt nem a nö nën.*

¹⁵ "Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to vavatvi kov e nem sih po oeh me manih tahi' pan eöm se ep këh ma' ta ma te', kee suk a taate' hat peöm. O poen nöm to taum em po te' poë varih, eöm to vanun em pee. Ivëh, ke eöm kurus se nö em po sura' ësës tamoaan.

¹⁶ "Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me o Parësi', eöm o kekeho'. Eöm to kehkeh vovoh ke nem sih a napan pa matop raeo, ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem. Eöm me to sosoe nem sih pan, ta pah te' se keh nok a soe man pe' manuh pa Iuun Hinhin

* 23:13-14: O upöm te' nat to kokoman ne pan a meh soe to te' non koman a ves 13-14. A soe pamëh to sosoe va non manih pan, "Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to nat rakah nem a piuk o si' köövo amop, paröm öt këh raeo a ma iuun pee. Paröm piuk hah ëm pa nok a ma hin rë. Ivëh, ko poen no vahutët pe Sosoenën se tavus, eöm se kon o kamis o pöh apuh rakah. Suk a ma taate' hat peöm." Ep na pe Mak 12:40.

Apuh pe Sosoenën marën a vakikis a soe pe', eöm se soe em pan, e' se vaörakuk en pa soe man pe'. Ivëhkëk, ta pah te' se keh nok rakah a soe man pe' pan a gol to pet non pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosoenën, a, eöm se soe em pan, e' se vatet rakah a soe man pe'." ¹⁷ E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe pan, "Eöm rakah varih to te' va nem manih pa ö no te' ponki' komë to te' va ne sih, paröm te' pet va e nem manih po te' kekeho'. Ataeah to apuh non manih po epep pe Sosoenën, a gol, ke' a Iuun Hinhin Apuh? A gol to pet non sih manih pa Iuun Hinhin Apuh, pare' te' non a tah vivihan. Suk e' to pet non pa iuun pe Sosoenën. ¹⁸ KeteH to nok a soe man pe', pare' vakikis na a soe pamëh manuh pa pok vapenpen pe Sosoenën, köm soe kem pe' pan, e' se vaörakuk en pa soe man pe'. Ivëhkëk, e' se keh vakikis na a soe man pamëh manuh po he' to tok non pa pok vapenpen pe Sosoenën, a, köm soe kem pe' pan, e' se vatet rakah a soe man pe'. ¹⁹ Eöm o kekeho', ataeah to apuh non po epep pe Sosoenën, o he', ke' a pok vapenpen? O he' to tok non pa pok vapenpen, pare' te' non a tah vivihan. ²⁰ Ivëh, ka te' to nok a soe man pe', pare' vakikis a soe man pe' manuh pa pok vapenpen, e' to vakikis a soe pamëh manuh pa pok vapenpen me a ma tah to tok ne nën. ²¹ Ka te' to nok a soe man pe', pare' vakikis a soe man pe' manuh pa Iuun Hinhin Apuh, e' to vakikis a soe pamëh manuh pa Iuun Hinhin Apuh me a ma tah to pet ne nën. ²² Ka te' to nok a soe man pe', pare' vakikis a soe man pe' manuh pa vöön va kin, e' to vakikis a soe pamëh manuh pe Sosoenën me a ö iho' pe'.

²³ "Varenan rakah peöm o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to kökök nö nem sih a ma tah na to hovën marën a vaninin vih a taëën, a ma tah poë varih nöm to nep, paröm ununun a havun ö tah, ko kon

tane' a pah ö tah nën, ko he' na e Sosoenën. Ivëhkëk, eöm to vanun voh em pa ma meh taate' to te' apuh oah ne a taate' he'he'. A ma taate' apuh poë varih to te' ne manih komön o Vavaasis pe Mosës. Ee ivarih a ma taate' poë varih, a taate' va pa va'aus a ma te' arus no a napan to kehkeh mirö' ne rapoë, me a taate' ururuan, me a taate' va pa vaman e Sosoenën. Eöm se vavatet rakah nem a ma taate' poë varih, paröm he'he' nem na e Sosoenën a pah ö tah nöm to kon tane' manih koman a ma tah nöm to nepnep nem. ²⁴ Eöm varih to iu matop nem sih a napan, ivëhkëk, eöm o kekeho'. Paröm vavatet vatëh nem a taate' he'he', ko vanun em pa ma taate' apa'puh. Ivëh, köm te' va e nem manih pa te' to kon tane' a kuvi manih po kaak pe'. Ivëhkëk, e' to hikta ep pet non pa tampu to te' non po kaak, pare' kaak va'peh me en pe'.

²⁵ “Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat i nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to pupui vavoon varoe nem a tonun a ma kap me o peret. Ivëhkëk, manih pa komëneöm no a taate' hat, me a taate' kaveo to puh rakah e non. ²⁶ Ke eöm varih o Parësi', eöm o kekeho', vamomoaan nöm se pupui vavoon a koman a ma kap, me a ma peret, kee te' voon ne, köm pah pupui vavoon po' a ma ö tonun. E' to te' akuk va kov e non manih peöm. Eöm se panih momoan a ma taate' hat peöm, paröm vovoh po' ke nem a napan.

²⁷ “Varenan rakah peöm o te' vavaasis to nat i nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to te' va nem manih pa kove' te' mët, paröm ep vavih e nem manih mahën, ivëhkëk, manih pa komëneöm, a kove' te' mët to te' e non, köm kakaun a tonun a kove' pamëh po uh kakaare. Ivëh, ka manih tonun a kove' pamëh to parin a matan vavih rakah pa ep. Ivëhkëk, manih pa koman a kove' pamëh to puh

rakah non pa ma soa' te' me a ma tah koa. ²⁸ E' to vatoe akuk va kov e non manih peöm no a napan to ep ka ne neöm ko koman ne pan, eöm o te' to nonok nem a ma taate' totoopin. Ivëhkëk, manih pa ma komëneöm to puh rakah ne pa ma piuk me a ma taate' hat.

²⁹ “Varenan rakah peöm o te' vavaasis to nat i nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon rakah, paröm pikpiuk. Eöm to nok vavavih a ma kove' no te' vanënën soe to mët ko pe ne, paröm vatëk vavavih o kove' po te' varih to nonok ne a ma taate' totoopin to mët ko pe ne. ³⁰ Paröm sosoe nem sih pan eöm se keh te' voh nem po poen voh pa kën sipun, eöm to hikta onöt nem a va'aus raeo pa ip vamët o te' vanënën soe. ³¹ Ivëh, ka soe koman peöm ivëh to vataare en peöm ivarih o pus koa' po te' varih to ipip vamët voh ne po te' vanënën soe. ³² Ivëh, köm vapuh rakah em pa taate' hat voh pa kën sipuineöm.

³³ “Eöm to te' rakah va e nem manih po kuru', eöm to hikta onöt nem a rusin këh e Sosoenën pö ne' se vanö a neöm manuh po sura' ësës tamoaan. ³⁴ Ivëh, kö' se soe keo' peöm pa tah va'ih, eö' se vanö ka nös neöm o te' vanënën soe, me ro te' varih to te' me ne a ma kokoman vih, me ro tövavaasis. Ka ma pa paeh va pee nöm se ip vamët. Paröm ni em po upöm pee manih pa kuruse. Paröm öt o upöm pee, ko rëp raeo po uris koman a ma iuun hinhin sone' peöm. Ko nö vavah pa vaiu raeo pa ma vöön peöm marën a vakmis raeo. ³⁵ Ivëh, ka hat va pa napan varih to ip vamët voh o te' vanënën soe, me ro te' varih to nonok ne a ma taate' totoopin, ne eöm varih se teen rakah. O te' varih ne sipuineöm to ip vamët voh to taneo non manih pe Ebel, a te' totoopin, pare ipip vamët voh ne sih o te' vih poë varih, ko hik non manih pa mët pe Sakarias sunai' Berekia'. E Sakarias, e' a te' ësës he' sunön po Jiu'

nee to ip vamët voh poë manih topnin a iuun pe Sosoenën me a pok vapenpen pe'. A taate' va pa ip vamët o te' ësës he' sunön po Jiu', ne Sosoenën to vate' voh manih po te' to te' to'to' ne kuru se kon kamis suk a ma te' poë varih. ³⁶ Eöm me to nonok e nem pa taate' pamëh, ivëh, kö' soe vaman rakah keo' peöm, e Sosoenën se vateen a neöm o Jiu' pa ma mët poë varih, pare' vakmis suk en peöm.”

E Ieesu' To Tamak A Vöön Va Jerusalëm

Luk 13:34-35; 19:41-44

³⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “Jerusalëm, Jerusalëm, eöm a ma nap susunön to töstösvös nem sih a ma te' vanënën soe ne Sosoenën to vanö nös manem peöm. A ma poen peo neö' to iu ununun no' sih a ma koa' pën, vamanih pa ö ne toa' sin to ununun va non sih a ma sone' pe' manih pa paan a paknaneah. Ivëhkëk, eöm to hikta iu nem. ³⁸ Pënton nem öm, eö' e Sunön to këh voh eo' pa vöön peöm me a Iuun Hinhin Apuh peöm. ³⁹ Eö' to soe va keo' peöm manih pan, eöm hikta se ep hah a nem neo' manih po oeh vëh, ke' onöt rakah pa ö sö' hah va ma' manih pe Sunön peöm, köm soe em pan,

‘E Sosoenën se tapui a te' vëh to nö ma' pa ëhnan e Sunön.’”

Sng 118:26

24

E Ieesu' To Soe Pan A Iuun Hinhin Apuh Se Takök

Mak 13:1-2, me Luk 21:5-6

¹ E Ieesu' to këkëh ko non a sinten a Iuun Hinhin Apuh, ka ma vamomhë pe' nö ee ma' manih pe'. Ko vataare poë a ma iuun va pa Iuun Hinhin Apuh. ² Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke rapoë pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma iuun kurus varuh na to ep no, ee kurus se tatakök ee.

Ahikta pah vös to onöt non a tok pa tonun a meh. Ahik. E'e se taru kunah kurus ee ma'."

*E Ieesu' To Soe Pan A Ma Punis Peo Se Tavus Ma'
Mak 13:3-13, me Luk 21:7-19*

³ Vasuksuk ne Ieesu' to iho' non Tope Öliv, ka ma vamomhë varoe pe' nö ee ma' manih pe', pare hi poë pan, "Soe ka möm ah o poen poanheh no a ma tah poë varih se tavus. Me o vëknöm taeoh nemöm se inan suk to tavus ma', pamöm nat po' o poen hah pën me o poen no oeh vëh se hik."

⁴⁻⁵ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, "Matop vavih nem, ta pah te' tome' piuk ka neöm. A nap peo rakah se nö ma', pare popoka' ne a ëhnaneo', pare soe vamanih pan, 'Eö' ivëh e Kristo', pare piuk ee pa napan. ⁶ Eöm se tēnan o vapus me o vahutët va po vapus, to nönö non ma'. Ivëhkëk, eöm se koe a naöp. A ma tah kurus poë varih se tavus ee. Ivëhkëk, o poen no oeh se hik to me' e non pa tavus ma'. ⁷ A napan va pa pah muhin se sun, pare vapus me ee pa napan va pa meh muhin. Ka matop vih pa pah te' sunön se sun, pare' vapus me en pa te' matop vih pa meh te' sunön. Ka manih pa ma meh muhin no o maë apuh se tavus, ka rikrik kö en. ⁸ A ma tah poë varih se tavus momoan vamanih pa ö ne köövo to hara' o kamis va pa ö ne' to kehkeh vahuh non."

⁹ "O te' se öt a neöm, pare vakmis ee peöm ko ip vamët ee peöm. A ma muhin kurus se heve ov e ne peöm, suk eöm to vaman, paröm vatet a nem neo'. ¹⁰ Manih po poen pamëh, a nap peo rakah to vaman voh ee peö' se tarih, ko vikuh ee peöm pa nap hat. ¹¹ Ko te' vanënën soe pikpiuk se tavus ma', pare piuk a ma nap peo rakah. ¹² Ka napan he' tonun ee pa taate' vih vëh, a taate' iu te', suk a taate' hat to pupu va'puh nö e non ma'. ¹³ Ivëhkëk, o te' varih to te' vakis ne pa te' a ma punis, pare öök na po poen no

o oeh se hik, e Sosoenën se hehe en pee. ¹⁴ Ka Soe Vih va pa Matop Vih Pe Sosoenën no a napan se vavaasis manih po oeh avoes, ka napan sih tenan voh, ko oeh pah hik po' en.”

*A Punö' Hat Rakah Se Tavus
Mak 13:14-23, me Luk 21:20-24*

¹⁵ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “Eöm se ep rakah em pa Tah A Pah Hat Rakah no a te' vanënën soe vëh e Dëniël to sosoe suk voh non. A Tah Hat pamëh to sun non pa iuun pe Sosoenën. Ka te' to ëhëh non a soe, e' se maaka vavih rakah non pa pusun in a soe pamëh. ¹⁶ Manih po poen no a Tah Hat pamëh se tavus ma' ka napan varih to te' ne manih pa muhin va Jiutia', ee se rusin ee manuh pa moeh totope. ¹⁷ Ka ta pah te' se keh tok non pa tonun iuun pe', ka Tah Hat pamëh tavus e' to hikta onöt non a kunah tane' tonun iuun pa kokon tavus a ma tah pe' to pet ne koman iuun, e' se rusin en. ¹⁸ Ka te' vëh to te' non pa rak pe', e' to hikta onöt non a tapiun vos hah iuun pa kon ohop rë pe'. ¹⁹ Varenan rakah po köövo kikiuk me ro te' köövo varih to vasisi' ne o koa' pee manih po poen pamëh, suk ee to hikta onöt ne a rusin vëhö'. ²⁰ Manih po Poen Apaapo me o poen no a tuvuh apuh rakah se tavus ma', eöm hikta onöt nem a rusin vëhö' këh a punis apuh pamëh, ivëh, köm se hinhin vakis nem manih pe Sosoenën, ke' se va'aus a neöm. ²¹ Manih po poen pamëh no a punis apuh rakah se tavus. Moaan voh po poen ne Sosoenën to nok voh o oeh, pare' nö non ma', ko tavus non manih kuru no a punis to matan va non manih to hikta tavus voh. Ka amot me no o vu punis pamëh to hikta onöt non a tavus hah. ²² Ke Sosoenën se keh hikta moes a ma poen va pa ma punis poë varih, a napan kurus se ro vahik voh ee. Ivëhkëk, e Sosoenën to koman non a napan varih

to vaman ne e Ieesu'. Ivëh, ne' to vakökööt suk voh pa ma poen poë varih.

²³ “Manih pa ma poen poë varih, no te' se keh soe ka neöm pan, ‘Ep këk öm, e Ieesu' Kristo ivëh, ke', e' ivöh.’ Eöm se koe a vaman raoe. ²⁴ Suk ataeah, o Kristo vapikpiuk, me ro te' vanënën soe vapikpiuk se tavus ma', pare vatvus a ma kiu apa'puh me a ma tah vatoksean. Ee to hikta onöt ne a nok a ma tah poë varih manih pa napan ne Sosenën to soe a ö ne' se kon hah raoe. Ee se piuk vahok ee pa napan. ²⁵ Kuru, nö' to kömköm vovoh a no' neöm a tah pamëh he me' e non pa tanok.

²⁶ “Ivëh, ka napan se keh soe ka neöm pan, e Kristo to te' non manuh po meoh oeh, köm nat nem nö nën. Kee se keh soe ka neöm pan, e' to te' vakoan non manuh, koe a vaman. ²⁷ Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö ma', ka napan se ep a neo'. E' se matan va non manih pa ö no a vakës to vavakës non manuh pa akis. Ka napan se ep a tah pamëh pa ma muhin kurus.

²⁸ Manih pa ö poanheh no a tah koa to pët non, manih pa ö pamëh a ma növan ënëen tah koa to tötönun ne sih nën.”*

A Hah Pe Koa' Te' Pa Napan Kurus

Mak 13:24-27, me Luk 21:25-28

²⁹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe vamanih pan, “O poen no a ma punis poë varih to hik ee, ka ma te' tah varih tanok pet,

* 24:28: E Ieesu' to soe vapipino' a ö no a soe pe' se tavus vamaaka pa matëera napan. E' to te' va non manih pa taate' po növan ënëen tah mët. A ëhnëero növan poë varih, o valjah. O növan poë varih to ënëen varoe ne sih a ma tah mët to taneo ne a koa. A ma valjah peo to nöno ne ma' marën a ëen a tah mët. O te' se keh ep a ma valjah peo to vatvi ne kin, ee to nat ee pan a tah mët to te' non nën. E' to te' akuk va kov e non manih pa ö no a napan se ep e Ieesu' se hah vamaaka va ma', e' to hikta se savakoan nö non ma'.

'A potan se popoen,
 ka sivö hikta se paapa non.
 O vesun se vu'vu' tane' ee ma' akis.
 Ko kakis vöh akis se panih,
 ko takö ee.' ”

Ais 13:10; 34:4

³⁰ “Manih po poen pamëh, e' se te' non o väknöm se tavus manuh pa akis to vateera' a no neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö ma', ka napan kurus va po oeh se vaokook. Ee se ep a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö va'peh me ma' a unöh manuh pa akis. Eö' se nö me ma' o kakis apuh me o maaka. ³¹ A suvin se tanih, pare' kopös rakah en po oeh kurus, ke eö' se vanö ma' o ankerö' peö', kee ununun tane' ma' a napan ne Sosenen to soe a ö ne' se kon hah raeo po taana' ö noton in o oeh.”

O Vavaasis Va Po Naon Vëh O Fik To Vamaaka Non A Hah Pe Kristo

Mak 13:28-31, me Luk 21:29-33

³² E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare soe pan, “Eöm se kon tane' o vavaasis manih po naon vëh o fik. A ma pean se keh koos ma', pare pau vavoon hah ma', a, köm nat em po poen no a potan se pa, to taneo en. ³³ Ke' te' akuk va kov e non manih pan, o poen ne eöm se ep in a ma tah poë varih se tavus, eöm se nat em po poen hah peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus to öök vatët en ma' manih po hopa'. ³⁴ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. A ma napan va kuru to hikta se mët vahik ne, ka ma tah poë varih se tavus ee ma'. ³⁵ A akis me o oeh se hik ee, ivëhkëk, a soe peö' to hikta se hik non, e' se te' tamoaan e non.”

Ahikta Te' To Nat Non Po Poen Me A Aoa' No A Ma Tah Poë Varih Se Tavus

Mak 13:32-37, me Luk 17:26-30; 17:34-36

³⁶ “Ivëh, ka hikta pah te' to nat non, po poen me a aoa' ne eö' to sosoe suk no'. O ankerö' va pa vöön va kin, me eö' e koa' pe Sosenen, emöm to hikta nat nem po poen ne eö'

se hah ma', e Tamön varoe to nat non. ³⁷ A ma taate' varih to tanok voh manih po poen pe Noa' se tanok pet ee manih po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se hah ma'. ³⁸ O poen no a unat apuh to hikta tavus avoe' voh non ma', a napan to enëen e ne ko kakaak e ne. Pare vavaen e ne, ke' antoen rakah po poen ne Noa' to hop en po parö' me ra kën tom sinan pe'. ³⁹ Ee to posean voh ne pa ma taate' varih, pare hikta nat ne pataeah se tavus manih pee. Ee to te'te' pinpiun vah ne ka unat tavus ma' ko kopös rapoë, kee mëtmët vahik ee. A ma taate' poë varih to se vatoe e non po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö ma'. ⁴⁰ Manih po poen pamëh no a poa te' to kikiu ne pa rak, ke Sosenën se me en pa paeh, ko këh en pa meh. ⁴¹ A poa köövo se nonok praoa', ke Sosenën se me en pa paeh, ka meh ne' to këh en.

⁴² Ivëh, köm se ut vavih nem ko te' vamatop nem, suk eöm to hikta nat nem po poen poanheh ne Sunön peöm Ieesu' Kristo se hah ma' manih po oeh vëh. ⁴³ Eöm se nat va nem manih pan, e tövaneah pa iuun se keh nat momoan en po poen no a te' kakaveo se nö ma', e' hikta se vatö ke non a te' kakaveo a iuun, ke' kök, pare' ho. ⁴⁴ Ivëh, köm se te' vamatop nem pa ma poen kurus, suk eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus tome' vöhnun a ma' neöm.”

A Soe Vapipino' Va Pa Poa Te' Kikiu, A Te' A Vih Me A Te' A Hat

Luk 12:42-46

⁴⁵ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A te' kikiu to te' me pö' e non po kokoman vih, pare' matop vavih e non pa kiu pe'? E sunön koman pe' se kon poan e susun po te' kikiu pe', pare' he'he' non raoe a taëen po poen ne sunön to vate'. ⁴⁶ Amot no e sunön pe' se hah ma', pare' këh taum a te' kikiu pe' to te' avoe' va e non pa ö ne' to soe va voh in poan, a, a te' sunön se he' poan

o voen vih pe'. ⁴⁷ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' sunön se vaho' en pa te' kikiu pe' pa matop a ma tah kurus pe'. ⁴⁸ Ivëhkëk, ataeah po' se tavus pa ö no a te' kikiu se keh te' non a te' kikiu hat, pare' keh koman va non manih pan, 'E sunön peö' hikta se nö vëhö' hah no ma'.⁴⁹ Ivëh, ka te' kikiu pamëh taneo en pa ip o upöm te' kikiu, pare' vavaäën me e non po te' kakaak vatëh. ⁵⁰ A te' sunön pe' se vöhnun ma' poan po poen ne' to hikta vamatop non, me a aoa' ne' to hikta nat non. ⁵¹ Ka te' sunön se vakmis rakah en pa te' kikiu pamëh. Pare' veo en pe', ke' nö ko te' va'peh me non pa nap moko' rivon. Manuh nën no a napan se vaokook kov e ne, pare vakuskus rivon kov e ne po kamis.

25

A Soe Vapipino' Va Pa Havun Köövo Sepe'

¹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se tavus ma', a Matop Vih va pa Vöön va Kin se matan va non manih po vahutët va pa havun köövo sepe' to kon a ma ram pee, pare öhön ee pe voe tövaen manuh hanan. ²⁻⁴ Ka manih pee, a havun köövo sepe' poë varih, no a tönim to papön, suk ee to kon a ma ram pee, ivëhkëk, ee to hikta te' va'peh me ma' ta ma meh ö kompo'* ov in a ma ram. Ka meh tönim to natsean, pare kon a ma ram pee, ko isu a ma puto kompo', pare te' va'peh me ee ma' pa ma te' ram pee. ⁵ Ivëhkëk, e voe tövaen to hikta nö nö vëvëhö' non ma', ko köövo sesepe' poë varih mët rakah ee po mamaasoe, pare koroh varo rakah ee.

⁶ Pa topnin poen rakah no a napan to pënton a pah te' to soe vamanih, 'E voe tövaen to nö en ma'. Sun öm,

* ^{25:2-4}: O kompo' no Jiu' to vavapnih ne po ram nee to nok tane' manih po voa' naon vëh o Öliv.

paröm öhön eah. ⁷ Ivëh, ka kën mon sesepe' poë varih sun, pare vamatop ee pa ma ram pee. ⁸ Ivëhkëk, a tönim sepe' papön varih to sun, pare soe ke ra tönim natsean pan, 'He' a möm ta ma te' ö kompo', kemöm vapnih a ma te' ram pemöm. A ma te' ram pemöm to mute' ee, suk o kompo' to kit en.' ⁹ Ivëhkëk, a tönim köövo sepe' natsean varih to piun rapoë, pare soe pan, 'Ahik, o kompo' va'ih to hikta antoen a rora kurus. E' to vih non peöm se nö, paröm voen ma' ta ma te' ö kompo' koman peöm.' ¹⁰ A tönim köövo sepe' varih to posean vure pa nö pa vavoen kompo'. Ke voe tövaen nö en ma'. Ka tönim köövo sepe' natsean varih to te' vamatop ne sih, nö va'peh me ee pe' manuh pa taëen va po vaen. Kee ho ee koman iuun, ko panih ee ma' po hopa'.

¹¹ Vasuksuk no a meh tönim köövo to hah ma', pare ep o hopa' to papanih en, pare tekteok ne o hopa', pare sosoe ne pan, 'Sunön, Sunön, peret ka nös möm ah.' ¹² Ivëhkëk, e voe tövaen to soe ma' pan, 'Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, Eö' to hikta nat no' peöm.' ”

¹³ Ivëh, ke Ieesu' soe ke po' rapoë pan, “Eöm se te' vamatop nem, suk ataeah, eöm to hikta nat nem po poen, me a aoa' poanheh ne eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se hah ma'.”

*A Soe Vapipino' Va Pa Nap Kiu To Kon A Moni' Pe Torara Pee
Luk 19:11-27*

¹⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va e non manih pe torara to kehkeh nö non pa meh muhin, pare' vaoe na a ma te' kikiu pe', kee nö ma' ke' he' vakëkëh raeo a ma tah pe' te matop ne. ¹⁵ E' to he' suk na o nat pa ma paeht te' kikiu pe'. E' to he' en pa pah te' kikiu pe' pa K5,000.00, ka vapöök ne' to he' a K2,000.00, ka vakön pa K1,000.00. E' to he' vahik rapoë a moni' pe', pare' nö po' en pa meh

muhin pa vavih. ¹⁶ Ka te' vëh to kon voh a K5,000.00, to vakiu vëvëhò' rakah en pa K5,000.00 pamëh, pare' kon en pa meh K5,000.00 to tok ma'. ¹⁷ Ka te' vëh to kon voh a K2,000.00, to vakiu a K2,000.00 pamëh, pare' kon a meh K2,000.00 to tok ma'. ¹⁸ Ivëhkëk, a te' vëh to kon a K1,000.00, to te' a moni' pamëh, pare' en a kove' manih po oeh ko pe en pa moni'.

¹⁹ E torara pee to te' varë vahik en, pare' hah en ma', pare' hi en pa ma te' kikiu pe' pa ö nee to nok vah va in a moni' pe'. ²⁰ Ka te' kikiu vëh to kon voh a K5,000.00, to nö me en ma' pa meh K5,000.00. Pare' soe ke torara pe' pan, 'Torara peö', eën to vaman voh e nom peö' se matop vavih no' a K5,000.00 pën. Eö' to vakiu voh a moni' pën, parö' kon eo' pa meh K5,000.00 to tok ma'.' ²¹ Ke torara pe' soe ke poan pan, 'Eën a te' kikiu vih rakah. Eën to nok voh a kiu vih rakah, parën matop voh nom a si' tah sone'. Ivëh, kö' vaman e no' pën se matop e nom pa ma tah peo peö'. Nö mah, ko vaeö me a neo'.'

²² Ka te' kikiu vëh to kon a K2,000.00 nö me en ma' pa meh K2,000.00. Pare' soe ke torara pe' pan, 'Torara peö', eën to vaman voh e nom peö' se matop vavih no' a K2,000.00 pën. Eö' to vakiu voh a moni' pën, parö' kon eo' pa meh K2,000.00 to tok ma'.' ²³ Ke torara pe' soe ke poan pan, 'Eën a te' kikiu vih rakah. Eën to nok voh a kiu vih rakah, parën matop voh nom a si' tah sone'. Ivëh, kö' vaman e no' pën se matop e nom pa ma tah peo peö'. Nö mah, ko vaeö me a neo'.'

²⁴ Ka te' vëh to kon voh a K1,000.00 nö ma', pare' soe ke torara pe' pan, 'Torara peö', eö' to nat e no' pën no a taate' pën to parin a hiva'. A ma taëën nën to ënëën nom sih, ee a ma taëën nën to hikta nep voh. Parën osoes nom a voa' nën to hikta po'po' voh. ²⁵ Ivëh, nö' to nanaöp suk voh no', parö' nö ko kooan eo' pa K1,000.00 pën manuh po

oeh. Ke' iva'ih a moni' pën.'

²⁶ Ke torara pe' soe ke poan pan, 'Eën a te' hat rakah, parën karauh. Eën to soe ka neo' pan, eën to nat e nom peö' to enen no' sih a ma tah nö' to hikta nep voh. Me eö' to osoes no' a voa' nö' to hikta po'po' voh. ²⁷ Ivëh, kën hikta vaho' suk po' voh a moni' peö' ataeah pa benk, kö' se hah ma', ko kon a moni' peö' me a te' to te' oah non.'

²⁸ Ke torara soe ke a meh te' kikiu pan, 'Öt këh a te' vëh a K1,000.00, parën he' a te' vëh to te' me non a K10,000.00.

²⁹ O te' varih to vaneah ne a ma si' tah keok, eö' se he' oah eo' pee pa ö nee to öt va ne. Ivëhkëk, o te' varih to hikta vaneah ne a ma tah peo, eö' se kon këh eo' pee pa ma si' tah nee to vaneah ne.'

³⁰ Ke torara soe pan, 'Vi na öm a te' kikiu karauh vëh manuh pa vöön popoen. Manuh pa vöön pamëh no a napan se vaokook kov e ne, pare vakuskus rivon kov e ne po kamis.'

E Koa' Te' Pa Napan Kurus Se Kiiki A Napan Kurus

³¹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se hah me ma' o kikis peö' manih po oeh vamanih pa te' Sunön me ro ankerö' peö'. Eö' se tavus a te' Sunön, parö' iho' pa ö ihiho' pa te' sunön marën a kiiki a ma taate' pa napan. ³² Ka napan va po oeh kurus tönun ma' manih peö'. Kö' ki vakëh eo' pee po pöök kum. Ke' matan va non manih pa te' mamatop sipsip to ki vakëh o sipsip me ro meeme'.

³³ Eö' se vaho' o te' varih to nonok ne sih a ma taate' totoopin manih pa papmatö peö'. Ko te' varih to hikta vavatet voh ne a soe peö' pen Tamaneo' Sosenën se nö ee manuh pa papkiruk peö'. ³⁴ Ke eö' a te' Sunön se soe va eo' po te' varih to te' ne manih pa papmatö peö' to nonok ne sih a ma taate' totoopin pan, 'Nö ma' öm, eöm varih ne Tamön to tapui voh en peöm. Nö ma' öm, paröm te' nem manih pa Matop Vih ne Sosenën to vamatop anoeh voh a neöm, taneo

non ma' po poen ne Sosoenën to soe ko oeh tavus.' ³⁵ Suk ataeah, eö' to maë, köm makën em peö', ko manoe, köm he' em peö' pa ruen, kö' kaak eo'. Parö' te' varo këh no' a vöön peö', köm me em peö' pa ma iuun peöm. ³⁶ Ko poen nö' to arus rara, köm rara em peö', kö' hara' a hiinana, köm matop e nem peö', kö' te' no' pa nohnoh, köm nönö e nem na pa ep a neo'.'

³⁷ Ko te' varih to nonok ne sih a ma taate' totoopin se soe ee pan, 'Sunön, o poen poanheh nemöm to ep ka oah to maë, pamöm makën a oah? Me o poen poanheh nemöm to ep ka oah to manoe, pamöm he' oah a ruen kën kaak? ³⁸ O poen poanheh nemöm to ep ka oah to te' varo këh nom a vöön pën, pamöm vaoe a oah pa ma iuun pemöm? Me o poen poanheh nemöm to ep ka oah to hikta te' me nom to rara, pamöm he' oah o rara kën rara? ³⁹ O poen poanheh nemöm to ep ka oah to hara' nom a hiinana, me eën to te' nom pa nohnoh, kemöm matop ka nom oah?' ⁴⁰ Ke eö' a te' Sunön se piun rapoë, parö' soe ke rapoë pan, 'Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma moeh tah nöm to nok voh manih pa ma kea peö' varih, eöm to nok me em manih peö'.'

⁴¹ "Ke eö' a te' Sunön se soe vahik vakomanih, parö' soe ke po' o te' varih to te' ne manih pa papkiruk peö' to hikta nonok ne sih a ma taate' totoopin pan, 'Këh a na neo' öm. E Sosoenën to soe voh en peöm varih se kon kamis. Eöm se nö manuh po sura' vëh to hikta onöt non a mute'. A sura' pamëh to vamatop anoeh e non pe susun po ora' hat, me ro ankerö' pe'. ⁴² Suk ataeah, eö' to hara' voh no' o maë, köm hikta makën a neo'. Ko manoe, köm hikta he' a neo' ta ruen, kö' kaak. ⁴³ Parö' te' varo këh no' a vöön peö', köm hikta vaoe a neo' pa ma iuun peöm, ko hikta te' me no' to rara, köm hikta he' a neo' to rara. Parö' hara' no' a hiinana, me eö' to te' no' pa nohnoh, köm hikta nö ma' pa

ep a neo!'

⁴⁴ “Ka napan poë varih to antoen e ne pa piun a neo' pan, ‘Sunön, o poen poanheh nemöm to ep voh ka nom oah to te' maë nom, parën te' manoe nom? Me o poen poanheh nemöm to ep voh ka nom oah to te' varo këh nom a vöön pën? Me o poen poanheh nemöm to ep ka oah to hikta te' me nom to rara, me eën to te' nom pa nohnoh? Emöm ep voh nem a ma tah varih nih, pamöm hikta va'aus a oah?’ ⁴⁵ Ke eö' a te' Sunön se piun va in a soe pee manih pan, ‘Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma moeh tah kurus nöm to hikta nok voh manih pa ma te' peö' varih, eöm to hikta nok voh manih peö!'”

⁴⁶ “O te' varih to vatösoe voh ne, eö' e Sunön se veo eo' pee, kee nö ee pa vöön va po kamis te'te' tamoaan. Ko te' varih to nonok ne sih a ma taate' totoopin, ne eö' e Sunön se me eo' pee manuh pa vöön va kin kee kon ee po to'to' tamoaan.”

26

A Nap Susunön Po Jiu' To Nok O Kokoman Va Pa Ip Vamët E Ieesu'

Mak 14:1-2, me Luk 22:1-2, me Jon 11:45-53

¹ E Ieesu' to vavaasis vahik a napan, pare' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, ² “Eöm nat e nem eh? O pöök poen to me' avoe' e ne, ka Taëen Apuh va po Pasova' se tavus en. Manih pa Taëen Apuh pamëh ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus, nee se vaho' ee peö' pa koreera napan varih to hat ov a ne neo', pare ni a neo', ko vahan ee peö' pa kuruse.”

³ Manih po poen pamëh no te' susunön ësës he', me o te' apa'puh po Jiu' to tönun manih pa iuun pa Te' Susun po Te' Èsës He', a ëhnaneah e Kaëfas. ⁴ Manih po iho' pamëh, nee to nok o kokoman va pa ö nee se öt koe e Ieesu', ko ip vamët poë. ⁵ Ivëhkëk, ee to soe pan, “Ea se nat no nok a tah pamëh, ea se anoeh no ka Taëen Apuh va po Pasova'

oah voh. E' to hat non pa ö no a napan se ep a tah vëh ko kunkuin to vapus.”

*A Köövo To Uh A Pasun E Ieesu' Po Vanom
Mak 14:3-9, me Jon 12:1-8*

⁶ E Ieesu' to te' non pa vöön nee to popoka' ne Bëtani'. E' to te' non pa iuun pe Saëmon vëh to te' me voh non a mët töpa'. ⁷ E' to te' non koman iuun ka köövo nö ma' manih pe'. E' to te' ma' o puto vanom o pöh voen vapeah. Pare' ko' o vanom pamëh manih pa pasun e Ieesu' pa ö ne' to ënëen non. ⁸ A ma vamomhë pe' to ep a tah to tanok manih pe Ieesu', pare pah hara' vahat e ne, pare soe ee pan, “Vahvanih ke köövo ko' vakit akuk o vanom vëh? ⁹ Ea se keh vavoen o vanom vëh, ea se kon a moni' a pah apuh. Ka moni' pamëh na se va'aus o te' arus.”

¹⁰ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat en pataeah nee to sosoe suk ne, pare' soe ke rapoë pan, “Suk ataeah, köm vatamak e köövo vëh, a tah ne' to nok manih peö' to vih, pare' matan vavih. ¹¹ A nap arus se te' tamoan me e ne peöm. Ivëhkëk, eö' to hikta se te' tamoan me a no' neöm. ¹² E köövo vëh to ko'ko' o vanom manih pa pasuneo', e' to vamatop non a ö nö' se mët, kee pe ee peö'. ¹³ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, manih po oeh avoes no a napan se keh vavatvus ne a Soe Vih pe Sosoenën. Ee se vavasoe suk vavi' e ne pa tah ne köövo vëh to nok manih peö', ka napan sih koman hah ne poë.”

*E Jiutas Va Iskariot To Vikuh E Ieesu' Manih Po Te' Susunön
Ësës He'*

Mak 14:10-11, me Luk 22:3-6

¹⁴ Manih po poen pamëh no a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe Ieesu' to nö en manuh po te' susunön ësës he', a ëhnaneah e Jiutas Iskariot. ¹⁵ E Jiutas to nö, pare' soe pan, “Eöm se po' voen a neo' pataeah pa ö nö' se' he' a neöm e Ieesu'? Kee he' ee pe' po 30 voa' moni'

silva'.* ¹⁶ Taneo non po poen pamëh ne Jiutas Iskariot to iu vah këh non ta hanan ne' se vikuh vah va in e Ieesu'.

E Ieesu' To Vaëen Me Ra Ma Vamomhë Pe' Pa Taëen Apuh Va Po Pasova'

Mak 14:12-21, me Luk 22:7-14; 22:21-23, me Jon 13:21-30

¹⁷ O poen vamomoaan in a Taëen Apuh va pa Taëen Hikto Is vëh, o Pasova' to tavus en, ka a ma vamomhë nõ ee manih pe Ieesu', pare hi poë pan, "Eën iu nõm a õ nemõm se vamatop a Taëen Apuh va po Pasova' nih?"

¹⁸ Ke Ieesu' soe ken pee pa pah te', pare' soe pan "Eõm se nõ na pa vöön va Jerusalëm, parõm nõ manuh pa te' vëh, parõm soe keah pan, 'E Apuh to soe ma' pan, o poen mët pe' to öök vatët en, ke e' me ra ma vamomhë pe' se eën a Taëen Apuh va po Pasova' manih pa iuun pën.'"

¹⁹ O vamomhë to nok va ee manih pa õ ne Ieesu' to soe va i rapoë, pare vamatop ee pa taëen va pa Taëen Apuh va po Pasova' nën.

²⁰ A muhin to matanpoen en, ke Ieesu' iho', ko vaëen va'peh me ra ma vamomhë pe'. ²¹ Ee to ënëen ne ke Ieesu' soe pan, "Eõ' to soe vaman rakah keo' peõm, a paeh koman va peõm varih o vamomhë peõ' ivëh, se vikuh ka neo'."

²² A soe va'ih to vatamak rakah en pa ma vamomhë pe', kee taneo ee pa hi papaeh poë pan, "Sunõn, eõ' pö', ha?"

²³ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, "Eõm se keh ep a te' vëh to vaho' va'peh a koreneah me a te' koreneo' manih pa hun taëen vëh pa tis, e' ko a te' pamëh se vikuh ka neo' pa nap hat. ²⁴ Eõ' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se mët eo', vamanih pa õ no Puk Vapenpen to soe va non. Ivëhkëk, varenan rakah pa te' vëh to vikuh ka neo' po te' varih to hat ov a no neo' sih. E' to vih non pa õ no e sinan a te' pamëh se hikta vahuh voh poan."

²⁵ Ke Jiutas soe ke Ieesu' pan, "Apuh, eõ' pö', ha?"

* 26:15: O voen in o 30 voa' moni' silva' to onõt non a K2,400.00.

Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "E' to te' va i non nän."

E Ieesu' To Vaëen Me A Ma Vamomhë Pe'

Mak 14:22-26, me Luk 22:15-20, me 1 Kõrin 11:23-25

²⁶ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to ënëen ne, ke' kon a ö taëen, pare' hin na e Sosoenën, ko soe vavihvih ke na eah, pare' kök a ö taëen pamëh, ko ki vakëkëh ke ra ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "Kon öm a ö taëen vëh, ko ëen. A ö taëen va'ih e' a sionineo'."

²⁷ Pare' kon pet en na pa kap voaën, pare' soe vavihvih ke na e Sosoenën, pare' he' raoe, ko soe pan, "Eöm kurus varih se kaak manih pa kap va'ih, ²⁸ e' va'ih o era' peö', o era' pamëh to vataare non o vatompooan voon. O era' pamëh se tako' marën a voen hah a neöm a ma napan kurus. E' to vataare non a napan pan e Sosoenën se ihan anoe en pa ma hat pa nap peo, vamanih pa ö ne' to soe vaman vavoh. ²⁹ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, eö' hikta se kaak hah no' o voaën va'ih ke' onöt non po poen nö' se kaak va'peh me a neöm po voaën voon manuh pa Matop Vih Pe Tamön."

³⁰ Kee nok ee po vaëhëh, ko no ee Tope Öliv.

O Vamomhë Se He' Tonun Kurus Ee Pe Ieesu'

Mak 14:27-31, me Luk 22:31-34, me Jon 13:36-38

³¹ E Ieesu' to soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Kuru po poen vëh, ne eöm kurus se rusin këh em peö', suk ataeah, o Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe non pan,

'E Sosoenën to se ip vamët en pa te' utut sipsip,

ko sipsip se rusin vakëkëh ee.'

Sek 13:7

³² Ivëhkëk, eö' se sun tane' hah po vapeepe, parö' vovoh keo' peöm manuh Galili'."

³³ Ke Pita' piun a soe pe', pare' soe pan, "O upöm vamomhë se keh ep ataeah to tavus manih pën, pare

varurusin ee, suk o vaman pee to hikta te' kakis non. Ivëhkëk, eö' hikta onöt no' a rusin këh a oah.”

³⁴ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, “Nös pa popoen e toa' oete' se me' avoe' e non pa tötö, eën se kukön soe eom pan, eën to hikta nat nom peö'.”

³⁵ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, “Eö' hikta onöt rakah no' a soe vamanih pan, 'Eö' to hikta nat no' pën.' E' to onöt e non pa napan se ip vamët ee peö', kö' mët va'peh me eo' pën.”

Ko upöm vamomhë soe kurus pet va ee nën.

*E Ieesu' To Hinhin Non Manih Pa Rak Va Gëtsëmani'
Mak 14:32-42, me Luk 22:39-46*

³⁶ E Ieesu' to nö va'peh me ra ma vamomhë pe' pa ö muhin va Gëtsëmani'. Pare' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, “Iho' nem manih. Kö' nö, ko hin manuh pa ö vöh.”

³⁷ Ke Ieesu' me en pe Pita', pen a poa sunai' Sëbëdi', e Jëmis pen Jon, kee nö va'peh me ee pe'. E' to tamak vörep rakah en, ko hara' vapunis rakah e non. ³⁸ Pare' soe ke rapoë pan, “O kupu peö' to puh rakah non po tamak, kö' hara' ke no' pan eö' se mët eo'. Te' nem manih, paröm hinhin va'peh me a no neo'.”

³⁹ Ke Ieesu' huk amot këh en pee. Pare' vaho' rakah en pa pasuneah po oeh, pare' hinhin va non manih pan, “Tamön e' to vih non pën se nat nom he' a neo' o kamis va'ih. Ivëhkëk, Tamön eën se nat nom suk o iu peö', ahik, eën se vatet varoe o iu koman pën.”

⁴⁰ E' to tane' hah ma' pa ö ne' to hinhin non, pare' ep in a ma vamomhë pe' to koroh, pare' soe ke Pita' pan, “Eöm hikta onöt rakah ko nem a ut va'peh me voh a neo' pa ta pah aoa', ha? ⁴¹ Ut nem, paröm hinhin nem, eöm tome' ku' em pa ö no a punö' se tavus a neöm. O apen to iu e non pa vatet a ma taate' vih, ivëhkëk, o sionin to susunë e non pa vatet.”

⁴² E' to hah en, pare' vapöök hin va en manih pan, “Tamön, e' to vih non pa ö sö' vaniu këh eo' po kamis va'ih, ke', eö' se keh te' eo' po kamis pamëh. Kö' iu no' ataeah nën to iu nom se tanok va en manih pa ö nën to iu va nom.”

⁴³ E Ieesu' to hah tane' ma' pa hin, pare' nö en manuh pa ma vamomhë pe'. Pare' taum raoe to koroh ne, suk ee to mët rakah ee po mamaasoe.

⁴⁴ E' to këh hah en pee, pare' hah ko vakön hin hahah kov en. Pa pah ta hin vëh ne' to nonok moaan non.

⁴⁵ Vasuksuk ne' to hah en manuh pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, “Eöm koroh vavuriah avoe' e nem, ha? Pënton öm! O poen peö' to tavus en no a napan se he' ee peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus manih pa koreera nap hat. ⁴⁶ Sun öm, ka nö ee. A te' vëh to vikuh a neo' to nö en ma' pa öt a neo'.”

E Jiutas To He' E Ieesu' Pa Koreero Te' To Vakihat Me Ne Poë Mak 14:43-50, me Luk 22:47-53, me Jon 18:3-12

⁴⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' me non pa ma vamomhë pe', ke Jiutas a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe' öök en ma'. E' to nö va'peh me ma' a nap peo rakah to te' me ne a ma rapis rë, me a ma tanaon. O te' susunön ësës he', me a nap susunön po Jiu' to vanö ma' rapoë. ⁴⁸ Ke Jiutas a te' vëh to vikuh in e Ieesu' pa koreera nap hat, to he' ma' o vëknöm manih pa napan pan, “A te' vëh nö' se keh uma' eah, e' kuru a te' pamëh, söm öt eah.”

⁴⁹ Ka varu' vakomanih ne Jiutas to tavus manih pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, “Poen avih, Apuh!” Pare' uma' en pe'.

⁵⁰ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Kea, nok vëvëhö' a tah nën to nö ma' pa nok manih peö'.”

Ka napan varih to nö me ma' e Jiutas, öt poë, ko nohnoh ee pe'. ⁵¹ Ka pah te' to te' va'peh me non e Ieesu', e' e vamomhë koman pe' to ep a tah to tanok manih pe Ieesu',

pare' rëh tane' o rapis rë pa ö pepet pe', ko moes kurus en pa tenan a te' kikiu pa Te' Susun po Te' Èsës He'. ⁵² Ke Ieesu' soe ke vamomhë pe' pan, "Vaho' hah o rapis rë pën manih pa ö pepet pe'. O te' varih to vavapus me ne o rapis rë, o rapis rë pamëh se mirö' koman hah en pee. ⁵³ Eöm to nat pö' e nem, eö' se keh hin e Tamön a ö ne' se he' a ma' neo' o pöh havun me ro pöök kum ankerö' vëvënsun, kee va'aus a neo', e' se he' en peö'. ⁵⁴ Ivëhkëk, eö' se keh nok va nën, a soe to kiun non po Puk pe Sosoenën to hikta onöt non a tavus vaman. O Puk pe Sosoenën to soe non pan, a ma tah kurus rakah poë varih se tavus ee manih peö'."

⁵⁵ Ke Ieesu' soe ke ra napan varih to nö ma' pa öt poë pan, "Eöm nö ma' pa öt a neo', paröm te' em ma' pa ma rapis rëerë, me a ma tanaon ke pan, eö' a te' kakaveo toh? A ma poen kurus nö' to te' tamoaan e no' koman a luun Hinhin Apuh, parö' vavaasis no' sih. Ivëhkëk, eöm hikta iu öt po' voh a nem neo' nën toh? ⁵⁶ Ivëh, ka ma tah poë varih tavus marën a vapuh a soe no a nap vanënën soe to kiun voh manih po Puk pe Sosoenën." Ko vamomhë pe Ieesu' varurusin këh ee pe'.

Ee To Vaho' Ee Pe Ieesu' Po Vahutët

Mak 14:53-65, me Luk 22:54-55; 22:63-71, me Jon 18:13-14; 18:19-24

⁵⁷ O te' varih to öt e Ieesu' to me ee pe' manuh pa iuun pa Te' Susun po Te' Èsës He' vëh e Kaëfas. A iuun pamëh no o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ra nap susunön po Jiu' to vatönun ne nën. ⁵⁸ E Pita' to suksuk amot nö e non ma' pa napan to meeme nö ne e Ieesu'. Pare' ho en koman a eean vëh to tavi non a iuun pa Te' Susun po Te' Èsës He'. Pare' iho' va'peh me e non po te' utut, suk e' to kehkeh ep non pataeah se tavus manih pe' Ieesu'. ⁵⁹ Ko te' susunön ësës he', me ro Kum Te' Susunön po Jiu' vaoe ee na pa ma meh te', kee nö ee ma', pare

vava'aus ee pa vatvus ma' a ma soe piuk ov in a ma tah ne Ieesu' to nok voh. Suk ee to kehkeh taum ne ta hanan nee se ip vamët koe vah va in poë. ⁶⁰ Ka nap peo rakah nö ma', pare vapoka' ee pe' pa ma piuk peo. Ivëhkëk, o Vakum Te' Susunön po Jiu' to hikta taum ta soe man to vih non nee se ip vamët suk poë. Ivëhkëk, a meh poa te' to nö ma', ⁶¹ pare soe ee pan, “A te' vëh to soe voh pan, ‘Eö' se mirö' eo' pa luun Hinhin Apuh pe Sosoenën, parö' eok hah eo' pe' po kukön poen.’ ”

⁶² Ka Te' Susun po Te' Ęsës He' sun, pare' soe pan, “Eën hikta pinpiun suk nom a ma soe varih ataeah no a napan to popoka' a nom oah?” ⁶³ Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta tooto non, ka Te' Susun po Te' Ęsës He' hi hah en pe' pan, “Eö' to soe rakah ka oah pa ëhnan e Sosoenën to'to' tamooan, soe vaman rakah ka möm ah. Eën kov e Kristo Koa' pe Sosoenën, ëh?” ⁶⁴ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, “A ma soe varih, ee ma soe koman pën, ivëhkëk, eö' to soe vaman rakah keo' peöm, amot nöm se ep ka neo' e Koa' Te Pa Napan Kurus se iho' no' pa papmatö pe Sosoenën a Kikis Vi, parö' kunah va'peh me ma' a unöh vöh pa akis.”

⁶⁵ Ka Te' Susun po Te' Ęsës He' pënton a soe va'ih ne Ieesu' to soe, pare' töhkak rakah en, ko si en po ohop pe',† pare' soe pan, “A te' va'ih to sosoe o'oah e non pe Sosoenën. Ea hikta se vaiu hah no ta ma meh te' se vatvus ma' ta ma meh soe, suk eöm to pënton koman e nem pe' to sosoe o'oah e non pe Sosoenën.” ⁶⁶ Ka Te' Susun po Te' Ęsës He' hi en po Vakum Te' Susunön po Jiu' pan, “Eöm koman po' nem pan, ea se nok va in a te' vëh nih?”

Kee soe ma' pan, “E' to vih non pe' se mët rakah en.”

† 26:65: A taate' va pa si o ohop to vataare non pan a Te' Susun po Te' Ęsës He' to tamak, pare' heve suk e' to koman non pan e Ieesu' to sosoe o'oah e non pe Sosoenën.

⁶⁷ Ka napan varih to te' ne nën teteo ee pa matan e Ieesu', pare töstös ee pe', ko upöm tatapan poë, ⁶⁸ pare soe ke poë pan, “Poka' oon ka möm ah. Eën po' e Kristo toh! Eteh rakah ivëh to tös a oah?”

*E Pita' To Soe Pan E' To Hikta Nat Non E Ieesu'
Mak 14:66-72, me Luk 22:56-62, me Jon 18:15-18; 18:25-27*

⁶⁹ Manih po poen avoe' pamëh ne Pita' to iho' non koman a eean pa ö pëpënton vahutët, ka pah köövo sepe' to kiu non nën, nö ma' manih pe', pare' soe ke poan pan, “Eën me po' kuru a meh te' to te' va'peh me voh nom e Ieesu' va Galili' toh.”

⁷⁰ Ivëhkëk, e Pita' to vonih, pare' soe pan, “Eö' to hikta nat no' pataeah nën to vavaato suk nom.” ⁷¹ E' to këh en pa ö pëpënton vahutët, pare' nö en manuh po hopa' va pa eean. Ka meh köövo kikiu ep poan, pare' soe ke ra napan to sun vatët ne pan, “A te' vëh to te' va'peh me voh e non pe Ieesu' va Nasarët.”

⁷² Ke Pita' soe hahah kov en pan, “Eö' to soe vamaman rakah eo', peö' to hikta nat rakah no' pa te' vëh.”

⁷³ Ka meh si' ö oah en ka napan varih to sun vatët ne nën to nö ee ma' manih pe Pita', pare soe ke poë pan, “Oman rakah, eën a meh va pee, a to pën to vataare e non pën a meh va pee.”

⁷⁴ Varu' vakomanih ne Pita' to soe vakis rakah en pan, “Eö' to hikta te' va'peh me voh no' eah, parö' hikta nat rakah no' pa te' vëh. Oman rakah, e Sosenën se vakmis en peö' pa ö ne eö' se keh hikta sosoe no', oman!

Ka varu' vakomanih no e toa' oete' to tötö en. ⁷⁵ Ke Pita' koman hah po' en pa soe ne Ieesu' to soe ke voh poan pan, “Vamomoaan in a ö no e toa' oete' se me' avoe' e non pa tötö, eën se kukön soe eom pan, eën to hikta nat nom peö'.” E' to vamösru, ko tavus hah ken manih po hopa' va pa eean pamëh, pare' pah ook suntan rakah en.

27

*A Nap Vëvënsun To Me Ee Pe Ieesu' Manuh Pe Paëlat
Mak 15:1, me Luk 23:1-2, me Jon 18:28-32*

¹ Pa pöstakah rakah no te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' to vaonöt ee po kokoman va pa ip vamët e Ieesu'. ² Ee to nohnoh poë, pare me ee pe', ko he' ee pe' manuh pe susun pa kaman, vëh e Paëlat.

*E Jiutas To Ip Koman Hah Ea
Aposol 1:18-19*

³ E Jiutas a te' vëh to vikuh in e Ieesu' manih pa napan varih to hat ov e ne poë, to ep en pa napan poë varih to soe ee pa ip vamët poë, pare' pah tamak suntan en pataeah ne' to nok manih pe Ieesu'. Ivëh, ke' te' hah en pa kukön havun voa' moni' silva' varih no te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' to he' voh poë, ⁴ pare' soe pan, “Eö' to nok a hat, eö' to he' voh a neöm a te' vëh to hikta nok voh ta hat.”

Ko te' susunön poë varih piun poë, pare soe pan, “E' a tah pamëh to hikta te' non pan e' a tah pemöm, ahik, e' a tah koman pën.”

⁵ E Jiutas to pënton vakomanih, pare' vi ho en na pa moni' manuh pa koman a luun Hinhin Apuh, pare' nö ko oot en.

⁶ Ko te' susunön ësës he' kon ee pa moni' pamëh, pare soe pan, “A moni' va'ih e' a moni' to voen non o era' pa te' ip, ka hikta se vaho' va'peh me no a moni' va pa luun Hinhin Apuh, suk ataeah, o Vavaasis pe Mosës to soepip e non pea pa öt o vu moni' poë varih.” ⁷ Ivëh, kee vaonöt ee pa soe va pa ö nee se voen ta ö oeh pa nap nonok nöh, a ö oeh pamëh nee to voen suk a pe o te' va pa ma meh muhin to mët manih Jerusalëm. ⁸ Ivëh, nee to popoka' suk ne sih a ö oeh pamëh pan, “O Oeh Va Po Era'.”

⁹ Ivëh, kataeah no a te' vanënën soe vëh e Jeremaëa' to sosoe suk voh non to tavus vaman en. E' to soe voh pan, “Ee to kon a kukön havun voa' moni' silva'
to voen non a te' pamëh
no a napan va Israël to vaonöt voh.

¹⁰ E sunön to soe ka neo' pan a moni' pamëh
nee to voen voh a ö oeh pa nap nonok nöh.” *Sek*
11:12-13, me Jer 32:6-9

E Paëlat To Hi E Ieesu' A Ma Hi
Mak 15:2-5, me Luk 23:3-5, me Jon 18:33-38

¹¹ E Ieesu' to nö, pare' sun en pa matan e susun pa kaman vëh, e Ponsius Paëlat. Ke' hi poan pan, “Eën ko a te' sunön po Jiu', ha?” Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Eën koman to soe va eom nën.” ¹² O te' susunön ësës he', me ra nap susunön to poka' poë pa ma soe peo. Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta piun ta soe.

¹³ Ke Paëlat hi hahah kov en pe' pan, “Eën hikta tēnan nom pa ma soe varih no a napan to vavateen a nom oah, ha?”

¹⁴ Ke Ieesu' hikta piun ta pah soe pe Paëlat. Ivëh, ke Paëlat pah toksean rakah en.

E Paëlat To Kehkeh Hehe Non E Ieesu' Pa Mët
Mak 15:6-15, me Luk 23:13-25, me Jon 18:38-40; 19:1-16

¹⁵ Pa ma kirismas kurus pa Taëën Apuh va po Pasova', no a te' susun pa kaman se vatvus tane' ma' a pah te' nohnoh no a napan koman to iu ne. ¹⁶ Manih po poen pamëh to te' non a pah te' to te' non pa nohnoh, no a napan to nat ne poë no a taate' pe' to parin hat rakah. Ka ëhnaneah e Barabas. ¹⁷ Ivëh, ko poen pamëh no a napan to tönun ma' manih pa te' susun vëh e Paëlat. Ke' hi a napan, pare' soe pan, “Eöm iu nem eteh nö' se vatvus këh nös eah pa nohnoh? E Barabas, ke', e Ieesu' vëh nee to popoka' ne poë e Kristo?” ¹⁸ E Paëlat to soe vamanih, suk e' to nat e

non pee to puhio' ne e Ieesu', ivëh, nee to vaho' suk ma' poë manih pa koreneah.

¹⁹ O poen ne Paëlat to iho' non pa ö ihiho' pa te' susun pëpënton vahutët, ke köövo manot pe' vanö ken ma' pe' pa soe to soe non pan, “Koe a ip vamët a te' maneom, suk ataeah, e' a te' to hikta te' non pan e' a te' nonok hat. Pa poen pa popoen nö' to ep o tatarep, parö' hara' vahat rakah e no'.”

²⁰ O te' susunön ësës he', me ro te' susunön pa napan to he' kokoman ee pa napan pan, ee se hin vakis na e Paëlat, ke' vatvus këh ma' e Barabas pa nohnoh, ko ip vamët varoe e Ieesu'. ²¹ Ke Paëlat hi rapoë pan, “E Barabas pen e Ieesu' to te' ne manih, ke eöm iu nem eteh nö' se vanö hah nös manem peöm?” Ka napan soe pan, “Emöm to iu nem e Barabas.”

²² Ke Paëlat hi hah en pee pan, “Keö' se nok po' ataeah manih pe Ieesu' vëh nee to popoka' ne poë e Kristo?” Ka napan piun e Paëlat, pare soe pan, “Ni öm eah pa kuruse.”

²³ Ke Paëlat soe pan, “Suk ataeah, a hat taeah ne' to nok?” Ivëhkëk, a napan to taoa suntan rakah ee ko soe ke Paëlat pan, “Ni öm eah pa kuruse.”

²⁴ E Paëlat to nat en pa napan to hikta antoen ne a tēnan poë. A si' ö hat ko vapus tavus en. Ivëh, ke' pupui en pa koreneah pa ruen, pa matëëra napan, pare' soe pan, “A mët pa te' vëh, nö' hikta se teen no', ahik, eöm koman se teen a mët pamëh.”

²⁵ Ka napan kurus poë varih soe ma' pan, “Emöm koman se teen a mët pa te' va'ih me ra ma koa' pemöm.

²⁶ E Paëlat to vanö to'to' hah en ma' pe Barabas. Ivëhkëk, e' to he' en pe Ieesu' manih pa nap vëvënsun, pan ee se rëp poë po uris rëprëp te', pare ni poë pa kuruse.

*O Te' Vëvënsun To Kö E Ieesu'
Mak 15:16-20, me Jon 19:2-3*

²⁷ Ka nap vëvënsun pa te' susun vëh e Paëlat to me ho ee pe Ieesu' manuh pa koman iuun pa te' susun, ka nap vëvënsun tönun töön ee pe'. ²⁸ Ee to ihan këh ee pe' po ohop pe', pare' ohop varu' poë po ohop rë erera' vamanih pa te' sunön, ²⁹ pare nok o uvan po uris to'to', ko uvan poë, ko vaöt a papmatö pe' po toknon, pare vatokon ke poë, ko kö poë, pare hinën poë, pare soe pan, "Potan avih Sunön po Jiu'." ³⁰ Ee to teteo poë, pare kon o toknon, ko navuh ee pa pasuneah. ³¹ Kee vahik kö poë, ko pure' hah këh ee pe' po ohop rë vëh nee to ohop poë, pare ohop hah ee pe' po ohop koman pe'. Ko me ee pe' manuh pa ö nee se ni poë pa kuruse.

A Nap Vëvënsun To Ni Ee Pe Ieesu' Pa Kuruse

Mak 15:21-32, me Luk 23:26-43, me Jon 19:17-27

³² A nap vëvënsun to këkëh tavus ne ma' a vöön va Jerusalëm, pare akeh a te' va pa vöön va Saëriini', ka muhin pe' ivëh Afrika'. A ëhnan a te' pamëh e Saëmon. Ee to toon poë pa te' va'aus e Ieesu' pa kuruse. ³³ Ee to tavus ee pa tope nee to poka' ne a Gölgöta'. A pusun in o ëhnan pamëh to soe va non manih pan, "A ö no a ma kaho' te' to pet ne." ³⁴ Ee to tavus nën ka nap vëvënsun hovën ee po voaën pa ëto' vatö kamis, pare kehkeh ne pan e' se kaak. E' to punö' en, ivëhkëk, e' to koe en pa ëto' pais pamëh.

³⁵ A nap vëvënsun to ni ee pe' pa kuruse, pare ki vakëkëh a ma ohop pe' manih topniire, pa ö nee to vi a saatu'. ³⁶ Ee to iho' ne nën, pare ut ne poë to han non pa kuruse. ³⁷ Pare kiun a soe va'ih nee to vaho' suk voh poë po vahutët, pare ni manih pasun a kuruse pe'. A soe pamëh to soe va non manih pan, "IVA'IH E IEESU' A TE' SUNÖN PO JIU'." ³⁸ Manih pa havin e Ieesu' nee to ni a meh poa te' kakaveo, a paeh to han ke non pa papmatö pe', ka meh han ke non pa papkiruk.

³⁹ A napan to vaoah ne, pare kökö ne e Ieesu', ko vaviivi pasun ko vavövöne' poë, ⁴⁰ pare soe ee pan, "Eën to soe voh pan, eën se kök a Iuun Hinhin Apuh va Jerusalēm, parën eok hah eöm pe' po kukön poen ro, ha? Hehe koman hah voh eo ah, parën këh kunah ma' a kuruse mane, pö nën se keh te' nom e Koa' vamaman pe Sosoenën."

⁴¹ O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me o te' susunön po Jiu'. Ee me to vavövöne' e ne pe Ieesu', ⁴² pare sosoe ne pan, "E' to vava'aus voh non o upöm te', ivëhkëk, e' to hikta onöt non a va'aus koman hah ea." Pare sosoe me ne pan, 'Eën se keh te' nom pan eën a Te' Sunön pa napan va Israël. Aeoh! Këh kunah mah a kuruse, kemöm sih vaman po' a oah.' ⁴³ E' to vaman non e Sosoenën, pare' sosoe non pan, e' e Koa' pe Sosoenën. Ke Sosoenën se keh iu non poan, e' se va'aus en pe'."

⁴⁴ A poa te' kakaveo varih nee to ni sinten a te' kuruse pe Ieesu'. Ee me to vavövöne' e ne pe'.

E Ieesu' To Mët En

Mak 15:33-41, me Luk 23:44-49, me Jon 19:28-30

⁴⁵ Pa topnin potan pa 12 kirök no a popoen to kopös en pa muhin avoes, pare' nö ko hik pa 3 kirök pa matanpoen.

⁴⁶ Vatët non pa 3 kirök ne Ieesu' to kokoe' suntan rakah en, pare' soe pan, "Eloi, Eloi, rama sapaktani." E' to sosoe va non manih pan, "Sosoenën peö', Sosoenën peö', eën varakah ka neo' toh?"

⁴⁷ Ka napan to sun vatët ne manih pa ö ne Ieesu' to han non to pënton a ö ne' to sosoe va non, pare soe pan, "E' to vavaoe non e Elaëja', pan e' se va'aus poan!" ⁴⁸ Ka pah te' vavaveo, pare' vaho' na a ta tah rö ötöt ruen manih po vinika', pare' vakapis poan po noton a tanaon, pare' he' e Ieesu' pan e' se kaak. ⁴⁹ Ivëhkëk, o upöm to soe ke na poë

pan, “Anoeh voh nom ah, ka ep voh no, e Elaëja' se põ' nö en ma' pa va'aus poan, ke' ahik.”

⁵⁰ Ke Ieesu' pah tötö suntan en, ka apeneah këh en pe', ke' mët en.

⁵¹ Ko rara vëh to han non manih pa koman a Iuun Hinhin Apuh tasi tane' ma' manuh pasun, pare' öök en manih po kusin, pare' tavus en a poa tan. Ka rikrik ip manih po oeh, ko vös tatapon ee. ⁵²⁻⁵³ Ko oeh vëh pa ma vapeepe tatapon ee. Ke Ieesu' sun momoan hah en, ka nap peo pe Sosenën varih to mëtmët voh kon hah ee po to'to', ko sun hah këh ee pa ma kove' pee. Pare vos ee pa vöön apuh po Jiu' vëh Jerusalëm. Ka nap peo rakah ep ee pee.

⁵⁴ Ke susun pa nap vëvënsun, me ra nap vëvënsun varih to ut ne pe Ieesu' to ep a rikrik, me a ma meh tah varih to tanok, a mët pe Ieesu', me a muhin to popoen en, ko vös tatapon ee, pare pah naöp suntan ee, ko soe ee pan, “A te' vëh e' vamaman rakah e Koa' pe Sosenën.”

⁵⁵ O köövo o põh peo rakah to sun varo këh e ne ma' pa kuruse, pare ut ne pataeah se tanok manih pe Ieesu'. O köövo poë varih to he' voh poë a ma taneah ne' to kökööt non, ee to vatet tane' voh ma' poë manuh pa muhin va Galili'. ⁵⁶ Manih topnin o köövo poë varih, a paeh va pee ivëh e Maria' va pa vöön va Makdala', me e Maria' sinan e Jëmis, pen kea pe' Jeosëp. Ka meh köövo, e' e sinan a poa koa' pe Sëbëdi'.

Ee To Vaho' A Sionin E Ieesu' Pa Kove' Nee To Top Voh Pa Vös

Mak 15:42-47, me Luk 23:50-55, me Jon 19:38-42

⁵⁷ Manih pa matanpoen pamëh no a pah te' öt ö to tane' ma' pa vöön va Arimatia', a ëhnan a te' pamëh e Jeosëp. E' me voh a meh vamomhë pe Ieesu'. ⁵⁸ E Jeosëp to nö manuh pe Paëlat, pare' hin eah pan e' se te' a sionin e

Ieesu' ko pe. Ke Paëlat ta' a nap vëvënsun kee herep tane' a sionin e Ieesu' manih pa kuruse, ko he' ee pe Joesëp. ⁵⁹⁻⁶⁰ Moaan voh e Joesëp to ta' a nap kiu pe' kee top voh a vös. A top pamëh e' o vapeepe koman pe'. Ke Joesëp me ra ma vamomhë pe' te' ee pa sionin e Ieesu', ko kupkup ee pe' po rara voon kakaare. Pare te' a sionineah ko vaho' ee pe' pa top pamëh. Ee to toon hah ma' a meh vös, ke' te' va non manih po ipapanih to sunpip non a matan a top vös pamëh ne Ieesu' to pet non, pare hah ee.

⁶¹ Ka poa Maria', a te' Maria' va Makdala', me a meh Maria' e sinan Jëmis, pen Joesëp to iho' vatët ne po vapeepe, pare ut ne.

A Nap Vëvënsun To Ut Ne Po Vapeepe

⁶² Ko meoh poen, e' o Poen Apaapo, no o te' susunön ësës he', me ro Parësi' to nö ee manuh pe Paëlat, ⁶³ pare soe ke poë pan, “Apuh, emöm to nat hah a soe no a te' pikpiuk vëh e Ieesu' to te' to'to' voh non, pare' soe pan, ‘O kukön poen se oah, kö' to' hah eo!’ ⁶⁴ Ivëh, kën se soe vakis rakah ke ra nap vëvënsun varih to ut ne pa kove', kee ut vavih ne ke' öök po vakön poen. A ma vamomhë pe' tome' nö ma', pare te' aven ee pa sionin e Ieesu', pare soe ke ra napan pan, e' to to' ko sun tane' hah en po vapeepe. Ee tome' nok to piuk voon to hat oah e non po te' piuk vamoaan. O piuk vamoaan ivëh, ne Ieesu' to soe voh pan, e' e Kristo.”

⁶⁵ Ke Paëlat soe ke rapoë pan, “Kon ta ma te' vëvënsun, kee nö ko ut ne po vapeepe. Eöm se nö, paröm nok a ma taneah nom to nat nem.

⁶⁶ Ivëh, kee nö kurus ee manuh pa ö ne Ieesu' to pe non, pare nok vavavih rakah ee pa ma taneah to se sunpip non a nap kakaveo. Ee to vaho' ee po supon manih pa vös vëh to sunpip non a matan a kove', pare vaho' ee pa nap vëvënsun varih to ut ne.

28

E Ieesu' To Sun Tane' Hah Po Vapeepe

Mak 16:1-10, me Luk 24:1-10, me Jon 20:1-18

¹ O Poen Apaapo to oah en, ka muhin takah en po poen vamomoaan in o meoh nänkikiu, ne Maria' va Makdala', me e meh Maria' vëh e sinan e Jëmis pen e Jeosëp, to nö ee pon pa ep pa ö ne Ieesu' to pe non. ² Ka varu' rakah vakomanih no a rikrik to ip en. Ka ankerö' pe Sosenën tane' ma' pa vöön va kin, pare' nö ko vahuk en pa vös vëh to sunpip non a matan a top vëh ne Ieesu' to pet non, ko iho' e non pa vös pamëh, ³ pare' ëman va e non manih pa vakës pa kara, ko ohop pe' kakaare va e non manih pa unöh kakaare. ⁴ Ka nap vëvënsun varih to ut ne pa kove' ep a ankerö', pare töhkak, ko naöp rakah ee, pare te' ke ne pan a nap mët.

⁵ Ka ankerö' soe ke ra poa köövo pan, “Koe a naöp. Eö to nat e nö' peöm to nö ma' pa ep këh e Ieesu' vëh, nee to ni voh poë pa kuruse. ⁶ E' to hikta pet non manih. E' to sun tane' hah en po vapeepe vamanih pa ö ne' to soe vavoh. Nö ma' öm, paröm ep pa ö no a sionineah to pet voh non, ⁷ paröm nö vëhö' na manuh pa ma vamomhë pe', ko soe ke rae pan, ‘E Ieesu' to sun tane' hah en po vapeepe. E' se vovoh ken peöm manuh Galili'. Ke eöm se nö, paröm ep eah nën.’ ” A ankerö' to vavaato avoe' me e non pa poa köövo, pare' soe pan, “Eöm se nat nem anoe a soe vëh nö' to he' a neöm kuru.”

⁸ Ivëh, ka poa köövo poë varih këh vëvëhö' rakah ee po vapeepe. Ee to karë, pare vaeö suntan rakah ee, ko nö ee pa soe vanat a ma vamomhë pe Ieesu' pataeah to tavus vu.

⁹ A poa köövo to vavaveo nö ne manuh pa ep pa ma vamomhë pe Ieesu'. Ke Ieesu' akeh rapoë, pare' soe pan, “Pöstakah rakah.” Ka poa köövo huk vatët ee manih pe', ko vaket ee pa moneah, pare kë ee pa ëhnaneah. ¹⁰ Ke

Ieesu' soe ke rapoë pan, “Koe a naöp, ko nö, paröm soe ke ra ma vamomhë peö'. Kee nö manuh pa muhin va Galili', pare ep ka neo' nën.”

A Soe Vanat Pa Nap Vëvënsun

¹¹ A poa köövo to nönö avoe' nö e ne pa soe ke ra ma vamomhë pe Ieesu', ka ma meh te' vëvënsun varih to ut ne pa kove' vos ee manuh Jerusalëm pa soe vanat o te' susunön ësës he' pataeah to tanok. ¹² Ko te' susunön ësës he' tönun va'peh me ee po te' susunön po Jiu', pare nok ee po kokoman vakoan. Ee to voen a nap vëvënsun pa moni' a pah apuh rakah, ¹³ pare soe ke rapoë pan, “Soe vanat a napan a ö no a ma vamomhë pe Ieesu' to nö ma' pa popoen, pare kaveo a sionineah, ko te' varo ee pe' pa ö nöm to koroh varo. ¹⁴ A te' susun va pa kaman se keh pënton a ö no vamomhë pe Ieesu' to kaveo a sionin e Ieesu' pa ö nöm to koroh varo, emöm se vaato me em pe', ko vatotoopin em pa tah pamëh. Köm hikta se te' me nem ta punis.”

¹⁵ Ivëh, ka nap vëvënsun öt ee pa moni' no te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' to voen rapoë, pare vatet ee pa soe pee. Ko vahutët pamëh no o Jiu' to nat avoe' e ne pe' kuru.

*E Ieesu' To Vavaato Me Non A Ma Vamomhë Pe'
Mak 16:14-18, me Luk 24:36-49, me Jon 20:19-23*

¹⁶ A havun me a pah vamomhë to nö ee Galili'. Ee to nö ee manuh pa tope vëh ne Ieesu' to soe ke voh rapoë pan ee se nö. ¹⁷ Pare ep ee e Ieesu' manuh pa tope, ko kë ee pa ëhnaneah. Ivëhkëk, o upöm pee to hikta vaman tiroë' ne pan e' e Ieesu'. ¹⁸ Ke Ieesu' huk vatët en ma' manih pee, pare' soe ke rapoë pan, “E Sosenën to he' voh en peö' pa tasun apuh va pa matop a vöön va kin, me o oeh. ¹⁹ Ivëh, köm se nö, paröm vavaasis a napan pa ma ö kurus va po oeh. Kee tavus a ma vamomhë peö', paröm pupui raoe pa

ëhnan e Taman, me Koa', me a Tuvuh Vasio'. ²⁰ Eöm se vavaasis raoe pa vatet a ma taate' kurus nö' to vavaasis voh a neöm. Eö' to soe vamaman rakah ke eo' peöm, eö' se te' va'peh tamoan me e no' peöm pa ma poen kurus, ke' onöt rakah këk po poen no oeh vëh se hik."

SOE A TO'TO'

The New Testament in the Vasui (Tinputz) Language of Papua New
Guinea

Nupela Testamen long tokples Vasui long Niugini

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Vasui (Tinputz) (Tinputz)

Dialect: Vasui

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons
Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format,
provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for
use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective
copyright owners.

2013-01-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 27 Sep 2019 from source files dated 27 Sep
2019

f779a4b1-4c33-58ed-ae43-2686ceb877fb